

MILITAIRE SPECTATOR

Beiroet 1983 - New York 2001

Thema 'Inlichtingen
en veiligheid' (vervolg)

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter
Beoefening van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl

Secretariaat KVVK
(Ledenadministratie, PR, secretaris
en penningmeester)
MPC 41A
Postbus 9012 6710 HC Ede
info@kvbk.nl

Secretaris:
luitenant-kolonel I.M. de Jong
Telefoon: (0318) 68 32 30

HOOFDREDACTEUR

**brigade-generaal cav prof.
J.M.J. Bosch**
Instituut Defensie Leergangen
MPC 58B
Postbus 20701, 2500 ES Den Haag
Telefoon (015) 284 42 58
of (076) 527 32 09
Fax (015) 284 47 21

REDACTIE

kolonel cav drs. P.J.E.J. van den Aker
kolonel KLu J.F.W. van Angeren
drs. P.H. Kamphuis
luitenant-kolonel KMar mr. M.Th.J.
Messerschmidt
commodore KLu F.H. Meulman
kolonel MPSP drs. J. Terpstra
kolonel TS ir. R.G. Tieskens
commodore KLu J.C. Willems

BUREAUREDACTIE

mw. drs. A. Kool
p/a hoofdredacteur
Telefoon (015) 284 47 20
Fax (015) 284 47 21
a.kool@mindef.nl

ADVERTENTIES

CET Reclame & Publiciteit
Telefoon (0497) 53 15 31

ABONNEMENTEN

binnenland: € 20 (f 44,07)
studenten: € 12 (f 27,55)
buitenland: € 25 (f 55,09)

DRUK

Drukkerij Gliethoorn Ten Brink
Vormgeving: TS Media
ISSN 0026-3869

NADRUK VERBODEN

Foto-omslag: abc press

MILITAIRE SPECTATOR

- 658** Editoriaal:
Terrorisme
- 660** Mededelingen
- 661** J.R. Mulder:
Inlichtingen bij HQ 1 (GE/NL) Corps
- 666** dr. P. Chalk:
Transnational threats and the challenges
of the 21st century
- 675** E.A.O. Onderdelinden:
Verbindingsinlichtingen. Wat is dat eigenlijk?
- 684** drs. P.E. van Loo:
Een open oog voor de Balkan.
De inzet van 306 Squadron boven het voormalig
Joegoslavië 1993-1999
- 698** prof.dr. J.K. McDonald:
Intelligence and strategic surprise.
The Tet Offensive of 1968
- 703** drs. J.R. Swillens:
HAHO en HALO: inzetmethoden van het Korps
Commandotroepen
- 708** Boeken
- 710** Samenvattingen / Summaries

TERRORISME

De dramatische gebeurtenissen van 11 september 2001 staan ons nog helder op het netvlies. Nooit vielen bij een terroristische aanslag zoveel slachtoffers. Nooit eerder werd duidelijk hoe kwetsbaar een moderne maatschappij als de Verenigde Staten en de bredere wereld zijn voor dit soort acties. De effecten waren en zijn niet alleen voelbaar daar waar de aanval plaatsvond. De totale wereldgemeenschap werd als een vloedgolf geraakt door de gevolgen ervan. Terrorisme en kwetsbaarheid staan op dit moment hoog op de politieke agenda. Inlichtingen en veiligheid, de opdracht aan en het gewenste product van diensten evenzeer.

Het was toeval dat de Militaire Spectator het novembernummer aan dit thema wijdde. De beslissing daartoe viel al langer dan een jaar geleden. Uiteindelijk bleek dit domein zo breed dat het ook in dit nummer centraal staat. Bewust is voor dezelfde omslagfoto's gekozen: de aanslag op het World Trade Center en de eerdere aanslag op Amerikaanse troepen in Beiroet op 23 oktober 1983. Beide aanslagen waren het werk van terroristen.

Deze plaag is niet nieuw. De mensheid wordt al bijna tweeduizend jaar geconfronteerd met een strijdwijze die bloedige sporen door de geschiedenis trok. Steeds opnieuw blijkt de boodschap van geweld supporters aan te trekken. Oorspronkelijk richtte het geweld zich tegen overheersers. Russische revolutionairen bestreden in de tweede helft van de 19e eeuw een autocratisch bewind. Radicale leraren, Macedoniërs, Serven en Armeniërs gebruikten terreur om zelfbestuur en onafhankelijkheid te bevechten. Frankrijk en Spanje werden na 1890 geconfronteerd met de 'propaganda van de daad'; het gebruik van bommen om veranderingen te bewerkstelligen. In de twintigste eeuw ontdekten veel landen wat terrorisme betekent. Egypte, het Verenigd Koninkrijk, Rusland, Italië, Spanje en de Bondsrepubliek kunnen hiervan getuigen. In de negentiger jaren ontstond, mede als gevolg van de mondialisering en de opkomst van de informatie- en communicatietechnologie, een nieuwe vorm: het internationale terrorisme. Het internationale komt op diverse manieren naar voren. Terroristische organisaties kennen wereldwijd vertakkingen en contacten. De dreiging kan regionaal een zwaartepunt kennen. Feitelijk kan terreur 'overal' worden toegepast. Niet in de laatste plaats moet worden geconstateerd dat effecten ook wereldwijd kunnen doorwerken.

Walter Laqueur¹ plaatste in de jaren zeventig van de vorige eeuw kanttekeningen bij wat hij de 'terroristische mythologie' noemt: het is iets nieuws; terroristen zijn idealisten en arm; het komt overal voor; waar politieke en sociale rechtvaardigheid bestaat sterft terrorisme een zachte dood en het is de grootste dreiging waarmee de mensheid wordt geconfronteerd.

De werkelijkheid is gecompliceerder. Zoals al gesteld; het is een oud fenomeen. Het idealisme van moderne terroristen is dubieus. De terrorist van nu schijnt zich van alle morele scrupules te hebben losgemaakt en heeft zichzelf ervan overtuigd dat het grote doel alle middelen heiligt. Wie er omkomen is niet interessant. De terreur moet juist grote impact krijgen omdat iedereen slachtoffer kan worden. De moderne terrorist is zelden arm.

¹ Walter Laqueur: *Terrorisme*, Baarn, 1978.

Natuurlijk bestaat er nog een soort terroristisch proletariaat. Het zijn de groepen die geen sponsor bezitten. Gemiddeld gesproken vormt geld voor terroristen het kleinste probleem. Daarvoor zorgt een sponsor, dan wel – al dan niet vrijwillig – een achterban. Terrorisme is niet altijd en overal voorgekomen. Landen als Zweden, IJsland, Denemarken en Zwitserland bleven verschoond. Het lijkt een utopie dat politieke en sociale rechtvaardigheid terrorisme uitsluit. Inderdaad, daar waar rechtvaardigheid ontbreekt is de voedingsbodem beter. Bewegingen als de Rode Brigades en de Rote Armee Fraktion konden zich op het ontbreken daarvan niet baseren. Toch ontstonden ze en zullen er altijd weer dergelijke groeperingen kunnen ontstaan. Ten slotte de dreiging. In historisch perspectief was terrorisme geen dreiging op wereldschaal. Oorlogen en natuurrampen hadden een grotere impact. *De situatie ligt nu anders. De wereld is zich op 11 september bewust geworden van de kwetsbaarheid van de moderne samenleving. Enerzijds gaat het daarbij om feitelijke kwetsbaarheid. Anderzijds gaat het om het gevoel kwetsbaar te zijn terwijl de opponent moeilijk grijpbaar lijkt. Angst en onzekerheid kunnen verlamdend werken en hebben – zo bleek – direct invloed op de economie en de aandelenmarkt. De dreiging is dus groot.*

Gelukkig groeit het besef dat vitale belangen in het geding zijn. Vitaal omdat elke staat geacht wordt de eigen bevolking te beschermen. Waar vertrouwen daarin wegvalt moet met grote maatschappelijke onrust rekening worden gehouden. Vitaal ook omdat elke staat vrijheid van handelen moet zien te behouden. Vitaal ten slotte omdat de internationale rechtsorde en de wereldeconomie onder druk worden gezet. Terrorismen is eerst en vooral chantage. Dit betekent twee dingen. Allereerst dat op succesvolle chantage verdere chantage volgt. De vraag is derhalve of individuele staten en de internationale gemeenschap daarvoor zwichten, of bereid zijn de prijs te betalen om wat er aan rechtsorde, vrijheid en welvaart bestaat in stand te houden. Het tweede is dat het slachtoffer van chantage een speciaal soort woede voelt. Hij

is vernederd, zijn waardigheid en zelfrespect zijn aangetast. Wie voor chantage zwicht moet zich van deze prijs bewust zijn.

Omdat vitale belangen in het geding zijn en omdat het gaat om zelfrespect moet de internationale gemeenschap wel reageren. Wat in de Verenigde Staten gebeurde kan morgen in Straatsburg of Berlijn, in Londen of in Wenen gebeuren. Osinga² gebruikt de strijd tegen het AIDS-virus als metafoor voor de strijd tegen het terrorisme. Net zoals het menselijk lichaam geen antwoord heeft op dit virus, zo hebben staten nog geen sluitend antwoord kunnen vinden tegen terrorisme. Internationale samenwerking is een vorm van medicijn. Het is maar de vraag of daarmee het virus afdoend kan worden bestreden. De internationale gemeenschap zal bereid moeten zijn alle middelen gericht te mobiliseren. Het militaire instrument is maar één van die middelen. Krijgsmachten moeten er echter op voorbereid zijn zonodig een specifieke bijdrage te leveren. Hetzelfde geldt voor inlichtingen- en veiligheidsdiensten, voor politie en justitie, voor douane en economische controlediensten, voor diplomaten en de ontelbare anderen die een – nationaal en internationaal – rol kunnen en zonodig moeten spelen.

Ook in Nederland staat de strijd tegen het terrorisme hoog op de (politieke) agenda. De Kamer is uitvoerig geïnformeerd over de eerste stappen. De versterking van de inlichtingendiensten maakt daarvan deel uit. Het bezoek dat de minister-president aan beide diensten bracht symboliseert hun belang. Naar verwachting zal de minister van Defensie in de Voorjaarsnota nader ingaan op de gewijzigde veiligheidssituatie en de gevolgen ervan voor de krijgsmacht. De strijd tegen het terrorisme blijft werk van de lange adem. Er is nog geen afdoend verdelgingsmiddel voorhanden. De internationale gemeenschap zal er wel naar moeten blijven zoeken.

² Frans Osinga. Een nieuwe totale oorlog. Internationale Spectator, november 2001, blz. 530-535.

Mededelingen

De Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap nodigt leden en belangstellenden uit voor een lezing over:

'An alternative vision on future conflict: small wars'

De gebeurtenissen op 11 september hebben het denken over de rol en inzetmogelijkheden van moderne strijdkrachten een nieuwe impuls gegeven. Interne en externe veiligheid blijken moeilijk te scheiden, en moderne *high tech* wapentechnologie blijkt beperkt toepasbaar tegen, met bescheiden wapens uitgeruste, maar fanatieke tegenstanders.

Over *small wars* en hun implicaties voor het denken over veiligheid in de 21ste eeuw spreekt:

Nick Pratt, Col usmc (ret)
George C. Marshall center for security studies
Director 'leader of the 21st century' course

De bijeenkomst vindt plaats op:

dinsdag 11 december 2001

Defensievoorzichtingscentrum
Korte Houtstraat 21
Den Haag

Vanaf 19.30 uur is de zaal open. De bijeenkomst begint om 20.00 uur.

Gaarne aanmelden via info@kvbk.nl of telefonisch tijdens kantooruren 076-5273209.

Verhuisbericht en bericht van **naamsverandering** Instituut voor Militaire Geschiedenis (voorheen Sectie Militaire Geschiedenis)

Bezoekadres per 8 oktober 2001:

Alexanderkazerne, gebouw 203, van Alkemadeaan 357, 2597 BA Den Haag,
Postbus 90701, 2509 LS Den Haag, Nederland
Telefoon: 070-3165836, fax 070-3165851, e-mail: smg@army.dnet.mindef.nl

Inlichtingen bij HQ 1(GE/NL) Corps

J.R. Mulder – kolonel der cavalerie*

Inleiding

De staf van het 1e Duits/Nederlandse Legerkorps is in 1995 ontstaan uit het samenvoegen van de staf van het 1e Duitse legerkorps in Münster en die van het 1e Nederlandse legerkorps in Apeldoorn. 'HQ 1(GE/NL) Corps', zoals het sindsdien wordt aangeduid, werd aanvankelijk aangemerkt als een *Main Defence Force* hoofdkwartier, met een reactietijd van enkele maanden. Sinds begin dit jaar wordt het hoofdkwartier (met zijn ondersteunende eenheden) omgevormd tot een *High Readiness Force (Land) HQ*, met een reactietijd van twintig tot dertig dagen. Dit omvormingsproces dient medio 2002 te zijn afgerond.¹

Een legerkorps is de grootste organieke formatie van landstrijdkrachten die veelal (traditioneel) uit een aantal divisies en legerkorpstroepen bestaat. Het komt ook voor dat een legerkorpsstaf een aantal brigades en speciale eenheden aanstuurt. Zo is het voor HQ 1(GE/NL) Corps denkbaar dat het hoofdkwartier een Duitse en een Nederlandse divisie aanvoert, maar een meer multinationale coalitie met ook andere eenheden is mogelijk. Ook de inzet van *II Airmanoeuvre Brigade* als speciale brigade voor

deep operations of als *initial entry force* op legerkorpsniveau is een mogelijkheid. Op legerkorpsniveau worden landoperaties gesynchroniseerd met die van luchtstrijdkrachten, door tussenkomst van het *Air Operations Coordination Centre (AOCC)* dat zich bij de legerkorpsstaf bevindt.

In de staf van een legerkorps en die van een divisie bevindt zich een uitgebreide sectie inlichtingen (aangeduid met G2). Het brigade en bataljonsniveau heeft een wat kleinere sectie inlichtingen (aangeduid met S2). De taak van de stafsecties G2 en S2 is in feite gelijk: de commandant van inlichtingen voorzien op het gebied van vijand, weer en terrein. Daarnaast houdt deze stafsectie zich ook bezig

met de militaire veiligheid, met stafkaarten en (vaak) ook met NBC.²

Inlichtingen

Voor aanvang van operaties zijn inlichtingen nodig over de tegenstander(s), het weer en het terrein, om een goed operatieplan te kunnen maken, dat een succesvolle afloop garandeert en de eventuele verliezen minimaliseert. Zonder inlichtingen vooraf, tast een commandant redelijk in het duister wanneer hij zijn plan maakt. Een deel van deze inlichtingen vóóraf worden door het legerkorps zelf verzameld (bijvoorbeeld uit open bronnen), een deel wordt geleverd door nationale inlichtingenorganisaties zoals

Inzet vraagt om inlichtingen (Bron: Werving kl)

* De auteur is hoofd van de sectie Inlichtingen en Veiligheid (G2) van staf 1(GE/NL) Corps.

¹ Zie ook *MS 170* (2001)(3), p. 129 e.v.

² Nucleaire Biologische en Chemische aspecten van operaties. Bij de staf van 1(GE/NL) Corps is deze specialiteit elders in de staf ondergebracht.

de Nederlandse Militaire Inlichtingendienst (MID) en/of het Duitse *Amt für das Nachrichtenwesen der Bundeswehr* (ANBW).

Tijdens de uitvoering van operaties wordt het legerkorps nog steeds ondersteund door voornoemde inlichtingendiensten, maar zet het *Corps HQ* daarnaast eigen middelen in om informatie, die van invloed is op het operatiegebied, te verzamelen. In offensieve of defensieve operaties waarbij het *Corps* met divisies opereert, verzamelt het *Corps* in principe zo'n honderdvijftig tot driehonderd km diep in vijandelijk gebied. Binnen honderdvijftig kilometer is het verwerven van informatie een divisie-aangelegenheid. Dit ideale model is niet altijd haalbaar, omdat het operatiegebied dat soms qua dimensies niet toelaat en de middelen vaak niet toereikend zijn (onvoldoende aantal of bereik). Bij vredesondersteunende operaties is het in het algemeen moeilijk 'vijandelijk gebied' te definiëren en spelen ook andere factoren een rol bij het inlichtingenproces.

Het ISTAR-concept

De middelen en eenheden binnen het legerkorps die informatie verzamelen en aanleveren aan de G2, worden gezamenlijk ook wel aangeduid met de aanduiding ISTAR. Deze afkorting staat voor *Intelligence, Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance*. Het concept ISTAR beoogt diverse middelen/systemen voor passief waarnemen, actief verkennen, doelopsporen, enzovoort integraal, samenhangend, in te zetten. De middelen vullen elkaar aan: wat de één niet kan, wordt door een ander aangevuld. Deze middelen/eenheden worden in vier hoofdgroepen verdeeld. De Engelstalige aanduiding hiervan is *Open Source Intelligence* (OSINT), *Signal Intelligence* (SIGINT), *Imagery Intelligence* (IMINT) en *Human Intelligence* (HUMINT).

Open Source Intelligence

Het belang en aandeel van OSINT is de laatste jaren sterk toegenomen. Niet

Human intelligence (Bron: fotograaf Leo van Hijkoop)

alleen door het gebruik van internet, maar ook door de opkomst van CNN. De mate van actualiteit en snelheid die CNN biedt, is voor een inlichtingendienst nauwelijks te evenaren (laat staan te overtreffen). OSINT biedt een aantal voordelen, zoals de grote hoeveelheid informatie over vrijwel ieder denkbaar onderwerp, die binnen zeer korte tijd ter beschikking kan zijn. Toch kleven er ook nadelen aan OSINT: de informatie is lang niet altijd militair relevant en de betrouwbaarheid laat ook wel eens te wensen over. Zo zijn er bijvoorbeeld landen die hun nationale gezondheidssituatie rooskleuriger voorstellen dan deze werkelijk is, hetgeen een gericht vaccinatiebeleid ter voorbereiding van een militaire inzet aldaar bemoeilijkt. Informatie uit OSINT moet daarom vrijwel altijd worden geverifieerd met informatie uit andere bronnen, om meer zekerheid te krijgen. Concreet is OSINT bij het *Corps HQ* aanwezig in de vorm van een televisie met satellietontvanger en een internetaansluiting, zowel in Münster als in de commando-

post te velde. Ook bij de divisiestaf en bij brigades wordt van OSINT gebruik gemaakt.

Signal Intelligence

SIGINT betreft in feite het intercepteren van uitzendingen in het elektromagnetisch spectrum. Als de interceptie zich richt op communicatieverbindingen spreekt men van COMINT, indien radaremissies worden opgepikt is sprake van ELINT. SIGINT wordt feitelijk alleen uitgevoerd door nationale inlichtingendiensten. Binnen het legerkorps komen eenheden voor die eigenlijk dezelfde activiteiten uitvoeren, dit wordt aangeduid met Elektronische Oorlogvoering (EOV). Alhoewel er verschillen zijn tussen SIGINT en EOv, ligt de overeenkomst in het intercepteren van radioverkeer en radaremissies. De EOv-compagnie komt voor op divisieniveau, zowel bij de Nederlandse als de Duitse divisie, omdat het gros van de doelgroep van EOv (VHF-frequenties) zich manifes-

teert in het bereik van de divisie. Het legerkorps is meer geïnteresseerd in de langere afstandintercepties en kan daartoe beschikken over zgn. HF-interceptiecapaciteit.

Imagery Intelligence

Voor IMINT, het maken en interpreteren van luchtfoto's, wordt binnen de landstrijdkrachten gebruik gemaakt van onbemande miniatuurvliegtuigjes, aangeduid met *drone* (indien voorgeprogrammeerd wordt gevlo-

gen) en RPV³ (indien tijdens de vlucht wordt gestuurd). De verzamelnaam voor dit soort middelen is *Unmanned Aerial Vehicles*, of UAV. De Nederlandse divisie beschikt over een RPV-batterij (waarvan de RPV een bereik heeft tot honderd kilometer), de Duitse divisie heeft een *Drone-Batterie* (waarvan de *drone* bijna het dubbele bereik heeft). Het verschil tussen deze twee systemen is, dat de RPV tijdens de vlucht wordt bestuurd, boven een doel rond kan cirkelen en televisiebeelden naar het grondstation kan sturen, terwijl de *drone* voorgepro-

grammeerd zijn route vliegt en na de landing de films worden ontwikkeld en bekeken.

Daarnaast kunnen ook luchtfoto's ter beschikking komen, die afkomstig zijn van vliegtuigen of satellieten. De Koninklijke Luchtmacht beschikt daartoe over F-16's met geavanceerde fotoapparatuur en over personeel met speciale apparatuur dat zulke foto's kan ontwikkelen en interpreteren.

Human Intelligence

HUMINT omvat alle informatie die door mensen wordt verzameld. Enerzijds betreft het hier gespecialiseerde verkenningseenheden, die met voertuigen verkenningen uitvoeren, en *special forces* die op verschillende wijzen – heimelijk – diep in vijandelijk gebied informatie verzamelen. Anderzijds is HUMINT ook het ondervragen van krijgsgevangenen, maar eveneens het verzamelen van informatie van andere menselijke bronnen, zoals lokale bestuurders, de bevolking in een operatiegebied en vluchtelingen. In dat laatste geval dient speciaal opgeleid personeel hiervoor te worden ingezet. De laatste jaren wordt HUMINT in toenemende mate toegepast bij vredesondersteunende operaties. 101 Militaire Inlichtingenpeloton, ingedeeld bij de Nederlandse 1e Divisie '7 December', en onder meer gespecialiseerd in krijgsgevangendonderzaging, oriënteert zich in een hoog tempo op deze laatste vorm van HUMINT. Ook bij de *Bundeswehr* worden, naar aanleiding van de ervaringen in en rond Kosovo, zogenaamde *field HUMINT teams* geïntroduceerd bij de *Feldnachrichtenruppe*,

Bij het verzamelen van informatie tijdens operaties, beschikt een G2 bij voorkeur over een mix aan middelen en bronnen: zowel OSINT, IMINT, SIGINT en HUMINT. De beperkingen van de ene categorie (bijvoorbeeld EOVI intercepteert niets als de tegenstander

Signal intelligence

³ Remotely Piloted Vehicle.

radiostilte aanhoudt, RPVs zijn gevoelig voor slecht weer en luchtfoto's bij een dicht wolkendek leveren vaak weinig op) kunnen door een andere categorie worden gecompenseerd. Ook kan een inlichting uit één bron (bijvoorbeeld een EOv-interceptie of een publicatie in een lokale krant) aanleiding zijn een ander verzamelmiddel in te zetten, teneinde de inlichting te verifiëren of nader te preciseren.

Er bestaan plannen om bij de Koninklijke Landmacht een aantal inlichtingverzamelorganen, zoals 103 Verkenningsbataljon, EOv, RPv en artillerie doelopsporing, in samenhang met elkaar onder te brengen in een ISTAR-bataljon.

Planning en uitvoering

Bij de planning van een operatie speelt de sectie G2/S2 een belangrijke rol. Het startpunt van het planningsproces zijn de inlichtingen over vijand, weer en terrein. De activiteiten van de G2/S2 bij het planningsproces vinden gestructureerd plaats, waarbij de methode *Intelligence Preparation of the Battlespace* wordt toegepast. De invloed van weer en terrein op de operatie worden in kaart gebracht en

zoveel mogelijk visueel gemaakt (oleaten). De G2 draagt uiteindelijk bij aan het zgn. *Decision Support Overlay*, waarmee op een schematische, overzichtelijke methode de operatie in het hoofdkwartier kan worden gevolgd en bijgestuurd. Het maakt het inlichtingenproces tijdens de uitvoering van een operatie overzichtelijk.

Inlichtingenproces

Het verzamelen van informatie en verwerken tot inlichtingen is een gestructureerd proces; niet alleen bij de planning van een operatie maar ook tijdens de uitvoering ervan. Het *initiëren* geschiedt veelal op basis van de inlichtingenbehoefte van de commandant.⁴ Voor het *verzamelen* wordt een inlichtingenverzamelplan gebruikt, waarin wordt aangegeven wie – wat verzamelt, wanneer en waar. Hiermee wordt duplicering vermeden.

Het *verwerken* van de verzamelde informatie tot inlichtingen geschiedt volgens een analytisch denkmodel. Hierbij wordt onder meer nagegaan of de informatie relevant is, uit betrouwbare bron komt, waarschijnlijk is en

⁴ Priority Intelligence Requirements.

tijdig beschikbaar. Het *verspreiden* van de inlichtingen gebeurt door schriftelijke rapportages (bijvoorbeeld een *intelligence summary* of INTSUM), door briefings of door mondelinge meldingen (in persoon, per telefoon).

De G2 draagt ook in hoge mate bij aan het *targeting process*, waarmee vijandelijke doelen worden opgespoord, geïdentificeerd en geselecteerd. Nadat doelen zijn aangevallen, moet de G2 bijdragen aan het *battle damage assessment*: zijn de juiste doelen aangevallen, is de gewenste mate van vernietiging bereikt? Zo niet, is een herhaalde aanval mogelijk of noodzakelijk?

Contra-inlichtingen en veiligheid

Het doel van contra-inlichtingen (CI) wordt vaak gedefinieerd als het onderkennen en tegengaan van vijandelijke spionage, sabotage, subversie en terrorisme. Een effectieve CI moet resulteren in passieve en actieve tegenmaatregelen en *militaire veiligheid*. Deze benadering van CI komt vooral voor bij nationale inlichtingendiensten. Door deze beperkte definitie wordt vaak geen onderzoek gedaan naar het *totale* pakket aan inlichtingverzamelcapaciteit van een tegenstander.

Bij HQ I(GE/NL) Corps wordt CI daarom ruimer opgevat: *alle* mogelijkheden van de tegenstander om inlichtingen over ons te verzamelen worden in kaart gebracht en geanalyseerd. Dat loopt uiteen van satellietwaarneming, luchtverkenning, SIGINT/EOv tot *special forces*, uiteraard inbegrepen spionage. Een gedegen kennis over de vijandelijke ISTAR-mogelijkheden en beperkingen, draagt niet alleen bij tot een hogere militaire veiligheid maar kan tevens een grondslag vormen voor het uitvoeren van *misleiding*. Dáár waar de vijand ons goed kan waarnemen, kunnen we hem laten zien wat wij willen dat hij ziet; dáár waar hij beperkingen heeft, kunnen

Imagery intelligence

Weer en terrein
(Bron: Werving KL)

we vervolgens die situatie in ons voordeel uitbuiten.

Weer en terrein

Inlichtingen over weer en terrein worden nogal eens over het hoofd gezien. Alhoewel er binnen de artillerie beperkte mogelijkheden zijn tot weersvoorspellingen, is de hoofdtaak op dit gebied binnen de krijgsmacht neergelegd bij de luchtmacht (Luchtmacht Meteo Groep, LMG, op Woensdrecht). Bij *HQ I(GE/NL) Corps* wordt de meteotaak uitgevoerd door Duits burgerpersoneel (met reservistenstatus) en twee militairen van de LMG. De meteosectie kan effectief tot vijf dagen vooruit het weer voorspellen; inbegrepen de militair relevante aspecten. Niet in de geest van 'kijk naar buiten, het regent', maar meer 'over drie dagen is het weer zus-en-zo, hetgeen voor onze operaties betekent dat vliegen met helicopters in de ochtend tot circa tien uur niet mogelijk is, en ...'.

Een hoofdtaak voor de sectie militaire geografie is het voorzien in (staf)kaarten. Ten aanzien van West- en Midden-Europa waren we jarenlang verward met zeer gedetailleerde, actuele kaarten in kleur, op diverse

schaalgroottes. Voor operaties aan de periferie van NAVO en daarbuiten, is de kwaliteit van de beschikbare kaarten aanzienlijk minder, als ze al beschikbaar zijn. We moeten steeds meer rekening houden met kaarten die soms tientallen jaren oud zijn, in zwart-wit, in een afwijkende schaal, in een vreemde taal en soms hoog gerubriceerd. Naast het voorzien in kaarten dienen ook terreinanalyses te worden gemaakt: de begaanbaarheid, de waterhuishouding, grondsoorten, begroeiing en dergelijke.

Tot slot

Inlichtingen hebben pas waarde als ze ook worden gebruikt. Het veel gehoorde motto 'wat geheim is moet geheim blijven' is onzin. In veel gevallen komt het nog voor dat inlichtingen worden verspreid in een *Intelligence Summary*, of INTSUM, waarbij uitgebreid wordt ingegaan op hetgeen er in de voorafgaande dagen is gebeurd. Dit is geschiedschrijving en niet het voldoen aan een inlichtingenbehoefte. De essentie van een inlichtingenrapport is de beoordeling van de toestand, de analyse, de interpretatie van de gegevens, nu en in de nabije toekomst.

Tijdens de Koude-Oorlogperiode, toen het legerkorps een taak had op de Noord-Duitse laagvlakte, waren de aspecten vijand, weer, terrein genoegzaam bekend; het terrein zelfs tot in de kleinste details. Heden ten dage, zeker bij operaties met een expeditie-nair karakter, zijn over tegenstanders/partijen in het conflict en het operatiegebied aanvankelijk veel minder gegevens bekend. Het belang van goede, tijdige inlichtingen neemt dus toe, om de eigen operatie goed te kunnen plannen en om de risico's aan eigen zijde zo klein mogelijk te houden.

Konden we ons het vroeger veroorloven de functie S2 van een bataljon vacant te laten; nu bestaat die (schijn) luxe niet meer. Middelen/eenheden om informatie te verzamelen en goed opgeleid inlichtingenpersoneel om die informatie te verwerken, zijn van levensbelang. Alhoewel binnen de Koninklijke Landmacht geen apart dienstvak of andere groepering bestaat voor inlichtingenpersoneel (zoals bij de Britse en Amerikaanse landmacht), bestaan er sinds kort wel loopbaanpatronen voor zulk personeel. Op termijn kan dat ertoe bijdragen dat men groeit in het inlichtingenvak en er beter opgeleid, meer ervaren inlichtingenpersoneel komt.

Transnational threats and the challenges of the 21st century¹

dr. Peter Chalk*

Introduction

With the collapse of the Soviet bloc in Eastern Europe in the late 1980s/early 1990s it appeared that the international system could be on the threshold of an era of unprecedented peace and stability. Politicians, diplomats and academics alike began to forecast the imminent establishment of a new world order, increasingly managed by democratic political institutions. These, it was believed, would develop within the context of an integrated international economic system based on the principles of the free market.² As this new world order emerged, it was assumed that serious threats to international stability would decline commensurately.

However, the initial euphoria that was evoked by the end of the Cold War has now been replaced by a growing sense of unease that threats at the lower end of the conflict spectrum may soon assume greater prominence. Such concern has been stimulated largely by the remarkable fluidity that now characterizes international politics – a geo-strategic setting in which it is no longer apparent exactly who can do what to whom and with what means. Moreover, it appears that in this new world 'order', violence and the readiness to risk and inflict death is increasingly being used by the 'weak', not so much as a means of

expressing identity, but as a way of creating it.³

Stated more directly, the geo-political landscape that now faces the global polity lacks the relative stability of the linear Cold War division between East and West. There is no large and obvious equivalent to the Soviet Union or the United States against which to balance. Indeed, few of today's dangers have the character of direct military aggression emanating from a clearly defined sovereign source. By contrast, security, conflict and general threat definition have become more diffuse and opaque, involving challenges whose source internal, rather than external, to the political order that the concept of 'national interest' has traditionally represented.⁴ In commenting on this new strategic environment, former Central Intelligence Agency (CIA) Director James Woolsey has remarked:

We have slain a large dragon, but now we find ourselves living in a jungle with a bewildering number of poisonous snakes. And in many ways, the dragon was easier to keep track of.⁵

The array of challenges currently facing the world community is truly bewildering. Indeed, one only has to pick up a copy of *the New York Times* to appreciate the range and diversity of these threats, which currently range from terrorism to unsustainable development. This paper briefly surveys the scope and dimensions of six issues that are commonly associated

with contemporary sources of transnational instability and assesses the type of policy requirements that are required to mitigate and manage these challenges. The underlying theme of the article is that traditional spatial notions of security – defined purely in terms of territorial sovereignty – simply do not work in today's more complex geo-strategic environment and will need to be replaced by more holistic, non-linear approaches that go well beyond the relatively parsimonious assumptions of Realpolitik that have informed international politics for so many years.

Internal war and conflict

Insurgencies and internal war have emerged as a major pre-occupation of the international system since the end of the Cold War. While these forms of conflict have made up over eighty percent of the wars and casualties since the end of World War Two,⁶ their relative significance have become even more marked over the last few years. Between 1989 and 1996, for instance, there were 96 armed conflicts, of which only five were between states; between 1993 and 1994 there were no interstate conflicts and in 1995 there was only one.⁷

The specific ways these wars are fought has also taken on unprecedented proportions over the last decade. Frequently mass genocide is a by-product of conflict as has been so graphically illustrated in Rwanda and

* The author is Senior Policy Analyst, RAND Corporation (USA).

Bosnia. Rebel armies are also increasingly relying on novel forms of financial support/generation such as gem smuggling (used extensively in Sierra Leone and Angola), drug trafficking (a common practice in Colombia and Afghanistan) and illegal logging (a main source of income for the Khmer Rouge before its collapse). Perhaps most worryingly, there appears to be a shift towards the use of child soldiers as front line combatants. The Tamil Tigers, for instance, are known to recruit, train and send children as young as 8 years old into battle (who, collectively, form the aptly named LTTE 'baby brigade').⁸

Terrorism

Far from being made redundant by the end of the Cold War, terrorism remains the favored instrument of the weak and politically disaffected. Indeed in many ways, the practice has become even more complex, multifaceted and lethal. It continues to affect many regions of the world, particularly in the third world, repeatedly demonstrating its ability to undermine the normal course of sociopolitical interaction. In chronically affected states such as Sri Lanka, India and Algeria it is, arguably, one of the most important contributing

factors to the wholesale breakdown of effective societal functioning. The use of terrorism has also widened in the 1990s, devolving down to the level of the amateur and part timer. As the 1995 Oklahoma bombing vividly demonstrated, this type of ad-hoc terrorism can be just as effective and deadly as that carried out by more established, 'professional' groups.⁹

Finally as a mode of violence, terrorism has become progressively more violent and self-engorging, appearing, in certain instances, to be almost an end in itself (rather than a rational and limited means to an end). Certainly

Terrorism, the weapon of the weak (Source: abc press)

the attacks launched on September 11th 2001 against the World Trade Center in New York and the Pentagon underscore, with chilling effect, that terrorists are no longer willing to draw the line at mass, indiscriminate murder.¹⁰

All of this suggests a disquieting trajectory for the future, not least in terms of the 'ultimate' Armageddon scenario of a major act of mass destruction terrorism. It is certainly unfortunate that just as the international system is approaching the end of the millennium and all the apocalyptic connotations this implies, terrorism has come of age as a threat, which while somewhat vague about its long term aims, is utterly ruthless in its short term intentions.¹¹

Heroin and cocaine trade

There is perhaps no clearer indication of the pervasive influence of transnational organized crime than the global heroin and cocaine trade. This particular source of instability, which remains rooted in Colombia, Afghanistan and Burma has had a far-reaching and highly corrosive and insidious impact on national and international security in the post-Cold War era.¹²

In one form or another, production and trafficking of these two narcotic substances have undermined individual and collective well being, reduced economic performance, fuelled political violence, encouraged official corruption, contributed to social breakdown and exacerbated human misery, suffering and death. In short, it has negatively affected virtually every dimension of viable human and state existence in a geographic arc that spans virtually the entire international system.

Of all the threats currently facing the global community, the heroin and cocaine trade is one that very much can be viewed as a threat to security in its widest possible sense.¹³

Heroin and cocaine trade (Source: abc press)

The all-embracing, highly pervasive nature of the heroin and cocaine has arguably been reflected in the increasingly militaristic focus that is beginning to creep into the counter-narcotics policies of many countries. This has been especially apparent in the US, where both the Clinton and Bush administrations have endorsed wide-ranging, multi-million dollar security assistance packages to support military operations against Colombia's main coca and poppy growing regions, particularly those under the control of the Revolutionary Armed of Colombia (FARC).¹⁴ Whether or not such responses do more to exacerbate than mitigate the effects of drug trafficking is something that remains to be seen.

Piracy

Long thought to be an issue permanently consigned to the history books, piracy is once again emerging as a prominent issue of national and international concern. Indeed, the number of actual and attempted attacks regis-

tered around the world has steadily increased since the end of the Cold War, with 2000's total (469) the highest figure so far on record.¹⁵ The lethality of attacks has also increased, with the resort to extreme and often lethal violence now more the rule than the exception. Reflecting this, 480 acts of serious violence were recorded last year, resulting in 202 abductions, 99 injuries and 72 deaths.¹⁶

While most pirate attacks continue to be in the form of relatively unsophisticated harbor thefts and robberies of vessels under sail, a growing number have come to involve extremely elaborate forms of international criminality. Particularly noteworthy in this regard has been the proliferating incidence of so-called phantom ship attacks, which entail the outright hijacking of ships and their subsequent re-registration under flags of convenience, either for the purposes of illegal trading or to defraud hull insurers. It has been conservatively estimated that syndicates engaged in this form of piracy, many of whom are alleged

to work in collusion with corrupt state officials (particularly in Southeast Asia), can earn upwards of fifty million dollars a year from the practice.¹⁷

Pirate assaults not only have significant implications for the lives and welfare of those aboard attacked vessels, the general safety of global shipping and the political and economic stability of maritime trading states. They also have the potential to trigger major environmental disasters, particularly if ships are left to drift after being attacked. The nightmare scenario is a major mid-sea collision occurring between one of these uncrewed 'rogue' vessels and an oil tanker. The resulting discharge of petroleum would not only cause irreparable damage to maritime life and other off-shore resources; if left

to spread, it would also seriously degrade large tracts of fertile coastal low land.

The transnational spread of infectious disease

The transnational spread of infectious disease remains one of the leading causes of death in the current international system, far surpassing war as a threat to human life. Smallpox alone is estimated to have killed threehundred million people in the Twentieth Century, which is about three times as many people as died in inter and intra state conflicts during the same period.¹⁸ In general a staggering fiftythousand children and adults die *every day* from viral and bacterial ailments, the vast bulk of which are caused by

just six diseases: AIDS/HIV, malaria, measles, pneumonia, TB and dysentery and other gastrointestinal disorders.¹⁹

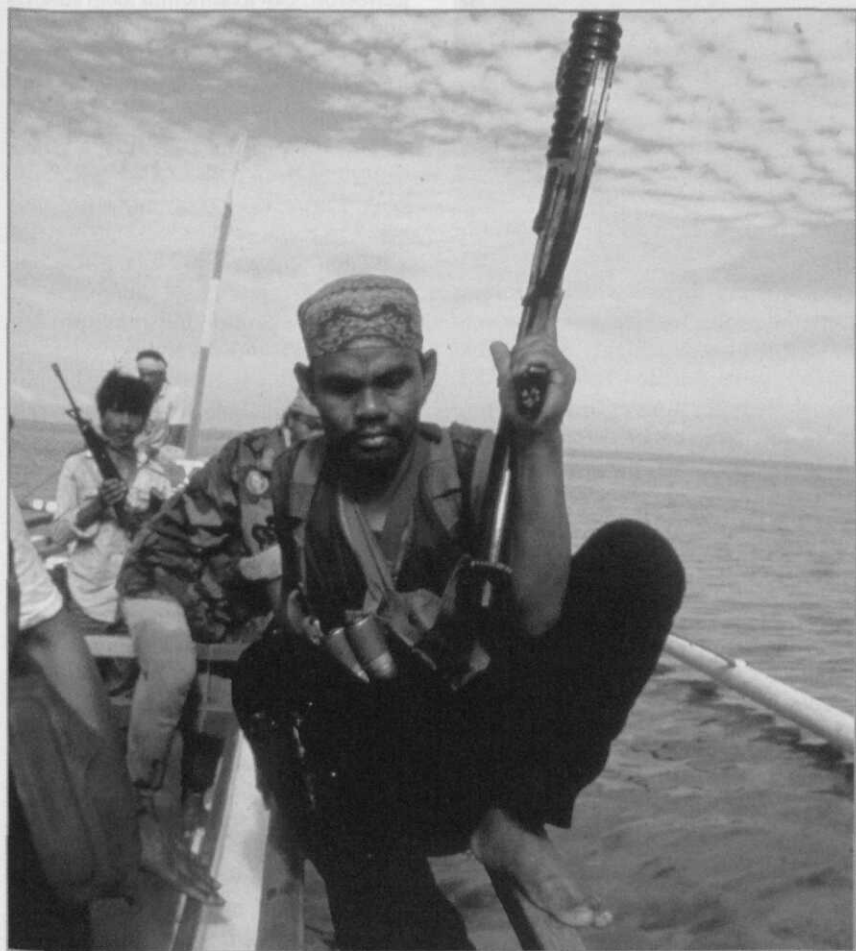
Through such things as war, international travel, changes in social and cultural behavior, accelerating urbanization and environmental degradation, all these infections are surging with abundance, placing humanity on the verge of what one commentator has referred to as the 'twilight of the antibiotic era.'²⁰

Disease represents a fundamental threat to security in a number of ways. First it impacts on the most basic unit of security in a very direct manner – the human being. Second, if left unchecked, disease can undermine public confidence in the state's general custodian function, eroding in the process a polity's overall governing legitimacy as well as undermining the ability of the state, itself, to function.

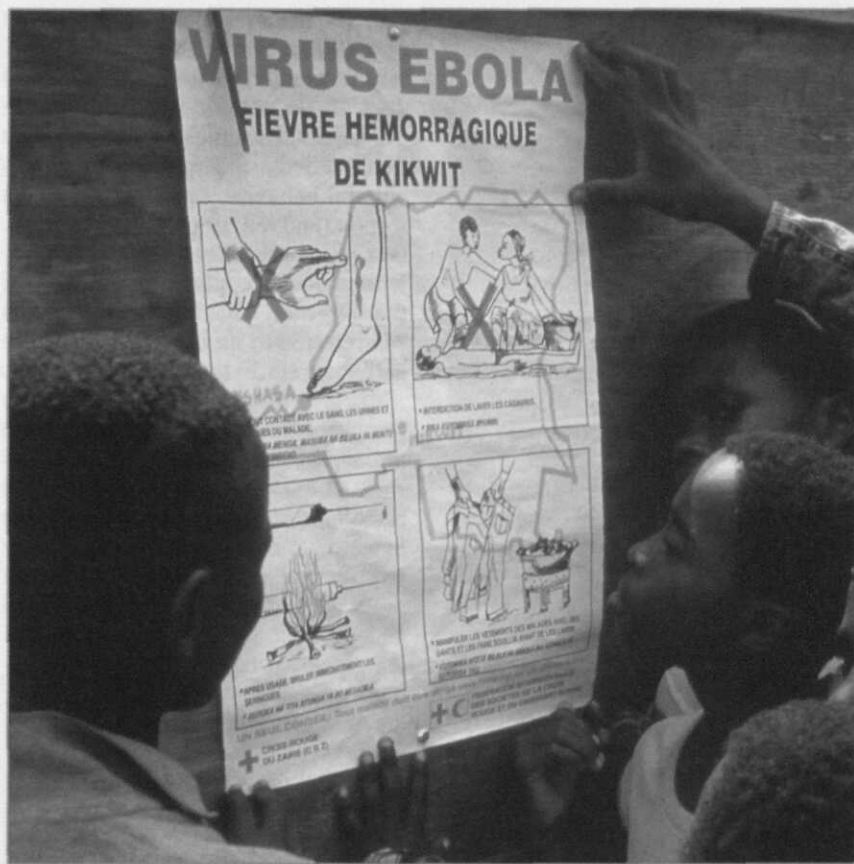
Third, due to its inherently ephemeral and transnational nature, disease cannot be readily countered by established mechanisms of border security. Fourth the spread of disease across borders can complicate already tense bilateral and multilateral relations, acting in some cases, as an additional catalyst for regional instability. Fifth, disease poses a direct threat to military operations by disabling soldiers and impacting on the will of countries to participate in coalition operations.²¹ Finally through the threat of biowarfare, disease can assume a highly significant strategic dimension, one that is, arguably, every bit as threatening as that posed by nuclear weapons.²²

Environmental degradation

Environmental degradation has quite clearly emerged as a major problem in the current international system, both in terms of the inherent worth of the planetary ecosystem and in terms of the ecological support system on which human activity is based, both now and in the future. While Earth

Piracy (Source: abc-press)

Disease (Source: abc-press)

has yet to reach an environmental crisis of apocalyptic proportions, significant changes are underway, which, in the words of one commentator are literally 'skinning the planet alive.'²³ Already in many parts of the world, issues such as deforestation, pollution, water and food shortages and ozone depletion have had significant and profound impacts. In certain instances these biospheric changes have also negatively interacted with other sources of political tension to become a major catalyst for regional instability.²⁴ Conflicts over water rights in the parched drylands of the Middle East (Turkey, Syria and Iraq over the Euphrates) and cross-border population displacements stimulated by droughts in Africa (Ethiopia and Sudan) would be good examples.

One area of the world that has been particularly severely affected by environmental degradation is the Asia

Pacific. Here there has been a major imperative on achieving economic modernization as quickly as possible (many governments have, in fact, based their legitimacy on providing rapid economic benefits for their populations); however, the resources and willingness to execute development policies in an environmentally sustainable manner have largely been lacking. Problems have included:

- Major water shortages (Manila is expected to run out of safe drinking water in as little as five years on the basis of current trends).
- Localized air and land pollution (metropolitan centers such as Manila, Jakarta, Beijing and Tianjin are now counted as amongst the most heavily congested, polluted and ecologically damaging anywhere in the world. Living in Beijing is generally recognized to be

the equivalent of smoking a pack of ten cigarettes a day).

- Deforestation, especially in Indonesia (which has not only resulted in altered regional weather patterns; it is also directly responsible for Southeast Asia's recurrent smoke/haze problem).²⁵

Unregulated mass population movements

In 1998, the UN High Commissioner for Refugees (UNHCR) estimated the world's total population of concern at 22.4 million. This figure includes refugees (as defined by international law) as well as those driven from their homes (either internally or externally) by famine, war, natural disasters, genocide, environmental degradation and general societal breakdown.²⁶

The impact of these unregulated population movements (UPMS) on national and international security and stability has been both marked and complex. Large-scale migrations not only serve to create and exacerbate conflict between states. They can also challenge the integrity of both sending states (by encouraging brain/productive drains) and receiving states (by straining already overburdened socio-economic systems and/or encouraging violent xenophobic tendencies). Refugees can be used as pawns in the power plays between regional states (a particularly prevalent practice in Central Africa), while displaced diasporas have, on occasion, formed a crucial overseas support network for insurgencies and terrorist movements (Kurds, Tamils, Kashmiris). Mass migrations additionally send powerful messages to the international community regarding the political legitimacy of sending states (a residual concern for states such as Iraq, Burma, Angola, Iran, Turkey and Sri Lanka). Moreover, if left unchecked, they can feed into suspicion, resentment and outbreaks of xenophobic violence in receiving states (a recurrent problem in Western Europe).²⁷

A complex milieu

While all these threats pose significant challenges in themselves, their overall risk potential is considerably heightened by the fact that, in many cases, they have debilitating effects that directly feed off one another. Heroin and cocaine syndicates, for instance, have become progressively terroristic in nature as Colombia, Russia and Italy all bear witness to while groups such as the PKK and LTTE have been prepared to finance their activities through the narcotics trade. Small weapons proliferation has impacted on the lethality of terrorists, pirates and drug traffickers, dramatically altering internal balances of power that have, for so long, defined the critical relationship between state and non-state actors. Global warming and deforestation

have resulted in changing weather patterns that have, in turn, caused natural disasters and associated outbreaks of disease and population displacements. Refugee and migrant movements have caused backlashes in terms of xenophobic extremism, while unscrupulous crime groups have been prepared to profit off the trade in human beings. Increased heroin use has directly contributed to the spread of AIDS, while piracy continues to carry extremely significant consequences for global and regional economic and environmental security.

Terrorism and internal war have led to mass population movements in chronically affected states such as Algeria, Pakistan, India and Sri Lanka and could, yet, come to involve an Armageddon act of mass biological contamination.

Policy prescriptions

If the various threats and influences outlined above are to be taken seriously, then it is evident that notions of national and international security will have to be reformulated and extended beyond the strictures of conventional political thinking. Responding to such a milieu will require innovative policies that are equally as complex and multi-dimensional in nature. The intensity and interdependence of the challenges posed by disease, drugs, piracy, UPMS, terrorism and environmental change call for enhanced cooperative action at both the national and international levels, integrating actors from different policy areas, including representatives from the scientific, medical, development, foreign and security communities. The end goal should be one of 'resilience', whereby societies are better organized to reduce their vulnerability to shocks and future change.²⁸

Currently, national preparedness remains far from adequate. Most states have yet to develop policy responses that are consistent and integrated, much less comprehensive. Conceptions of security typically continue to adhere to traditional, spatial paradigms that are defined in terms of territorial sovereignty and a clear internal/external, military/non-military 'division of labor'. As this paper has argued, such formulations simply do not work in response to the 'gray' transnational challenges of today.

Threats are often internal but typically have external ramifications; they tend to cross military, law and order and civilian jurisdictions; and, as noted above, frequently have debilitating effects that directly feed off one another.²⁹

Dealing with this situation will require a drastic reformulation of what security means and the mechanisms of its provision. Institutional forums for security will have to be expanded and developed to accom-

Environmental degradation (Source: abc-press)

moderate challenges that threaten broader societal, as opposed to more narrow, state interests. Increased cooperation between the military and other agencies/departments such as public health, interior, coast guard, customs and environment will be required, as will new executive functions to coordinate such multi-dimensional policy responses.

One specific area calling for drastic change is the field of national intelligence. Agencies will have to become familiar with new operational contexts that require different analytical techniques, skills, mandates and information-handling methods. Threat assessments/forecasts will need to be more closely grounded on holistic models that integrate and draw in a genuinely multi-disciplinary information and expertise resource base. Security analysts will also need to devote greater attention to literature that has hitherto not been an integral part of their regular reading 'diet', including epidemiological, environmental and societal-oriented reference and research works. In addition, overseas monitoring activities will have to encompass a somewhat broader ambit.

Countries that do not pose an obvious military security danger, for example, may be the ones most likely to pose an environmental or disease risk owing to poorly conceived development policies and/or under-funded public health systems. Such possibilities will need to be recognized and incorporated into strategic threat analyses.³⁰

Methods of information exchange will also have to be drastically revisited, especially with regard to instituting greater openness, transparency and public accountability in intelligence collection and dissemination. While traditional security concerns necessarily call for secrecy as a way of increasing potential aggressor uncertainty and augmenting the element of surprise, non-governmental processes such as disease, UPMS and environmental degradation clearly do

not have this requirement. Indeed in these cases, more rather than less information is likely to be preferable when it comes to contingency planning.³¹

Given their transnational nature, purely nationally based responses will be insufficient to counter transnational threats. States must also be prepared to undertake concerted action at the international level. In particular, political leaderships must be prepared to mobilize resources and develop strategies in unison with other states, which attack, disable or at least contain the vital pressure points that serve to sustain destabilizing gray area influences and processes.³²

The best way to achieve this would be through the creation of formal, long-term international prohibition regimes designed to monitor, control and, ultimately, eliminate dangers that are recognized as threatening to the stability and viability of their member states. Such a form of regulatory cooperation suggests a higher degree of interstate coordination than that found in most international agreements and conventions, the majority of which tend to be reactive, discretionary (as opposed to obligatory) and limited in scope.³³

Movement toward this type of international collaboration obviously confronts and challenges the key issue of sovereignty that underscores the present states system. Certainly one of the major difficulties with realizing the type of integrated and rationalized cooperation suggested here is the unwillingness of states to enter into formal arrangements that serve to significantly reduce their freedom of action and political autonomy in international life. Indeed, even the measures agreed to by the European Union (EU) through the so-called Maastricht 'third pillar', which collectively represent, by far, the most concerted inter-state action that has yet been undertaken to deal with transnational issues, have been subject to difficulties arising out of a concern for national sovereignty.

Terrorism, for instance, largely continues to be addressed at the national level only, with key EU states such as the UK, Ireland, France and Spain opposed to sharing information in centralized bodies such as Europol. Moreover, many of the Conventions critical to the third pillar structure have neither been ratified nor implemented, with most not expected to come 'on line' until at least 2003.³⁴

The relatively hesitant acceptance of a more integrated and coordinated approach to security planning stems from the familiarity that most states feel towards bilateral cooperation and gradually strengthening modalities through piecemeal negotiation only. The efforts of those who have attempted to spur a more multilateral approach have been repeatedly frustrated due to the perception that national sovereignty might thereby be potentially limited.³⁵

If the challenges of the new century are to be effectively countered, it is vital that these near sighted and inward looking sentiments are overcome. International epistemic communities, networks of professionals with recognized expertise and competence in a particular domain have an especially important part to play in this endeavor. The significance of these groups lies in their ability to shed light on the nature and interlinkages between issue areas and on the potential chain of events that might proceed either from the failure to take action or from instituting a certain policy.³⁶

The United States also has an important function to play in facilitating more effective international cooperation against transnational threats, both by virtue of its resources and its global leadership role. One particularly useful area where Washington's influence could be brought to bear is helping to define how existing multilateral arrangements can be adapted and reformulated to meet the complex challenges posed by non-traditional/non-military dangers.

While alliances such as NATO were not designed to address 'soft', gray area security challenges, they may be able to mitigate some of the symptoms of these challenges through the joint and combined use of intelligence assets, technological equipment and information exchange. Equally there may be ways of exploiting institutional linkages across specific issue areas that will enable military and non-military bodies such as the North Atlantic Treaty Organization (NATO), the Organization for Security Cooperation in Europe (OSCE), the Partnership for Peace (PfP) Program and the EU to pursue the transnational security agenda more effectively and inclusively.³⁷

Prospects

An overall assessment of the international system's future security prospects must, in the final analysis, remain a matter of speculation. However, as this paper has argued, seeds of instability have very definitely been sown in the guise of an extended security agenda that now incorporates issues as diverse as terrorism, piracy, refugee movements and disease. It is clear that, at present, both national and international preparedness against these and other gray-area threats remains inadequate. At the national level, a more holistic and integrated approach to security planning needs to be enacted, while more attention needs to be devoted to establishing formal,

long-term institutional regulatory arrangements at the international level. All of this requires political will and active state input. The crucial question thus revolves around whether national and international political leaderships are prepared to adapt to the demands and challenges of their post-Cold War security environment. It is still too early for a definitive answer to be given to this central question. What is clear, however, is that in the absence of a firm commitment to develop more effective means to deal with the various threats outlined in this paper, history will likely record the end of the Cold War as an episode that created far more problems than it actually solved.

Notes

¹ This is a modified version of a paper given before the 'Euro-Atlantic Relationship: Ready for the Global Era?' Wilton Park Conference, Wilton Park, 21-25 May 2001.

² A detailed survey of these proposed changes was provided by *The World Economic Outlook* (Washington D.C.: IMF, 1991). See especially pp. 26-7.

³ See, for instance, 'Terrorism and the Warfare of the Weak', *The Guardian* (UK), 27 October, 1993.

⁴ See David Abshire, 'US Foreign Policy in the Post-Cold War Era: The Need for an Agile Strategy', *The Washington Quarterly* 19/2 (1996): 42-4; and Simon Dalby, 'Security, Intelligence, the National Interest and the Global Environment', *Intelligence and National Security* 10/4 (1995): 186.

⁵ James Woolsey, cited in John Ciccirelli, 'Preface: Instruments of Darkness: Crime and Australian National Security', in John Ciccirelli ed., *Transnational Crime: A New Security Threat?* (Canberra: Australian Defence Studies Centre, 1996), xi.

⁶ This figure is calculated from Ruth Sivard, *World Military and Social Expenditures, 1996* (Washington D.C.: World Priorities, 1996), 18-19.

⁷ See Peter Wallensteen and Margareta Sollenberg, 'The End of International War? Armed Conflict, 1989-1995', *Journal of Peace Research* (August 1996): 353; and Steven David, 'Internal War: Causes and Cures', *World Politics* 49 (July 1997): 553.

⁸ Peter Chalk, 'The Tamil Tiger Insurgency in Sri Lanka', in Abdel-Fatau Musah and Niobe Thompson eds., *Over a Barrel. Light Weapons and Human Rights in the Commonwealth* (London: Commonwealth Human Rights Initiative, 1999), 73. See also Rohan Gunaratna, 'LTTE Child Combatants', *Jane's*

Intelligence Review (July 1998); Guy Goodwin-Gill and Ilene Cohn, *Child Soldiers: The Role of Children in Armed Conflict* (Oxford: Clarendon Press, 1994), 31, 40; and 'Without Codes of Conduct, War is No More than Slaughter', *The Globe and Mail* (Canada), 17 January, 1998.

⁹ The Oklahoma bombing resulted in 168 deaths and over 500 injuries.

¹⁰ The attacks launched against the World Trade Center and Pentagon represent the most destructive acts of terrorism to have ever taken place. At the time of writing, the total number of casualties remained unknown although conservative estimates called for fatalities in the thousands.

¹¹ Bruce Hoffman, *Inside Terrorism* (London: Victor Gollancz, 1998), 204-5.

¹² Combined, these countries account for virtually all heroin and cocaine production in the international system. Afghanistan and Burma constitute the two main sources for opiates, respectively producing 365 and 99 metric tons of refined heroin in 2000. Colombia is the world's main source of cocaine (and heroin in the case of the United States), producing an estimated 580 metric tons of the narcotic last year. See U.S. Department of State, *International Narcotics Control Strategy Report, 2000* (Washington D.C.: Bureau for International Narcotics and Enforcement Affairs, 2001).

¹³ Representative overviews of the dynamics and threat impact of the global heroin and cocaine trade can be found in Peter Chalk, *Heroin and Cocaine: a Global Threat*. Jane's Intelligence Review Special Report 18 (London: Jane's Information Group, 1998); Angel Rabasa and Peter Chalk, *Colombian Labyrinth. The Synergy of Drugs and Insurgency and Its Implications for Regional Stability* (Santa Monica, CA: RAND, 2001), chapter 2; 'Drugs, War and Democracy: A Survey of

Colombia', *The Economist* 21 April, 2001; Ahmed Rashid, *Taliban. Islam, Oil and the New Great Game in Central Asia* (London: I.B. Tauris, 2000), chapter 9; and Alan Dupont, *Transnational Crime, Drugs and Security in East Asia*. Strategic and Defence Studies Centre Working Paper 328 (Canberra: Australian National University).

¹⁴ For a critical assessment of US policy towards Colombia see Rabasa and Chalk, *Colombian Labyrinth*, chapters 2 and 6; Gabriel Marcella and Donald Schultz, *Colombia's Three Wars: U.S. Strategy at the Crossroads* (Carlisle Barracks, United States Army War College: Strategic Studies Institute, 1999); Michael Shifter, 'The United States and Colombia: Partners in Ambiguity', *Current History* 99/634 (2000); Ambassador David Passage, 'Colombia in Turmoil: How the U.S. Could Help', *Special Warfare* 13/1 (2000); and Brian Jenkins, 'Colombia: Crossing a Dangerous Threshold', *The National Interest* (Winter 2000/01).

¹⁵ ICC International Maritime Bureau, *Piracy and Armed Robbery Against Ships: Annual Report, 1 January-31 December 2000* (Kuala Lumpur: Regional Piracy Centre, January 2001), 3. The actual problem of piracy in national and international waters is undoubtedly far more serious than this figure suggests, largely because the vast majority of attacks go unreported. According to the International Maritime Bureau in London, most shippers are reluctant to notify authorities of assaults or thefts directed against their vessels both because of the delay that subsequent investigations will entail and due to the fear that doing so will merely serve to increase maritime insurance premiums and stimulate demands for extra pay.

¹⁶ ICC International Maritime Bureau, *Piracy and Armed Robbery Against Ships: Annual Report, 1 January-31 December 2000*, 7.

- ¹⁷ Comments made by delegates attending the Fourth International Meeting on Piracy and Phantom Ships, Kuala Lumpur, 26-27 June, 2001. For a good overview of the phantom ship phenomenon see Jayant Abyankar, Phantom Ships', in Eric Ellen ed., *Shipping at Risk - The Rising Tide of Organized Crime* (London: ICC International Maritime Bureau, 1997).
- ¹⁸ Contagion and Conflict. Health as a Global Security Challenge (Washington D.C.: Center for Strategic and International Studies, January 2000), 1.
- ¹⁹ See David Brandling-Bennet and Daniel Epstein, 'Pandora's Petri Dish', *Forum for Applied Research and Public Policy* 13/4 (1998): 6; *Contagion and Conflict*, 3; and World Health Organization (WHO), *Report on Infectious Diseases: Removing Obstacles to Healthy*, accessed via <http://www.who.org/infectious-diseasereport/pages/textonly.html>, 1-2.
- ²⁰ George Armelagos, 'The Viral Superhighway', *The Sciences* 38/1 (1998): 24.
- ²¹ Representative overviews of many of these impacts can be found in Peter Chalk, *Non-Military Security and Global Order: The Impact of Extremism, Violence and Chaos on National and International Security* (London: Macmillan, 2000), chapter 5; *Contagion and Conflict*, chapters 1-3; National Intelligence Council, *The Global Infectious Disease Threat and Its Implications for the United States*. National Intelligence Estimate 99-17D (Washington D.C.: Central Intelligence Agency, January 2000), 46-60; Laurie Garrett, 'The Return of Infectious Disease', *Foreign Affairs* 75/1 (1996); Alan Whiteside and David FitzSimons, *Conflict, War and Public Health*. Conflict Studies 276 (London: Research Institute for the Study of Conflict and Terrorism, 1994); Joseph Smith: 'The Ellison-Cliffe Lecture: The Threat of New Infectious Diseases', *Journal of the Royal Society of Medicine* 86 (1993); and Lindy Heinecken, 'Strategic Implications of HIV/AIDS in South Africa', *Journal of Conflict, Security and Development* 1/1 (2001).
- ²² Selected works that deal specifically with biological agents as a terrorist or state weapon include Ken Alibek, *Biohazard* (New York: Random House, 1999); Seth Carus, *Bioterrorism and Biocrimes: The Illicit Use of Biological Agents in the 20th Century* (Washington DC: Center for Counterproliferation Research, National Defense University, 1999); Richard Falkenrath, Robert Newman and Brad Thayer, *America's Achilles' Heel: Nuclear, Biological and Chemical Terrorism and Covert Attack* (Cambridge, Mass: MIT Press, 1998); D. Henderson et al., 'Smallpox as a Biological Weapon: Medical and Public Health Management', *Journal of the American Medical Association* 281/2 (1999); Ron Purver, 'Chemical and Biological Terrorism: A New Threat to Public Safety?' *Conflict Studies* 295 (1996); Joshua Lederberg ed., *Biological Weapons: Limiting the Threat* (Cambridge, Mass: MIT Press, 1999); Ronald Atlas, 'Combating the Threat of Biowarfare and Bioterrorism: Defending Against Biological Weapons is Critical to Global Security', *Bioscience* 49/5 (1999); and Al Venter, 'Biological Warfare: The Poor Man's Atomic Bomb', *Jane's Intelligence Review* (March 1999).
- ²³ Jim MacNeill, 'The Greening of International Relations', *International Journal* 45/1 (1989-90): 6.
- ²⁴ Some noteworthy works on international security and the environment include Dalby, 'Security, Intelligence, the National Interest and the Global Environment'; Simon Dalby, 'Contesting an Essential Concept: Reading the Dilemmas in Contemporary Security', in K. Krause and M. Williams eds., *Critical Security Studies* (Minneapolis: University of Minneapolis, 1997); T. Homer-Dixon, 'Environmental Scarcities and Violent Conflict: Evidence from Cases', *International Security* 19/1 (1994); Lorraine Elliott, *Global Politics of the Environment* (London: Macmillan, 1998); R. Lipschutz and J. Holden, 'Crossing Borders: Resource Flows, the Global Environment and International Security', *Bulletin of Peace Proposals* 21/2 (1990); N. Myers, *Ultimate Security: The Environmental Basis of Political Stability* (New York: W.W. Norton, 1996); and C. Tickell, 'The Inevitability of Environmental Security', in Gwyn Prins ed., *Threats Without Enemies* (London: Earthscan, 1993). For an interesting account that rejects the argument environmental degradation should be viewed as a security issue see Daniel Deudeny, 'The Case Against Linking Environmental Degradation and National Security', *Millennium: Journal of International Studies* 19/1 (1990).
- ²⁵ Good overviews of the scope and implications of environmental degradation in the Asia-Pacific can be found in R. Maddock, 'Environmental Security in East Asia', *Contemporary Southeast Asia* 17/1 (1995); Alan Dupont, *The Environment and Security in the Asia Pacific*. Adelphi Paper 319 (London: International Institute for Strategic Studies, 1998); and Lorraine Elliott.
- ²⁶ United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Refugees and Others of Concern to the UNHCR* (Geneva: UNHCR Statistical Unit, July 1998), section v.
- ²⁷ See, for instance, Chalk, *Non-Military Security and Global Order*, chapter 6; Peter Chalk, 'The International Ethics of Refugees', *Australian Journal of International Affairs* 52/2 (1998); Gil Loescher, *Refugee Movements and International Security*. Adelphi Paper 268 (London: International Institute for Strategic Studies, 1992); Gerald Dirks, 'International Migration in the Nineties: Causes and Consequences', *International Journal* 48 (1993); William Bauer, 'Refugees, Victims or Killers?', *International Journal* (1997); Gabriel Sheffer, 'Ethno-National Diasporas and Security', *Survival* 36/1 (1994) Alan Dupont, 'Unregulated Population Flows in East Asia: A New Security Issue', *Pacific Review* 9/1 (1997); Myron Weiner, 'Security, Stability and International Migration', *International Security* 17/3 (1992/93); and Margaret Beare, 'Illegal Migration', in Carolina Hernandez and Gina Pattugalan eds., *Transnational Crime and Regional Security in the Asia Pacific* (Manila: Institute for Strategic and Development Studies, 1999).
- ²⁸ See, for instance, Ian Burton, 'Regions of Resilience: An Essay on Global Warming', in J. Schmandt and J. Clarkson eds., *Real Security: Converting the Defense Economy and Building Peace* (New York: Albany, 1993).
- ²⁹ Chalk, *Non-Military Security and Global Order*, 135.
- ³⁰ Dalby, 'Security, Intelligence, the National Interest and the Global Environment', 186-194; Richard Matthew and George Shambaugh, 'Sex, Drugs and Heavy Metal: Transnational Threats and National Vulnerabilities', *Security Dialogue* 29/2 (1998): 171-74; Geoffrey Dabelko and Stacy Vandever, 'European Securities: Can't Live With 'Em, Can't Shoot 'Em', *Security Dialogue* 29/2 (1998): 185-87; J Holden-Rhodes and Peter Lupsha, 'Horsemen of the Apocalypse: Gray Area Phenomena and the New World Disorder', *Low Intensity Conflict and Law Enforcement* 2/2 (1993).
- ³¹ See Dalby, 'Security, Intelligence, the National Interest and the Global Environment', 191; and George Hoberg and Kathryn Harrison, 'Its Not Easy Being Green: The Politics of Canada's Green Plan', *Canadian Public Policy* 20/2 (1994): 119-37.
- ³² Matthew and Shambaugh, 'Sex, Drugs and Heavy Metal', 172.
- ³³ Chalk, *Non-Military Security and Global Order*, 142-44. For a good conceptual account of prohibition regimes see Ethan Nadelmann, 'Global Prohibition Regimes: The Evolution of Norms in International Society', *International Organisation* 44/4 (1990).
- ³⁴ For an overview of the main components of the Maastricht Third Pillar see Peter Chalk, 'The Third Pillar on Judicial and Home Affairs Cooperation, Anti-Terrorist Collaboration and Liberal Democratic Acceptability', in Fernando Reinares ed., *European Democracies Against Terrorism. Governmental Policies and Intergovernmental Cooperation* (Aldershot: Dartmouth, 2000), 176-185.
- ³⁵ See Cherif Bassiouni, 'Effective National and International Action Against Organized Crime and Terrorist Criminal Activities', *Emory International Law Review* 4 (1990).
- ³⁶ Sung-Han Kim, 'Human Security and Regional Cooperation: Preparing for the 21st Century', paper presented before the Korea-Australia Joint Workshop on 'Human Security and Regional Cooperation: Preparing for the 21st Century', Canberra and Brisbane, September 1998, 8. For a good analysis of epistemic communities and their contribution to national and international policy formulation see Peter Haas, 'Introduction: Epistemic Communities and International Policy Coordination', *International Organisation* 46/1 (1992).
- ³⁷ See, for instance, Dabelko and VanDeveer, 'European Insecurities: Can't Live With 'Em, Can't Shoot 'Em', 188.

Verbindingsinlichtingen

Wat is dat eigenlijk?

E.A.O. Onderdelinden – luitenant-kolonel van de Koninklijke Luchtmacht*

Inleiding

Over de belangrijke rol van telecommunicatie in de huidige wereld, zowel in de militaire als in de niet-militaire, zal weinig twijfel bestaan. Ook de noodzaak van het gebruik van de ether (radiocommunicatie) daarbij, al was het alleen maar in verband met de mobiliteit van allerlei activiteiten, zal eenieder aanspreken. Logisch dus dat inlichtingendiensten zijn geïnteresseerd in sommige informatie die zich aldus in de ether bevindt.

Dit artikel gaat nu eens niet over noodzaak en wijzen van beveiligen tegen nieuwsgierigen, maar juist over het inlichtingengebruik van de in de ether aanwezige informatie: verbindingsinlichtingen (VI).

VI wordt, ook door Nederland, al geruime tijd bedreven, maar heeft zich, in verband met de gevoeligheid van deze wijze van informatievergaring, altijd in het geheim afgespeeld. Ook heden gelden natuurlijk de 'wetten van geheimhouding' met betrekking tot bronnen, methoden en kennisniveau van een inlichtingendienst; het feit echter dat VI wordt bedreven is inmiddels allang geen geheim meer. Zo geeft bijvoorbeeld de nieuwe Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (WIV), die thans

in de Eerste Kamer voor behandeling voorligt, weer wat op VI-gebied mag worden gedaan.

De Militaire Inlichtingendienst (MID), waar sinds 1996 binnen een Afdeling Verbindingsinlichtingen (AVI) alle VI-activiteiten van Defensie zijn ondergebracht, kan zich nu ook ten aanzien van het aspect VI veel transparanter opstellen en doet dat dan ook. Dit artikel beoogt enig inzicht te geven in rol, werkwijze en betekenis van VI in het inlichtingenproces.

Wat is VI?

VI is informatie die bijdraagt aan het integrale inlichtingen- (en contra-inlichtingen- en veiligheids)product van een inlichtingendienst. De AVI vormt dus één van de informatiebronnen waaruit de analist kan putten om tot de van de MID gevraagde inlichtingen te komen. In het denken in productieketens vormen VI dus voor de AVI een eindproduct, maar voor de inlichtingenanalist een (*single source*) halfproduct (zie figuur 1). De productie van VI is dan ook een proces dat in hoge mate wordt gestuurd door de informatievraag van de algemene inlichtingenanalist die op zijn beurt weer wordt geleid door de vraag naar inlichtingen door de klanten van de MID (de minister, de chef defensiestaf en de bevelhebbers).

In figuur 1 is VI aangeduid met de ook vaak gehanteerde Engelse aanduiding COMINT (*Communications Intelligence*).

SIGINT = COMINT + ELINT

In de literatuur vindt u vaak de uitdrukkingen SIGINT (*Signals Intelligence*), COMINT (*Communications Intelligence*) en ELINT (*Electronic Intelligence*). De relatie is verbluffend simpel:

- SIGINT omvat het verkrijgen van informatie uit elektromagnetische uitzendingen (van welke aard dan ook).
- COMINT omvat het verkrijgen van informatie uit elektromagnetische telecommunicatie-uitzendingen.
- ELINT omvat het verkrijgen van informatie uit elektromagnetische niet-telecommunicatie-uitzendingen, zoals transmissies van radar-, navigatie- en telemetriesystemen.

VI is erop gericht gegevens te verzamelen uit telecommunicatie-uitzendingen (verwerving) en deze door bewerking (verwerking) om te zetten in informatie (verbindingsinlichtingen) die voor de inlichtingenanalist relevant en bruikbaar is.

VI heeft echter nog een belangrijk voor de hand liggend kenmerk. Bij VI gaat het om het produceren van informatie uit gegevens, verkregen uit telecommunicatie-uitzendingen die *niet* voor de VI-organisatie bestemd zijn. (Als u 's avonds naar het tv-journaal kijkt, pleegt u dus geen VI, maar verwerft u informatie uit open bron.) VI is dus een *gesloten* bron.

* De auteur is hoofd Bureau Beleid, Plannen en Projecten van de Afdeling Verbindingsinlichtingen van de Militaire Inlichtingendienst.

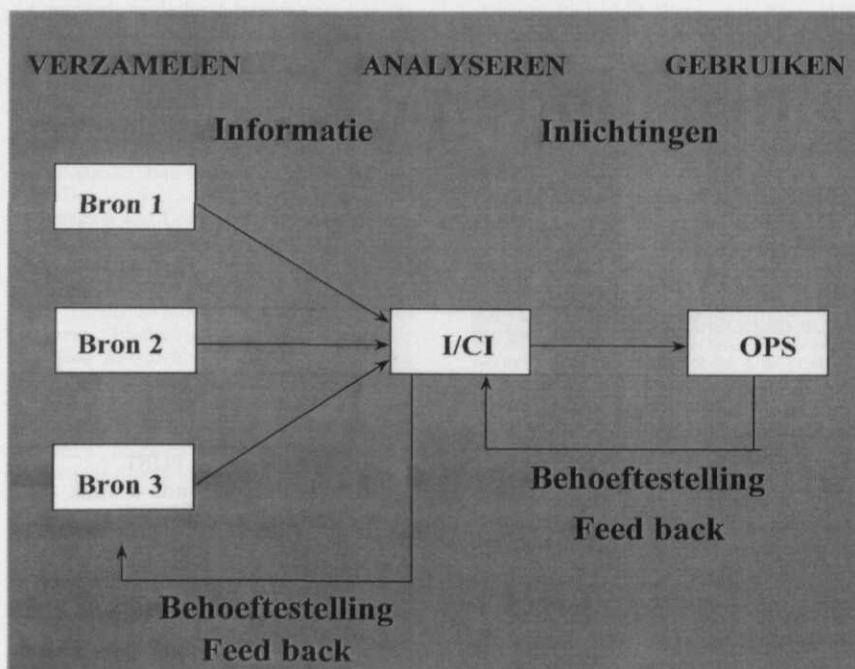

Fig. 1 Processchema inlichtingenproductie

Opbouw van radiocommunicatie

Om vi te verduidelijken, eerst iets over radiotechniek en -terminologie. Uitgangspunt is de moderne digitale telecommunicatie. In deze techniek worden alle vormen van informatie (telex, fax, spraak, data) omgezet in reeksen enen en nullen (bitreeks). Om efficiënt met de beschikbare transmissiecapaciteit om te gaan, worden deze reeksen, soms enkele malen, gecomprimeerd (vergelijk het zippen van een grote file om deze op een diskette te krijgen), worden reeksen soms in

pakketjes (packets) geknipt (om apart te worden verzonden) en worden voor grotere afstanden transmissiekanalen gestapeld tot dikkere kanalen. Dit geheel vat ik kortheidshalve maar even samen onder het verzamelbegrip *coderen*.

De volgende stap in het proces is het *vercijferen*, het met behulp van crypto-apparatuur en een (geheime) sleutel voor derden onleesbaar maken van de reeks nullen en enen. Het resultaat van dit proces is wederom een reeks nullen en enen, die nu echter niet meer is om te zetten in begrijpbare

```

011100101000101110100100101001001001001011010101
0010010010110010010010010010101000010101010010
001010100101010111100101011010101001110100100101
1110010100100010010110001010010100010101010101
010111010001001001011100101001010001110100111001
110100110010001001010101001001001001010110110101

```

Fig. 2 Het gecodeerde bericht

informatie zonder cryptoapparatuur en de juiste sleutel.

Vercijferen kan overigens meerdere malen en op verschillende punten tussen de codeerstappen plaatsvinden.

Coderen en vercijferen

Deze begrippen worden vaak verward. Bij het begrip gecodeerd bericht denkt men ten onrechte veelal aan een in geheimschrift gesteld bericht. Hoe zit het nu?

Coderen is het omzetten van de te verzenden informatie in een efficiënte vorm die het telecommunicatiesysteem technisch aankan. Coderen is dus een technisch georiënteerd proces en levert in beginsel geen beveiliging tegen ongeautoriseerde kennisneming en manipulatie op.

Vercijferen is het omzetten van de te verzenden informatie in geheimschrift, alleen leesbaar voor ontvangers die over de gebruikte vercijfersleutel (en geschikte apparatuur) beschikken. Vercijferen is dus een tactisch georiënteerd proces, gericht op beveiliging van informatie tegen ongeautoriseerde kennisname en manipulatie.

Andere hiervoor gebruikte uitdrukkingen zijn versleutelen, encryption en crypteren.

Om de bitreeks uiteindelijk over grote afstand verplaatst te krijgen, moet deze op een geschikte *draaggolf* (carrier) worden gezet. We zoeken daarvoor een frequentiegebied waarin elektromagnetische golven zich voortplanten over de afstand en op de wijze die de gebruiker graag wil. Het plaatsen van de te verzenden informatie (die bitreeks dus) op de draaggolf heet *modulatie*. In figuur 3 is het resultaat van deze modulatie weergegeven. In dit geval is gekozen voor eenvoudige frequentiemodulatie waarbij een nul (een dal) een kleine verlagening van de zendfrequentie (draaggolf-

frequentie) teweegbrengt en een één (een top) een kleine verhoging.

De keuze van de draaggolf(frequentie) hangt af van de eisen die we aan de transmissie stellen. Voor de langeafstandscommunicatie zijn HF (hoogfrequent) en SHF (zeer hoge frequenties, geschikt voor satellietcommunicatie) interessante opties.

In sommige gevallen wil men interceptie of storen van de verbinding bemoeilijken door *frequency hopping* of *spread spectrum*. Essentie hierbij is dat niet één, maar meerdere draaggolven worden gebruikt waarover de te verzenden bitreeks wordt verdeeld.

Wereldomspannende verbindingen

In het grijze verleden werd Copernicus door zijn omgeving verguist om zijn idee dat de aarde een bol is. Maar ook radiogebruikers zijn hier niet blij mee. Uitgezonden rechte radiostralen zullen immers de kromme aarde verlaten en geen tegenpost op grotere afstand kunnen bereiken. Tenzij je hoog boven de aarde spiegels zou kunnen ophangen.

Eén heel grote spiegel heeft moeder natuur al geplaatst: de ionosfeer, die radiogolven in de hoogfrequent (HF)-band weerkaatst. En een satelliet kan ook als (virtuele) spiegel dienst doen. Hij doet dat het beste in het nog hogere SHF-frequentiespectrum. Figuur 4 en 5 geven aan hoe dit kan worden gebruikt.

De informatie wordt nu de ether in geblazen. Na ontvangst in de antenne van het ontvangende station, is het weer leesbaar maken van het ontvangende signaal eigenlijk heel eenvoudig. Het hele proces wordt aan deze kant in omgekeerde zin afgedraaid met als resultaat het bericht bij functionaris B.

De essentie van dit ingewikkelde verhaal is dat het oorspronkelijke bericht

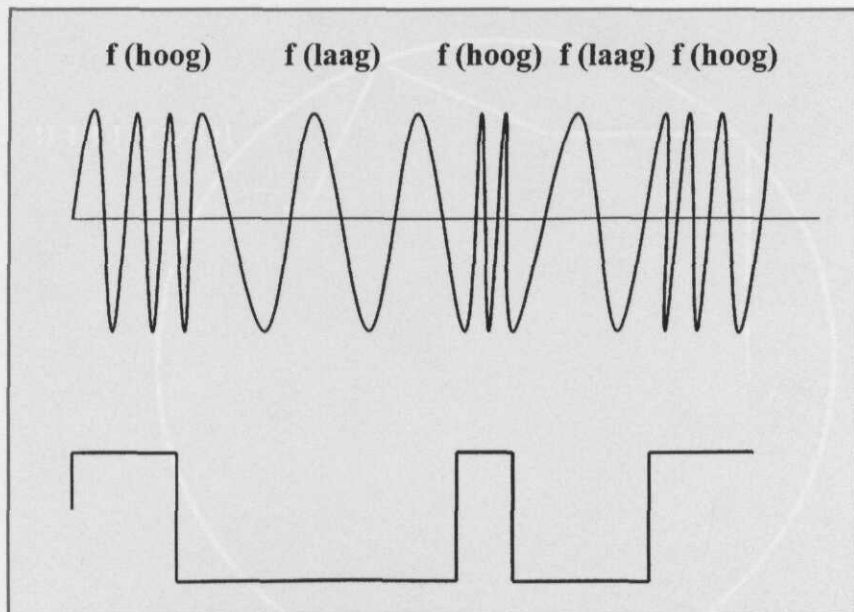

Fig. 3 Modulatie

Frequency hopping en spread spectrum

Bij *frequency hopping* springt de zender volgens een alleen bij de legale partijen bekend patroon tussen verschillende draaggolf-frequenties. Het patroon wordt ingesteld met een geheime sleutel.

Bij *spread spectrum* wordt de te verzenden informatie gelijktijdig verdeeld over simultaan uitgezonden draaggolffrequenties. Deze verdeling is uitsluitend bekend bij de legale deelnemers en wordt ook hier ingesteld met een geheime sleutel.

In beide gevallen wordt een relatief breed deel van het frequentiespectrum gebruikt. Beide technieken behoren dan ook tot het domein van de breedbandsystemen.

(bijvoorbeeld een fax) uiteindelijk de lucht in gaat in de vorm van een (vaak uiterst) complex elektromagnetisch signaal. En juist dat signaal is de grondstof voor VI.

Het VI-proces

Algemeen

Het VI-proces kan worden ingedeeld in drie hoofdcomponenten: de verwerving van VI en de verwerking ervan, beide ondersteund door (VI-) onderzoek. Daarbij is de verwerving gericht op het ontvangen van (relevante) telecommunicatiesignalen uit de ether en het leesbaar maken en opnemen ervan; het resultaat zijn leesbare (maar mogelijk nog gecijferde) teksten, bestanden en dergelijke en metagegevens die bij de interceptie zijn verkregen (tijdstip van interceptie, peilresultaten, gebruikte frequentie, gebruikte apparatuur en dergelijke). De verwerking is gericht op het omzetten van de verworven gegevens in voor de algemene inlichtingenanalist relevante en bruikbare informatie. (VI)onderzoek richt zich, zowel met betrekking tot de verwerving als de verwerking, op de langere termijn.

Het feit dat een VI-organisatie per definitie (vaak nadrukkelijk) niet de beoogde ontvanger is van de uitgewisselde berichten, heeft tot gevolg dat het vaak zeer complexe onderschepte signaal in beginsel het enige

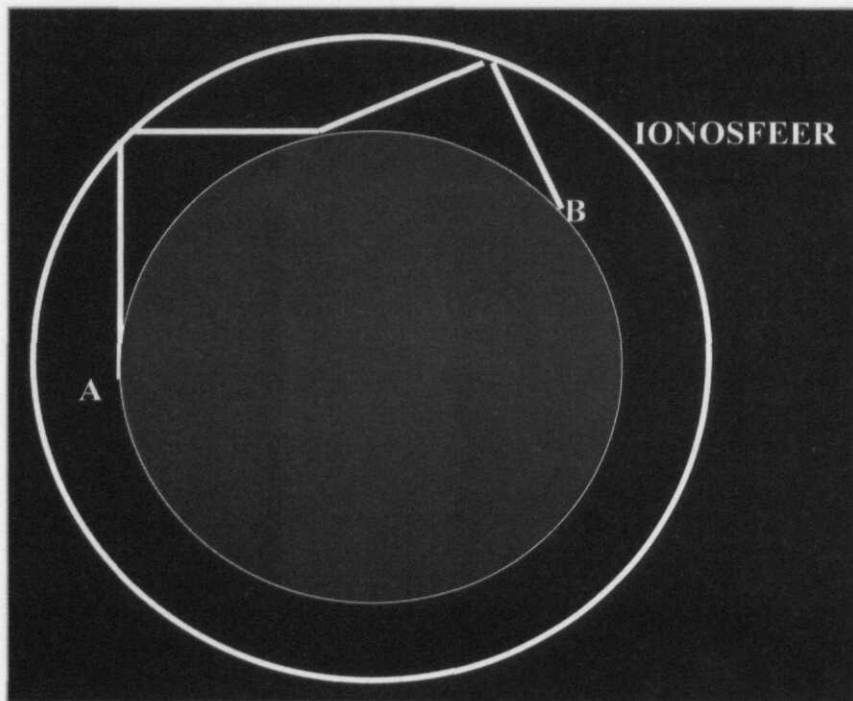

Fig. 4 HF-transmissie

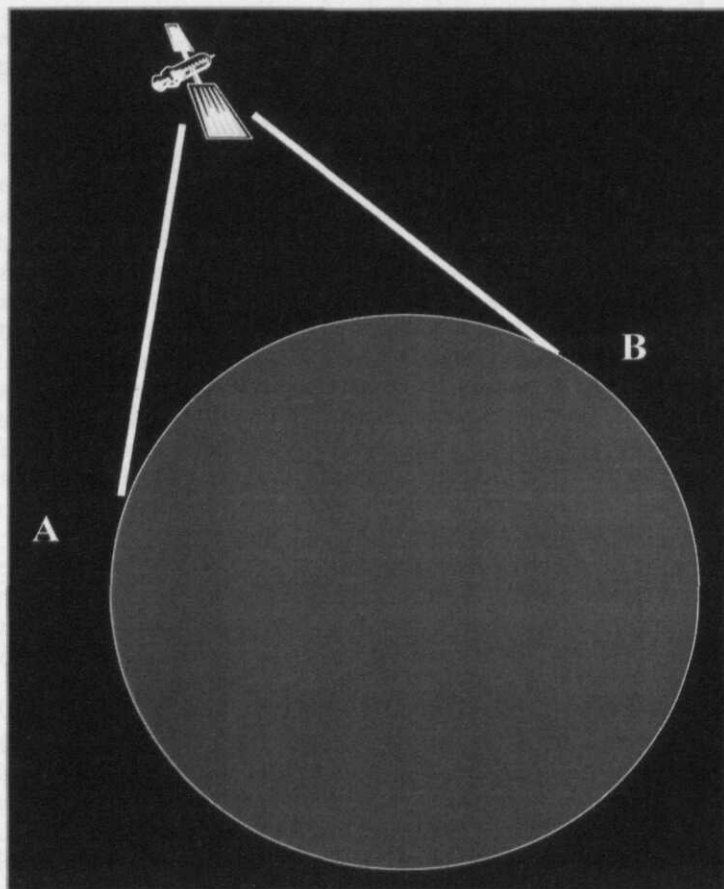

Fig. 5
SATCOM-
trans-
missie

gegeven is waarmee deze organisatie moet werken. Dit principe loopt als een rode draad door het gehele VI-proces.

Verwerving

Het proces start uiteraard met de interceptie van radiosignalen. Daarbij moet in de eerste plaats worden bepaald op welke (draaggolf)frekwentie(s) of op welke satellietkanalen de te intercepteren verbindingen opereren. In een aantal gevallen biedt informatie uit open bronnen (OSINT) of van zusterdiensten en dergelijke uitkomst. In veel gevallen echter is het zoeken naar de befaamde naald in de hooiberg (*search*).

Waar zit ie?

Doel is niet altijd (VI)-target

Tijdens een crisis, waarin ook de Nederlandse krijgsmacht voor de VN actief is, blijkt het moeilijk inzicht te krijgen in de verscheping van grond-grondraketten van Paarsland naar onruststoker Roodland.

Wat in eerste instantie onbekend is, is dat een rederij in Grijsland hierover regelmatig contact heeft met de leverancier van de raketten in Paarsland. Zij doet dat per fax over een civiel SATCOM-systeem; dat systeem is vrij goedkoop in gebruik en was bovendien direct beschikbaar.

Om tot een doelmatige inzet van haar transmissiecapaciteit te komen, routeert de civiele SATCOM-operator het verkeer tussen Grijsland en Paarsland onder andere over de SATCOM-link tussen Geelland en, jawel, Nederland.

Search in de ether, gevolgd door (*traffic*) analyse brengt de AVI binnen enkele weken op dit spoor: de unieke informatie over de raketleveranties is bijna *real time* beschikbaar voor de MID!

Alleen al het HF-spectrum – het spectrumdeel waarin wereldwijd radioverbindingen zoals de Wereldomroep tot stand kunnen worden gebracht – kan simultaan duizenden verbindingen bevatten. Bijkomend probleem is dat de verbindingen vaak niet permanent in de lucht zijn en frequenties in de tijd worden gedeeld door meerdere verbindingen. En een slimme opponent wisselt daarbij van tijd tot tijd van frequentie en/of roepnamen. De hooiberg wordt tijdens het zoeken dus ook nog eens steeds door elkaar geschud. Bovendien is de bron niet altijd ook het target.

In de tweede plaats kent interceptie van radioverbindingen natuurlijk dezelfde problemen die iedereen kent: ruis, storing, zwakke ontvangst en *fading* (het af en toe wegvallen van de verbinding). Hierbij moet worden bedacht dat VI is gericht op het ontvangen van berichten (in dit geval het intercepteren van verbindingen) die niet voor de VI-organisatie bedoeld zijn. Interceptie vindt vaak plaats op een positie waarop de uitzending (bijvoorbeeld qua frequentiekeuze en zendvermogen) niet is gericht; om maar niet te spreken over maatregelen die de zender neemt om interceptie te bemoeilijken (minimaal zendvermogen, *frequency hopping* en dergelijke).

In veel gevallen is dus het ontvangen van het signaal bij interceptie reeds slechter dan normaal.

Afhankelijk van de aard van de verbinding en de ontvangstkwaliteit, kan de interceptie in meer of mindere mate worden geautomatiseerd; vaak is echter menselijke interceptie nodig of moet de automaat worden bijgestuurd. Gebruik van gespecialiseerde antennesystemen kan de verhouding tussen signaal en ruis aanzienlijk verbeteren. Tot de interceptie behoort ook het eventueel peilen van de zender om te trachten diens geografische positie te bepalen; maar ook als positiebepaling slechts globaal lukt of alleen één peilrichting kan worden verkregen, kan dat nuttig zijn, bijvoorbeeld om te bepalen of de inter-

cepteren zender zich überhaupt wel in het doelgebied bevindt.

Vervolgens moeten uit het signaal leesbare symbolen worden gedestilleerd: de nullen en enen moeten van de draaggolf worden geplukt en vervolgens omgezet in voor de mens of de computer hanteerbare tekens.

Maar niet altijd kan de vertaalslag van signaal naar leesbare tekst direct door de interceptieketen worden gemaakt; daarvoor is de omzetting van de te verzenden informatie in een uit te zenden signaal vaak te complex.

Het uitzoeken van de structuur van het signaal behoort tot het domein van de signaalanalyse (en -onderzoek). Open technische publicaties en dergelijke kunnen daarbij een hulpmiddel zijn, maar vaak is de signaalanalist op uitsluitend het onderschepte signaal aangewezen; dat is vooral het geval bij militaire verbindingssystemen die (geheel of gedeeltelijk) niet op een commerciële standaard zijn gebaseerd.

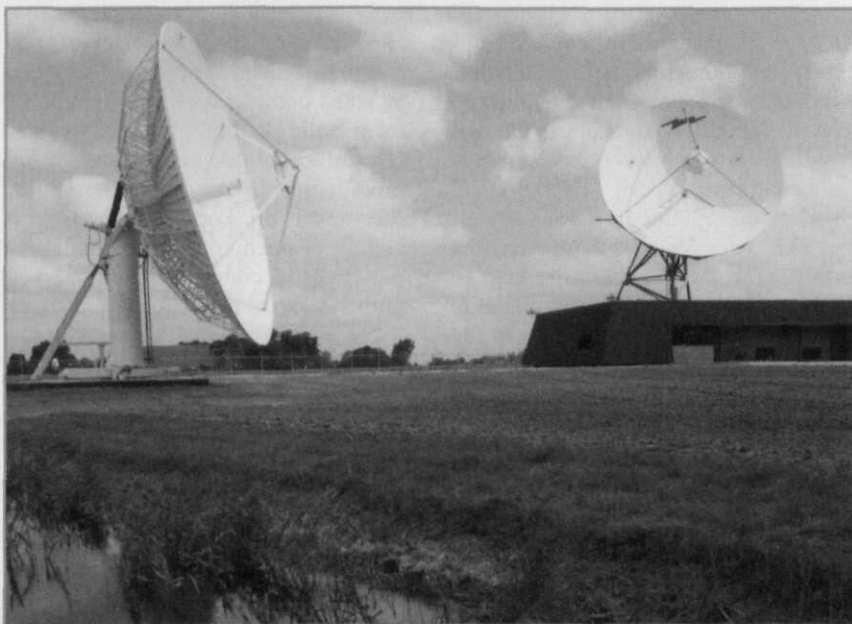
Na het analyseren van het signaal bouwt de signaalanalist ook een *tool* om verdere intercepties van dat type signaal automatisch te kunnen laten verlopen.

In toenemende mate wordt, voor analyse en bouw van *tools*, gebruikgemaakt van softwaremethoden in plaats van zelf te bakken printplaten; na analyse worden de demodulatie- en decoderingssystemen met betrekking tot software nagebouwd.

Verwerking

Zoals reeds aangegeven richt de verwerking zich op de omzetting van de verworven (VI-)gegevens in voor de inlichtingenganalist relevante en bruikbare informatie. Deze producten kunnen worden onderverdeeld in twee categorieën: ruwe en geëvalueerde VI. Ruwe VI is in wezen een verzameling geïntercepteerde (en zondig/zo mogelijk ontcijferde) berichten. Om tot het gewenste product te komen, zijn nog wel een paar activiteiten nodig.

In de eerste plaats moeten de berichten op relevantie worden geselecteerd; het heeft immers geen zin duizenden onderschepte berichten op het bureau van de inlichtingenganalist te dumpen. De selectie vindt grotendeels automatisch plaats op basis van trefwoordcombinaties en van faxnummers e.d. Daarna vindt, zondig, ook handmatige selectie plaats.

Interceptie

PRODUCTIE RUWE VI

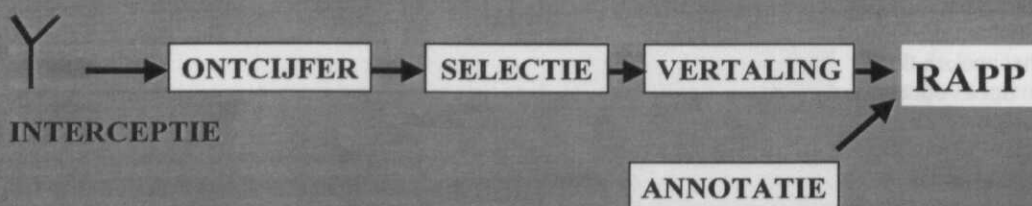

Fig. 6
Productie ruwe VI

Het zal duidelijk zijn dat zeer intensieve interactie tussen VI en inlichtingenanalist nodig is om tot de juiste selectiefilters te komen en deze ook voortdurend bij te stellen op basis van de oogst. Vanuit dit proces wordt ook stuurinformatie afgeleid, nodig om de interceptie bij sturen. Dit geheel leidt, ten aanzien van een gegevenbehoefte aan VI, tot een steeds groter volume relevante berichten, een steeds kleiner volume niet-relevante VI en een steeds doelmatiger interceptie en verwerking.

Om het leven van de inlichtingenanalist te vergemakkelijken, zal het VI-productiepersoneel waar mogelijk en zinvol, berichten annoteren; dat wil zeggen voorzien van context- en correlatie-informatie. Bij zijn werk zal de VI-analist immers relaties vaststellen die voor de inlichtingenanalist nuttig of zelfs noodzakelijk kunnen zijn. Deze relaties zijn vaak alleen te vinden met grondig inzicht in de structuren en de wijze van het gebruik van telecommunicatiesystemen en met kennis van de broneigenschappen. Het zal duidelijk zijn dat voor een en ander binnen het VI-productieproces een gedifferentieerde vertaalcapaciteit aanwezig moet zijn.

Geëvalueerde VI is *single source* informatie, gebaseerd op (uitsluitend) VI. Geëvalueerde VI bevat in beginsel

geen berichtenverzameling (althans niet uitsluitend), maar door de inlichtingenanalist gevraagde informatie. De AVI stelt deze informatie samen uit zowel eigen interceptieproducten als uit ruwe en geëvalueerde VI van VI-partnerorganisaties door middel van inhouds- en/of *traffic*-analyse.

Bij de *inhoudsanalyse* wordt de benodigde informatie vooral betrokken uit de inhoud van het onderschepte bericht; andere gegevens zoals adresinformatie, spelen een aanvullende rol.

Het reeds genoemde selectieprobleem is ook hier aan de orde. Daarnaast zijn er soms complicaties met betrekking tot vertaling en interpretatie: Immers, relatief slechte ontvangst levert onvolledige en vervormde teksten op die, zeker bij korte berichten (met weinig of geen contextinformatie) en berichten in compacte talen, de vertaling ervan ernstig kunnen bemoeilijken.

Dit probleem doet zich ook al gauw voor met getallen: zijn er nu 44 of 54 raketten afgeleverd? Als beide waarden aannemelijk klinken...

En in een aantal gevallen kan de communicatie slechts eenzijdig worden geïntercepteerd; zo kan bij interceptie van satellietcommunicatie vaak alleen de *downlink* (dus van satelliet naar aarde) worden onderschept. Vergelijk dit met een telefonerende huisgenoot,

waarbij je deze alleen 'ja, ja, neen, tot ziens' hoort zeggen. Indien de aldus vergaarde informatie ontoereikend is, kan worden getracht deze te combineren met interceptieresultaten van een partnerdienst die juist de andere kant van de verbinding kan intercepteren.

Bij *traffic analyse* wordt de benodigde informatie vooral, of uitsluitend afgeleid uit de verbindingstechnische parameters van het bericht en niet, of slechts aanvullend, uit de inhoud. Hierbij moet worden gedacht aan frequentie- en roepnaamgebruik, peilresultaten, gevolgde verbindingprocedure, tijdstippen van uitzending, gebruikte transmissie- en crypto-apparatuur. Soms is het gewoonweg niet mogelijk om (zeer sterke) cryptosystemen snel genoeg te breken en is men gedwongen zich te beperken tot *traffic analyse*.

Met behulp van *traffic analyse* kan bijvoorbeeld de structuur van militaire verbindingnetten worden bepaald, de locatie van de deelnemers enz. Deze kunnen vervolgens door een inlichtingenanalist in verband worden gebracht met structuur en locatie van militaire eenheden en hun activiteit.

Bij de productie van geëvalueerde VI wordt beter (dan bij ruwe VI) gebruik gemaakt van specifieke verbindingstechnische gegevens (zoals gebruik

van frequenties, roepnamen, faxnummers en dergelijke, verkeersintensiteiten, enzovoort) en van kennis van de broneigenschappen; bij sommige producten zijn deze kennis en de specifieke deskundigheid zelfs noodzakelijk (zoals bij net-reconstructie uit frequentiegebruik, peiling e.d. ten behoeve van slagordebepaling).

Bij evaluatie van VI in het VI-proces wordt bovendien tijdswinst geboekt hetgeen vooral van belang is bij informatie met een waarschuwingfunctie (*Indication & Warning*). Omdat bij geëvalueerde VI vaak vele (VI-)bronnen kunnen worden gebruikt, is in dit proces bovendien een goede kwaliteitscontrole noodzakelijk.

Inhouds-, maar vooral *traffic* analyse dragen niet alleen direct bij aan het VI-product, zij leveren ook belangrijke informatie voor het bijsturen van de interceptie. Het zoeken in de gigantische ether en in de enorme hoeveelheid satellietverbindingen, kan aanzienlijk worden gereduceerd door de

analyseresultaten terug te koppelen naar het interceptieproces. Ook kunnen aldus onnodige signaal- en cryptoanalyse worden voorkómen. Om tot een VI-product te komen dat exact aansluit bij de behoefte van de inlichtingenanalist is een zeer nauw contact tussen deze analist en de VI-analist noodzaak.

Ontcijfering

Als sprake blijkt te zijn van een gecijferd bericht zal in veel gevallen (niet altijd, soms wordt voor *traffic* analyse gekozen) behoefte bestaan aan ontcijfering, het domein van de cryptoanalyse (en -onderzoek). Daarvoor moet allereerst worden uitgezocht volgens welke systematiek de gecijfering heeft plaatsgevonden (dus met welk algoritme). Vervolgens moet de gebruikte gecijfersleutel worden achterhaald.

Om voor de hand liggende redenen is over cryptoapparatuur en -sleutels niet bepaald veel in open bronnen te vinden en moet de cryptoanalist het

met de onderschepte gecijferde tekst doen. Statistische methoden spelen daarbij vaak een rol. Om die te kunnen toepassen bestaat echter behoefte aan zeer grote hoeveelheden met dat systeem en met die sleutel gecijferde tekst; extra interceptie is dan soms nodig. Het is duidelijk dat massieve (zeer snelle) rekencapaciteit tot de uitrusting van de cryptoanalist moet behoren.

Rapportage

De rapportage ten slotte, behelst de aflevering van de VI in bruikbare vorm bij de juiste klanten, op het juiste tijdstip en plaats en in het juiste format. Effectiviteit en efficiëntie zijn daarbij gediend met toepassing van intranetmethoden: de AVI zet ruwe en geëvalueerde VI in een elektronische 'boekenkast' waaruit de inlichtingenanalist de door hem benodigde informatie kan trekken (PULL). Intensief overleg tussen deze inlichtingenanalist en de VI-analist blijft echter noodzakelijk om zeker te stellen dat de boekenkast ook steeds de juiste boe-

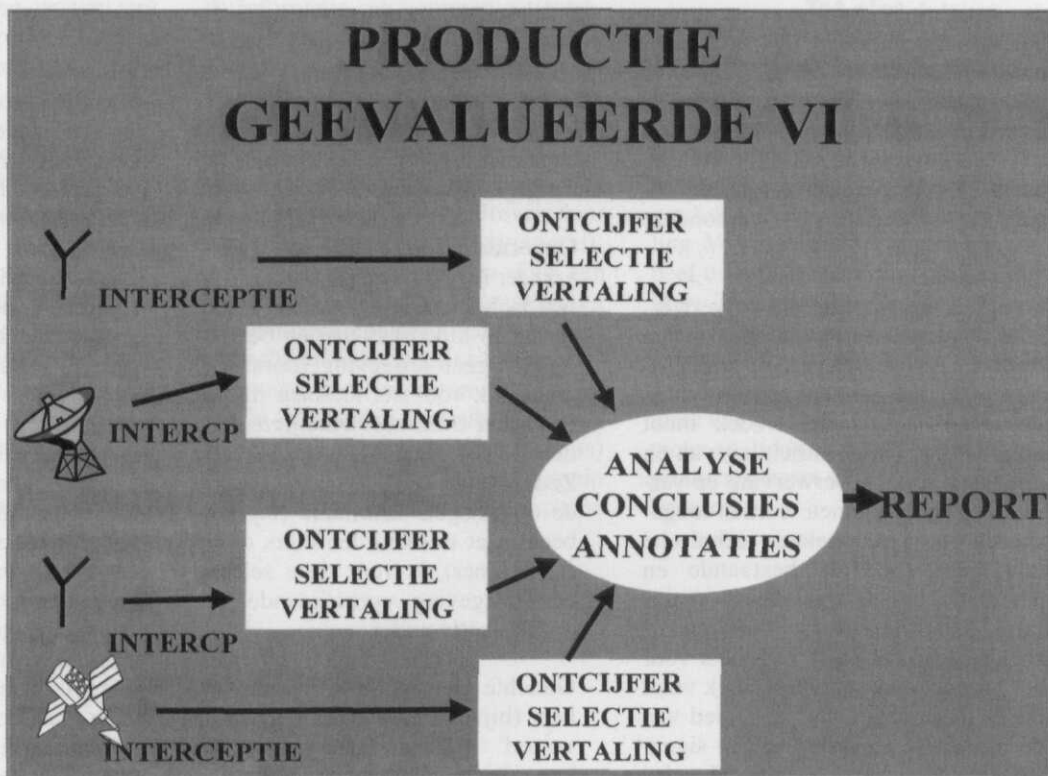

Fig. 7
Productie
geëvalueerde VI

ken bevat en deze op een hanteerbare wijze zijn geïndexeerd. Verder geldt voor informatie met een waarschuwingfunctie (*Indication & Warning*) natuurlijk een actieve afleverplicht (PUSH of het actief signaleren van nieuwe I&W-informatie in de boekenkast).

Parafraseren

Tot dit (deel)proces behoort ook parafrasing (*sanitising*). VI komt uit gesloten bronnen; daarvoor geldt dus in beginsel bronbescherming. Compartimentering van de kennis van deze bronnen (en van de mogelijkheden van de AVI en haar partners om deze te exploiteren) is derhalve nodig. Eén van de methoden om dit te bereiken is parafraseren. Daarbij wordt het VI-product zodanig afgeleverd dat bron en VI-exploitiemogelijkheden niet of niet geheel zijn te achterhalen. In de meest extreme vorm wordt alleen een samenvatting van de inhoud van één of meerdere berichten afgeleverd; parafrasing kan zich ook beperken tot het verwijderen van broninformatie zoals linkgegevens. Broninformatie kan echter ook voor de inlichtingenanalist van groot belang zijn. Hier ligt dus een spanningsveld. Ook hier zal zeer intensief contact tussen VI- en inlichtingenanalist voorwaarde zijn voor doeltreffend en verantwoord VI-gebruik. In een aantal gevallen zullen aan de exploitatie van VI restricties zijn verbonden.

Onderzoek

Zowel de verwerving als de verwerking worden ondersteund door onderzoek. Onderzoek richt zich in beginsel op de wat langere termijn en is veelal pro-actief. Onderzoek moet ertoe leiden, dat de inrichting van en middelen voor de verwerving en verwerking tijdig kunnen worden toegesneden op operationele en technische noviteiten rond de bestaande en potentiële targets van de VI-organisatie. Daarbij ontwikkelt de onderzoeksorganisatie vaak zelf tools voor het productieproces. Onderzoek vindt onder meer plaats op het gebied van de modulatie en codering van signalen (in aanvulling op de signaalanaly-

se), van de vercijfering (in aansluiting op de cryptanalyse) en ten aanzien van het (verwachte) operationele gebruik van telecommunicatiesystemen.

Samen met de *search* kan het verwachte relevante aanbod van signalen en hun kenmerken integraal in kaart worden gebracht en kan daarop worden geanticipeerd. Soms zijn voor dit laatste omvangrijke investeringen nodig in apparatuur en software. Met haar geavanceerde middelen kan onderzoek ook steun verlenen bij het oplossen van de problemen die zich vooral bij signaal- en cryptanalyse in de lopende productie voordoen (re-actief).

VI en de wet

Zoals hiervoor aangegeven, richt VI zich op telecommunicatie die niet voor de VI-dienst is bedoeld (gesloten bron). Het is duidelijk dat het heimelijk onderscheppen van telecommunicatie aan regels moet worden gebonden in verband met vooral privacybescherming. Het bedrijven van VI is dan ook in extenso geregeld in de Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (WIV). In de nieuwe WIV, die thans voor behandeling bij de Eerste Kamer ligt, is een belangrijk deel gewijd aan VI. In deze nieuwe WIV neemt het begrip selectiviteit een belangrijke plaats in:

- Ongerichte interceptie van radioverkeer (het domweg opzuigen van wat zich in de ether bevindt zonder ernaar te kijken) is vrij en behoeft op zich geen lastgeving vooraf. Dit geldt ook voor het leesbaar maken (inclusief eventueel ontcijferen) en domweg opslaan van dit verkeer. Zodra echter selectie plaatsvindt op de opgeslagen informatie (bijvoorbeeld met trefwoordenfilters of op faxnummer), is voor deze selectie een lastgeving voorafgaande aan deze selectie nodig.
- Gerichte interceptie van radioverkeer (bijvoorbeeld op een bepaalde vooraf gekozen frequentie of kanaal) behoeft een lastgeving

voorafgaande aan de onderschepping. Wanneer het echter om militaire verbindingen gaat, is een lastgeving niet nodig; logisch, want militaire organisaties mogen verwachten dat zij worden bespied.

Het is aan de minister (of diens gemandateerde) om te bepalen of een lastgeving wordt gegeven of niet; de criteria proportionaliteit (heiligt het doel de middelen?) en subsidiariteit (is er geen lichter middel om in de informatiebehoefte te voorzien?) zijn daarvoor leidend.

Een en ander heeft, ingevolg de Archiefwet, ook gevolgen voor de archivering. Zo geldt voor ongeselecteerd en ongebruikt VI-materiaal een maximum bewaartermijn; te lang bewaren (van materiaal waarvoor geen lastgeving is verleend, omdat dat ook niet hoefde) geeft immers risico's. Voor geselecteerd of gebruikt VI-materiaal (inclusief brongegevens) geldt echter een minimum bewaartermijn; dit in het kader van de mogelijkheden tot controle achteraf (transparantie van de besluitvorming en van de exploitatie).

Operationele kenmerken van VI

Zowel in absolute zin als ten opzichte van de andere informatiebronnen heeft VI zijn voor- en nadelen. Het meest in het oogspringende voordeel is dat met VI unieke informatie kan worden verkregen op (veilige) afstand van het doel (c.q. het operatiegebied); ook kan in een aantal gevallen met behulp van VI informatie worden verkregen uit gebieden die voor de MID fysiek ontoegankelijk zijn. Bedenk daarbij dat interceptie bovendien een geheel passief proces is en dus voor de opponent in hoge mate onzichtbaar kan plaatsvinden. De informatie kan bovendien in veel gevallen (*near real time*) worden verworven en uit zowel berichtinhouden als (wijzigingen) in verbindingsstructuren worden afgeleid. Deze eigenschap is vooral van waarde in het kader van de waarschuwingfunctie (*Indication & Warning*). Verder is VI bij uitstek geschikt om organisatori-

sche verbanden en relaties (snel) vast te stellen; het gebruik van telecommunicatie is immers zeer nauw met organisatie- en commandostructuren verweven. Satellietfoto's bijvoorbeeld vertellen daarover beduidend minder.

Maar VI is relatief duur; in elk geval duurder dan OSINT. Daarnaast zijn er nog de wettelijke beperkingen die ten aanzien van VI gelden. Voorts moet worden bedacht dat het opbouwen van een VI-informatiepositie soms veel tijd kan vergen. Signaal- en vooral, crypto-onderzoek zijn namelijk erg arbeidsintensief en de realisatie van complexe interceptie- en verwerkingsapparatuur en software is in het algemeen ook niet *overnight* geregeld.

De toekomst

De operationele vi-vraag

In verband met de inzet van Nederlandse eenheden bij crisisbeheersings-, vredes- en humanitaire operaties (CVH-ops), treedt ten aanzien van de operationele vraag naar inlichtingen, en daarmee ook ten aanzien van de vraag naar VI, een grote variatie op met betrekking tot mogelijke toekomstige inzetgebieden.

Deze variatie in doelgebied levert in beginsel ook een variatie op in te intercepteren en analyseren verbindingssystemen, zowel met betrekking tot gebruikte technieken en procedures als ten aanzien van het operationele gebruik.

Hoewel om economische redenen voor steeds meer telecommunicatie gebruik wordt gemaakt van (glasvezel)kabel, blijft radiogebonden telecommunicatie van groot belang. Kabel kan immers uiteindelijk mobiele

gebruikers niet bedienen. En onder de doelen die zich in de belangstelling van de MID mogen verheugen, bevinden zich nu eenmaal veel mobiele componenten.

Voor de grotere afstanden ligt daarvoor het gebruik van SATCOM voor de hand. Uit economische overwegingen maken ook militaire organisaties in toenemende mate gebruik van algemene SATCOM-systemen. Wel passen zij daarbij veelal specifieke eindapparatuur (en uiteraard crypto) toe.

De tot voor kort als *altmodisch* afgedane HF-radio veert echter weer op. Met de nieuwe technieken is dit medium veel betrouwbaarder geworden en ook in staat over grote afstand, als het moet wereldwijd, data te transporteren. Groot voordeel boven SATCOM: het is goedkoop en geeft onafhankelijkheid (van de SATCOM-operateur). Lange-afstands radioverbindingen blijven voor een VI-dienst dus doelen. De variatie in daarop gebruikte eindapparatuur en procedures vormen daarbij een blijvende uitdaging.

De telecommunicatiesystemen

De revolutionaire ontwikkelingen in de informatie- en communicatietechnologie (ICT) zijn een alom bekend gegeven; en het einde van die ontwikkelingen is nog lang niet in zicht. Onder invloed van nieuwe technische mogelijkheden ontstaan voortdurend nieuwe systemen op het gebied van informatiecompressie (gedreven door doelmatigheidsstreven), cryptografische beveiliging (gedreven door een toenemende *security awareness*) en frequentiemaniplatie (gedreven door tactische en technische motieven).

Daarnaast is de telecommunicatiewereld in vele landen al geruime tijd verplaatst van het zich door (staats) monopolie kenmerkende PTT-domein naar de vrije markt. De aldus ontstane

concurrentie drijft niet alleen het ontwikkelings- en groeitempo op, maar leidt ook tot grote differentiatie in toegepaste technieken. Technieken die, door hun betaalbaarheid, ook wijd verspreid worden ingevoerd. En al deze technieken, die bovendien aan snelle ontwikkelingen onderhevig zijn, kan de AVI in de ether tegenkomen.

Omdat VI-doelen zich ook kunnen bevinden in landen die de snelle technologische ontwikkelingen niet hebben gevolgd, moet de AVI niettemin ook opgewassen blijven tegen oude technieken.

Maar gelukkig kan een groot deel van deze ontwikkelingen ook worden toegepast in de interceptie- en verwerkingsprocessen. Vaak, maar niet altijd, door herschikking en het koppelen slim aan elkaar van op de ICT-markt beschikbare componenten. Voor dat 'niet altijd' zal in het VI-domein zelf naar oplossingen moeten worden gezocht; in het uiterste geval door een specifieke ontwikkeling, in huis of uitbesteed.

Tot slot

Hopelijk heeft bovenstaand artikel bijgedragen tot meer inzicht in de rol, werkwijze en mogelijkheden van VI. Binnen de inlichtingenwereld staan nut en noodzaak van VI niet ter discussie. In Nederland maakt de Afdeling Verbindingsinlichtingen integraal deel uit van de MID die ook duidelijk in VI investeert. Mede hierdoor is de MID in de benijdenswaardige positie van een *all round* militaire inlichtingendienst en in staat met een grote mate van onafhankelijkheid complete en hoogwaardige inlichtingenproducten voort te brengen.

Een open oog voor de Balkan

De inzet van het 306 Squadron boven voormalig Joegoslavië 1993-1999

drs. P.E. van Loo*

Inleiding

Reeds vanaf de Eerste Wereldoorlog vormt luchtverkenning een belangrijk *air power*-instrument. Ook binnen de Nederlandse militaire luchtvaart werd deze taak spoedig ter hand genomen. Met de oprichting van het 306 Squadron in 1953 kreeg de Koninklijke Luchtmacht een eenheid ter beschikking die zich specialiseerde in luchtverkenning. Het eerste en enige fotoverkenningssquadron van de KLU werd begin jaren negentig uitgezonden naar de Italiaanse vliegbasis Villafranca om te gaan deelnemen aan de operatie *Deny Flight*. Het zou het begin zijn van een ongeveer vijf en een half jaar durend verblijf in Italië.

In dit artikel wordt teruggekeken op deze periode. Allereerst wordt ingegaan op de speciale status van het 306 Squadron binnen de KLU en de gevolgen die de invoering van de RF-16 had voor deze eenheid. Vervolgens zal de inzet boven voormalig Joegoslavië aan de orde komen. Naast de inzet tijdens de operaties *Deny Flight* en *Deliberate Force* wordt ingegaan op de inspanningen die meer recentelijk tijdens de operatie *Allied Force* zijn geleverd. Het artikel wordt afgesloten met een conclusie en enige *Lessons Learned*.

* De auteur is wetenschappelijk medewerker van de Sectie Luchtmachthistorie.

'Buitenbeentje'

Van oudsher vormde het 306 Squadron als enige luchtverkenningseenheid een 'buitenbeentje' binnen de F-16-'gemeenschap' van de KLU. In tegenstelling tot andere squadrons die zich voornamelijk concentreerden op de luchtverdedigings- of de grondaanvalstaak, focuste 306 zich lange tijd uitsluitend op luchtverkenning. Naast speciaal voor de luchtverkenningstaak opgeleide vliegers, beschikte het 306 Squadron over een wat uitgebreidere organisatietabel met een gespecialiseerde technische dienst, een grote *intell*-sectie waarvan fotoanalisten, zogenaamde *photo inter-*

preters (PI), deel uitmaakten en personeel van de ontwikkelcentrale, de zogeheten *mobile film processing unit* (MFPU).

Voorts kon de sinds 1969 op Volkel gestationeerde eenheid al tijdens de Koude Oorlog worden beschouwd als een flexibel inzetbare eenheid. In geval van oorlog zou het 306 Squadron namelijk worden gestationeerd op de 'slapende' vliegbasis De Peel. Om dit snel te kunnen realiseren, beoefende de luchtverkenningseenheid tot halverwege de jaren negentig regelmatig de verplaatsing naar de luchtmachtbasis nabij Venray. Het wekte dan ook geen bevreemding

Nederlandse F-16's van het 306 en 315 Squadron op de Italiaanse vliegbasis Villafranca, begin april 1993. Op de voorgrond een RF-16 van de KLU-fotoverkenningseenheid (Bron: Sectie Luchtmachthistorie, Staf BDL)

dat met de herschikking van de NAVO-strijdkrachten na de Koude Oorlog het 306 Squadron vanaf 1 januari 1995 werd ingedeeld bij de snel inzetbare eenheden van de NAVO, de zogenaamde *immediate reaction forces* (IRF).

Swing-role met de RF-16

Sinds de oprichting opereerde het 306 Squadron achtereenvolgens met de Republic F-84E/G *Thunderjet*, de Lockheed RT-33A, de Republic RF-84F *Thunderflash*, de Lockheed RF-104G *Starfighter* en de General Dynamics RF-16A/B. Voor het maken van opnamen beschikt het 306 Squadron sinds oktober 1974 over 22 Orpheus luchtverkenningssystemen. De apparatuur bestaat uit een bijna vier meter lange 'torpedovormige' gondel die onder de romp wordt meegevoerd. Daarin bevinden zich vijf daglichtcamera's voor 'natte' filmopnamen en een infrarood camera. Het Orpheus-systeem is bij uitstek geschikt voor het uitvoeren van luchtverkenningssystemen op lage hoogte – tussen de honderd en drieduizend voet – met hoge, supersonische, snelheid.

Met name de introductie van de F-16 bij het squadron, vanaf 1983, bracht een omslag op het operationele vlak teweeg. Spoedig na het bereiken van de operationele status met de RF-16 in mei 1986, beperkte het squadron zich anders dan voorheen niet langer tot het vliegen van slechts luchtverkenningssystemen, maar werd ook aandacht besteed aan de luchtverdedigingstaak. In tegenstelling tot de *Starfighter* beschikte de luchtverkenningssystemen van de F-16, de RF-16, wél over (lucht-lucht) wapenaria zodat men voortaan ook een eventuele confrontatie in de lucht kon aangaan zonder dat daarbij de uitvoering van de vluchttopdracht in gevaar hoefde te komen.

Het 306 Squadron werd daarmee de eerste Nederlandse eenheid waarbij het in de jaren tachtig uitgedachte *swing-role*-concept – officieus, maar

Een KLu-militair werktend aan het Orpheus-systeem op de Italiaanse vliegbasis Villafranca (Bron: Sectie Luchtmachthistorie, Staf BDL)

toch – daadwerkelijk werd toegepast. Het *swing-role* principe voorzag namelijk in het uitvoeren van meerdere taken door één type jachtvliegtuig, soms zelfs gedurende één en dezelfde missie. Officieel echter, ging het 306 Squadron pas vanaf 1993 volgens het *swing-role*-concept de luchtverdedigings- en luchtverkenningstaak uitvoeren.

In Nederland werd de meeste oefentijd in beslag genomen door het oefenen met F-16's in de luchtverdedigingsconfiguratie. Daaraan droeg onder meer de geluidshinderproblematiek bij. Doordat het vliegen van oefensorties op lage hoogte vanaf medio jaren tachtig steeds meer aan banden werd gelegd, vonden de luchtverkenningssystemen nadien enkel nog tijdens grootschalige oefeningen in de Verenigde Staten en Canada, respectievelijk *Red Flag* en *Maple Flag*, en bij laagvlieg-oefeningen vanaf de vliegbasis Goose Bay, eveneens in Canada, plaats.

De verplaatsing van de luchtverkenningssystemen naar Canada en de Verenigde Staten hadden een nadelig bijkomend effect op de geoefendheid

van de fotoanalisten van het 306 Squadron. In Noord-Amerika opereerden de Nederlandse vliegtuigen immers voornamelijk boven uitgestrekte maar dunbevolkte gebieden waardoor het aanbod aan bruikbare foto's voor de *photo interpreters* daalde.

Operationeel-technisch bood de F-16 meer voordelen dan zijn voorgangers. Zo bleek het niet langer noodzakelijk het laatste stuk naar het te fotograferen doel op een hoge snelheid in een strikt rechte lijn aan te vliegen. Met de wendbare F-16 kon veel meer zigzaggend een fotodoel worden benaderd, daarbij gebruik makend van de natuurlijke omgeving. Het verminderde de kwetsbaarheid van de fotoverkenner voor grond-luchtwapens aanzienlijk. Voorts werd begin jaren tachtig met de naderende introductie van de F-16 ook het opereren op individuele basis vaarwel gezegd.

Voortaan ging men de missies uitvoeren in een 'paartje' van twee vliegtuigen. De vliegers konden elkaar zo ondersteunen tegen dreigend gevaar. Bovendien kon het te fotograferen

Een fotoanalist van het 306 Squadron verdiept zich met een stereoscoop in de luchtopnames gemaakt boven Bosnië, september 1995 (Bron: Sectie Luchtmachthistorie, Staf BDL)

doel door gebruik te maken van twee fotoverkenners beter worden bestreken.

Eén belangrijk aspect van de operationele inzet van het 306 Squadron veranderde evenwel niet met de invoering van de RF-16: hoewel het Orpheus-systeem bij de overgang van de F-104 naar de F-16 op een klein aantal punten werd aangepast, bleef men de luchtverkenningmissies voorlopig op lage hoogte uitvoeren. Al bij de eerste crisisbeheersingsoperatie die zich aandiende zou de KLU-luchtverkenningseenheid daarvan de negatieve consequenties ondervinden.

Operatie Deny Flight

In hetzelfde jaar als de officiële invoering van het *swing-role*-concept – 1993 dus – werden voor het eerst KLU F-16's naar het buitenland uitgezonden. In april werden Nederlandse jachtvliegtuigen naar de Noord-Italiaanse vliegbasis Villafranca gedirigeerd om te gaan toezien op de naleving van de op 31 maart 1993 aangenomen VN-resolutie 816. Deze herbevestigde een eerder genomen VN-besluit uit 1992 om een vliegverbod boven Bosnië-Herzegovina in te stellen, maar ging nu verder door de inzet van NAVO-vliegtuigen die de naleving van de resolutie desnoods

met geweld moesten afdwingen. De Nederlandse deelname zou initieel bestaan uit achttien F-16's. Omdat door de NAVO kenbaar zou zijn gemaakt dat er behoefte was aan luchtverkenningcapaciteit, besloot de toenmalige bevelhebber der luchtstrijdkrachten, luitenant-generaal H.J.W. Manderfeld, tot uitzending van een mix van twaalf toestellen van het 315 Squadron van de vliegbasis Twenthe voor de luchtverdedigingstaak en zes RF-16's van het 306 Squadron van de vliegbasis Volkel.

Op 7 en 8 april werden de eerste twaalf F-16's, waaronder vier RF-16's, naar Villafranca overgevlogen. Om luchtverkenningmissies op volwaardige wijze te kunnen uitvoeren diende ook de nodige grondapparatuur te worden overgebracht. Op 8 april arriveerde daarvoor het materieel en personeel van de *mobile film processing unit* – bestaande uit dertien auto's en vrachtwagens – op de Italiaanse basis.

Zes dagen Villafranca

Hoewel het Nederlandse aanbod om luchtverkenningvliegtuigen te leveren aanvankelijk met beide handen werd aangegrepen – drie dagen voor de start van *Deny Flight* waren nog slechts twee landen, Frankrijk en Nederland, met in totaal tien luchtverkenners over de brug gekomen – bleek spoedig dat de behoefte aan tactische luchtverkenning kleiner was dan vooraf ingeschat. Na een aantal trainingsmissies werd van hogerhand besloten de vier RF-16's voortijdig naar Nederland terug te sturen. Op 14 april keerden de toestellen terug op de thuisbasis Volkel.

De verkenningcapaciteit van het Nederlandse F-16 detachement werd vervangen door zes extra toestellen van het 315 Squadron, eveneens in de luchtverdedigingsconfiguratie.

Aan de terugzending van de RF-16's van het 306 Squadron lag een aantal redenen ten grondslag. In de eerste plaats waren bij het begin van de ope-

ratie op 12 april nog pas 42 van de beoogde 72 jachtvliegtuigen voor het uitvoeren van de luchtverdedigingsmissies, de zogenaamde *combat air patrols* (CAP's), beschikbaar. De detachementen van Groot-Brittannië en Turkije bijvoorbeeld, waren bij de aanvang van *Deny Flight* nog niet gereed voor inzet. Aangezien de nadruk van de operatie toch voornamelijk lag op het controleren van het vliegverbod, werd het van belang geacht om het aantal jachtvliegtuigen met een luchtverdedigingstaak uit te breiden.

Voorts, en dat was misschien wel de belangrijkste reden, bleek op 9 april tijdens een bezoek van de *Commander Allied Air Forces Southern Europe* (COMAIRSOUTH), luitenant-generaal J.W. Ashy, aan het Nederlandse detachement in opbouw, dat men er in Napels vanuit was gegaan dat de Nederlandse fotoverkenner geschikt waren voor het opereren op middelbare hoogte. Nadat de COMAIRSOUTH door de KLU-detachementsleiding werd medegedeeld dat de RF-16's in beginsel slechts geschikt waren voor operaties op lage hoogte werd snel duidelijk dat er geen plaats was voor de RF-16's. Hoewel het 306 Squadron ook een luchtverdedigingstaak kon vervullen, werd na ampele overwegingen toch besloten de fotoverkenningvliegtuigen niet hiervoor aan te wenden, maar om te ruilen voor vliegtuigen en vliegers van de vliegbasis Twenthe.

Uit logistiek opzicht was het kosten-effectiever om de operatie vanuit één basis, in dit geval Twenthe, te ondersteunen. De verkenningvliegtuigen van het 306 Squadron, die bovendien nog niet over de opgewaardeerde 220-E motor beschikten, werden daarop teruggevlogen naar Volkel.

Over de voortijdige terugkeer naar Nederland was men begrijpelijkerwijze binnen de KLU en in het bijzonder bij het 306 Squadron teleurgesteld.

Knife Edge

Eenmaal terug op Volkel ging een aantal sleutelfunctionarissen van het

306 Squadron vervolgens aan de slag om procedures en tactieken te ontwikkelen die het met de bestaande apparatuur wél mogelijk moesten maken om boven de drieduizend voet redelijke foto's te maken. Dit resulteerde uiteindelijk in de zogenaamde *knife edge*-tactiek. De idee daarvoor werd ingebracht door een fotoanalist van de KLU luchtverkenningseenheid. Zijn voorstel werd uitgetest en verder uitgewerkt door enkele vliegers van het squadron.

In essentie bestond de tactiek uit het zo'n tachtig graden naar één kant laten overhellen van de F-16 waarbij de vlieger de vleugeltip als richtmiddel gebruikte. Door het toestel een vijftiental seconden in deze positie, de *knife edge*, te brengen werd de camera met de grootste resolutie loodrecht boven het te fotograferen object gemanoeuvreed. Hoewel op deze manier de beste opnamen konden worden gemaakt, betekende het zowel voor het vliegtuig als voor de vlieger een extra belasting. Naast de *knife edge*-tactiek werden ook procedures ontwikkeld om met een formatie van twee toestellen vanaf middelbare hoogte 'even kort naar beneden te gaan, foto's te maken en weer omhoog te klimmen'. Er werd zelfs regelgeving opgesteld om dit ook tijdens slechte weersomstandigheden te kunnen uitvoeren.

Naast het concipiëren van nieuwe tactieken en procedures werd in dezelfde periode ook de uit de Koude Oorlog stammende opleidingssyllabus voor nieuw bij het squadron geplaatste vliegers aangepast omdat deze voornamelijk was gericht op het in een snel tempo en vanaf lage hoogte herkennen van vijandelijke systemen. Ook diende de vlieger inschattingen te kunnen maken over kenmerkende aspecten van gefotografeerde doelen. Bij het opereren op middelbare hoogte bleek dit niet langer toepasbaar en werd veel meer volgens procedures gewerkt. Het trainingsprogramma werd hierop aangepast en verlicht.

Van de vliegers werd voortaan minder specialistische kennis vereist. Spoe-

dig bleek wel dat de 'traditioneel opgeleide' vlieger een veel gedetailleerder verslag van een missie kon leveren, dan de volgens de nieuwe opleidingssyllabus opgeleide vliegers. Voorts bleek de tijdens de Koude Oorlog opgeleide vlieger door zijn hogere getraindheid veel beter en sneller in staat een goede identificatie van het doel te maken. Door de nieuwe wijze van opereren loonde het evenwel niet om nog langer de oude, intensieve luchtverkenningsopleiding voor vliegers voort te zetten.

Verdere escalatie in Bosnië-Herzegovina

Ondertussen leidden de ontwikkelingen in Bosnië-Herzegovina geenszins tot een stabielere situatie. Nadat in het voorjaar van 1993 eerst Srebrenica en later ook Zepa, Gorazde, Bihac, Tuzla en Sarajevo tot zogenaamde *safe areas* waren verklaard, bleek binnen de NAVO-luchtvloot behoefte te bestaan aan vliegtuigen om een eventuele escalatie van geweld tegen te kunnen gaan.

In juli 1993 kregen daarom zes van de op Villafranca aanwezige F-16's de grondaanvalstaak opgedragen. Dit bleek ook nodig want reeds eind juli 1993 liep de situatie uit de hand toen Bosnische Serviërs een groot offensief in de omgeving van Sarajevo begonnen. Tot een inzet met militaire middelen kwam het op dat moment nog niet en in oktober trokken de Bosnische Serviërs zich terug van de door hen bezette bergen Bjelasnica en Igman.

Nauwelijks enkele maanden later laaide het geweld weer op toen de Bosnische Serviërs op 5 februari 1994 een marktplein van Sarajevo met mortieren bestookten, waarbij enkele tientallen doden vielen. Het resulteerde in een ultimatum: de Bosnische Serviërs dienden voor 20 februari hun zware wapens uit de directe omgeving, de zogenaamde *exclusion zone*, van Sarajevo te verwijderen of ze te plaatsen onder

supervisie van *United Nations Protection Force* (UNPROFOR).

Hoewel het ook nu niet tot een inzet van *air power* kwam, zorgde het wel voor een verandering van de samenstelling van het op dat moment uit veertien toestellen bestaande KLU-detachement op Villafranca. De resterende vier toestellen stonden in Nederland op een paraatheidsstatus van 48 uur. Twee van de acht in Italië aanwezige toestellen met een luchtverdedigingstaak werden geconfigureerd tot jachtbommenwerpers. Daarnaast werd de *stand-by*-status van de in Nederland achter de hand gehouden jachtvliegtuigen opgeheven. Er werden echter geen toestellen van

Leeuwarden – de vliegbasis die dat moment de uitzending leidde – maar vier RF-16's van het 306 Squadron van Volkel naar Villafranca overgevlogen. Het Nederlandse aandeel in operatie *Deny Flight* kwam daarmee opnieuw op achttien toestellen.

Toch naar Italië

Het bevel voor de overplaatsing van de vier fotoverkenners naar Villafranca bereikte op vrijdagmiddag 11 februari de vliegbasis Volkel. Nadat het betrokken personeel door de commandant vliegbasis op de hoogte werd gebracht van de aanstaande uit-

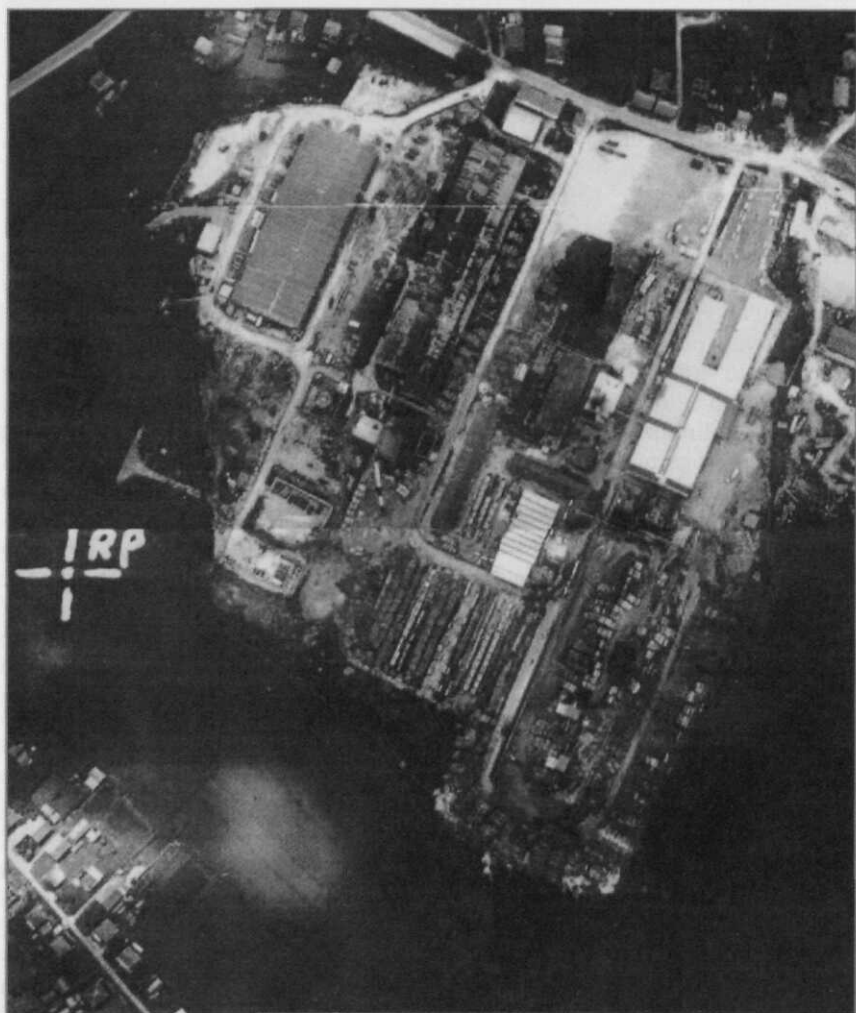
zending, werd nog diezelfde avond begonnen met de voorbereidende werkzaamheden.

De uit te zenden toestellen werden onder meer gemodificeerd op het gebied van de elektronische oorlogvoering. Voorts werd de MFPU – die kort tevoren juist uit Villafranca was teruggehaald – op vrijdagavond voersgeregemaakt voor een nieuwe verplaatsing naar Zuid-Europa. Op 14 februari bereikte het materieel de plaats van bestemming. Een dag later meldde de ontwikkelcentrale zich rond het middaguur gereed voor inzet. Voorts werd in allerijl het uit te zenden personeel bijengescharreld. Door het op dat moment op volle toeren draaiende carnavalsfeest kostte dit de nodige moeite.

Nadat het grootste deel van het personeel nog in het weekend met een F-27 naar Villafranca was overgevlogen, vertrokken op maandag 14 februari ook de vier RF-16's. Initieel ging de '306-component' bestaan uit ruim dertig militairen onder wie negen vliegers, drie fotoanalisten en zeven leden van de technische dienst.

Nog voordat het NAVO-ultimatum afliep, voltooiden de fotoverkenningvliegtuigen op 17 februari 1994 hun eerste missies boven Bosnië-Herzegovina. Kort voor het verstrijken van de *deadline* bleek, onder meer uit opnamen van het 306 Squadron, dat de Bosnische Serviërs inderdaad gehoor hadden gegeven aan de eis van de VN en de NAVO.

Terwijl een openlijk conflict in de kiem was gesmoord, ging het Nederlandse detachement ook na de 20ste februari 1994 door met het uitvoeren van verkenningvluchten. Reeds op 5 oktober 1994 werd de vijfhonderdste missie voltooid. Ondertussen was veel eerder al, op 6 maart, ook voor de eerste maal een *battle damage assessment*-missie (BDA) gevlogen door de RF-16's. Hierbij werd een doel gefotografeerd om de gevechtsschade vast te stellen. In dit geval betrof het een door mortiervuur beschadigde brug bij de stad Maglaj.

Op 11 juni 1998 werd in het kader van een change detection-missie de houtzagerij bij Glamoc in Bosnië-Herzegovina op de gevoelige plaat vastgelegd (Bron: Recce Intelligence Centre 311 Squadron)

Rond de jaarwisseling van 1998 verhuisde de Deployable Air Task Force naar Amendola nabij Foggia. In januari 1999 werden de luchtoperaties vanaf deze vliegbasis voortgezet. Op de foto vertrekken twee RF-16's voor de eerste missie vanaf het Zuid-Italiaanse vliegveld

(Bron: H. Keeris, Defensie Voorlichting)

Opwerking aflossing

Het danig uitgedunde 306 Squadron dat op de vliegbasis Volkel achterbleef kwam met de uitzending van veel personeel voor een niet veel minder uitdagende taak te staan. Niemand wist immers hoe lang de luchtverken- ners in Italië zouden blijven gestatio- neerd. Vanzelfsprekend diende de eerste groep uitgezonden van het 306 Squadron na de gebruikelijke zes maanden, in augustus 1994, te wor- den afgelost.

Om de continuïteit van de uitzending te kunnen waarborgen, diende het ervaringspeil van de meeste op Volkel achtergebleven vliegers te worden opgeschroefd. Naast drie of vier gevechtsgereede vliegers kon het 306 Squadron op dat moment evenwel enkel nog terugvallen op pas recent bij de luchtverkenningseenheid geplaatste vliegers.

Besloten werd middels een intensief opwerkingsprogramma de 'jonge garde' van het squadron in de korte periode die resteerde in versneld tempo gereed te maken voor de uit- zending. Naast een geplande laag- vliegsessie vanaf Goose Bay werd besloten het 306 Squadron in juni als-

nog deel te laten nemen aan de Canadese oefening *Maple Flag*.

Hoewel daar, in tegenstelling tot wat gangbaar was boven Bosnië, voorna- melijk op lage hoogte werd geope- reerd, paste de oefening toch uitste- kend in het opwerkingstraject van de jonge vliegers. Het vliegen op lage hoogte zorgde voor een verhoogde belasting, die kon worden vergeleken met de extra spanning waaraan een jonge vlieger bij het opereren op mid- delbare hoogte boven een crisisge- bied als Bosnië-Herzegovina werd blootgesteld.

De versnelde opwerking werd tijdig voltooid. In augustus 1994 werden de op dat moment nog resterende acht vliegers van de fotovlucht afgelost door vijf collega's. Ook voor het ove- rige personeel kwam een einde aan de uitzending.

De component van het 306 Squadron in het KLU-detachement op Villa- franca was in die periode samenge- steld uit ruim twintig militairen. Begin februari 1995 werd ook deze groep – die inmiddels was uitgedund tot een dozijn mannen en vrouwen – op zijn beurt vervangen door een derde, opnieuw kleinere, 'club' van ongeveer tien militairen.

Naar een kortere uitzendperiode

Nog in 1994 werd het probleem van de uitzendduur aan de orde gesteld. De gebruikelijke uitzending van zes maanden bleek al spoedig een zeer zware belasting voor het 306 Squa- dron. Niet alleen dienden de operaties in Villafranca vanuit Volkel te worden ondersteund, ook moest het squadron continu mensen klaarstomen om een tijdige aflossing van het zich in Italië bevindende personeel te kunnen bewerkstelligen.

Met name op het personeel van het zogenaamde *werkcentrum recce* werd een zeer zware claim gelegd, simpel- weg omdat slechts een beperkt aantal militairen van deze (kleinste) afdeling van het squadron deel uitmaakten.

Daarnaast dreigden ook de alledaagse werkzaamheden en activiteiten van de luchtverkenningseenheid in het geding te komen door de steeds terug- kerende uitzendingen. Immers, waar andere eenheden zich na een verblijf op 'Villa' weer voor ten minste een jaar geheel op de reguliere werkzaam- heden konden richten, diende het 306 Squadron het F-16 detachement in Villafranca ononderbroken te onder- steunen met personeel en materieel.

Voorgesteld werd daarom, in tegenstelling tot de vigerende richtlijnen, het personeel van het 306 Squadron wél de mogelijkheid te bieden tot een frequentere roulatie. Nadat was overeengekomen dat aan bepaalde randvoorwaarden moest worden voldaan, werd dit toegestaan.

Vanaf de derde groep uitgezonden, *Recce-3*, ging de uitzendtermijn voor de militairen van de fotovlucht, al naar gelang hun functies, variëren. Zelden echter gingen de militairen van het 306 Squadron nadien nog voor een periode langer dan drie maanden naar Italië.

Luchtverkenning boven Bosnië in de praktijk

De fotoverkenningsmissies boven Bosnië-Herzegovina dienden aanvankelijk te worden uitgevoerd op een minimale hoogte van vijfduizend voet. De RF-16's gingen boven de Balkan volgens het eerder uitgedokterde *knife-edge*-principe werken. De kwaliteit van de foto's mocht daarbij gerust acceptabel worden genoemd. Dit nam niet weg dat men bij de operationele inzet van de Orpheus-pod op problemen stuitte.

Door het oneigenlijke gebruik van het oude, maar nog goede systeem werd de infrarood camera onbruikbaar en kreeg men te maken met een kleine beeldhoek omdat alleen de honderdvijftig millimeter lens nog kon worden gebruikt. Dit had tot gevolg dat fotoanalisten moeite hadden met het terugvinden van het plot, terwijl de vliegers door dezelfde beperking – en doordat de camera enigszins zijwaarts was gericht – slechts met moeite een doel konden bestrijken.

Het vliegen in de knife-edge is voornamelijk gebaseerd op een inschatting. Je gooit hem – nadat het doel is geïdentificeerd – 'op zijn kant' en je moet inschatten of het doel er zo op staat. Dat vergt dus wat training,

aldus een KLU-vlieger. Door de vleugeltip 'net boven het te fotograferen

doel te leggen' werd het doel precies in beeld gebracht.

Een dergelijke wijze van inzet werd in 1994 diverse malen onder operationele omstandigheden uitgevoerd. Dit was onder meer het geval op 21 november toen het vliegveld van Udbina werd gebombardeerd. Twee RF-16's legden samen met Franse *Mirage F-ICR's* en Britse *Jaguars* de resultaten van het bombardement vast. Twee dagen later vlogen twee luchtverkenners van het Nederlandse detachement opnieuw een BDA-missie, dit keer naar de omgeving van de Bihac-enclave waar eerder die dag een aantal SAM-batterijen door NAVO-toestellen was aangevallen. Ruim een half jaar later werden RF-16's wederom voor een soortgelijke opdracht ingezet: op 25 mei 1995 werden door twee KLU-vliegers opnames gemaakt van eerder gebombardeerde Bosnisch-Servische stellingen in de omgeving van Pale. Tijdens deze 'enerverende' missie werden tevergeefs twee SA-7 raketten op de Nederlandse vliegtuigen afgevuurd.

Toen een week later, op 2 juni 1995, de F-16C van de Amerikaanse kapitein-vlieger S. O'Grady boven Bosnië-Herzegovina werd neergehaald, leek dit aanvankelijk ook voor de inzet van de KLU-verkenningsvliegtuigen verstrekkende gevolgen te hebben. Niet alleen moesten voortaan alle boven Bosnië-Herzegovina opererende NAVO-vliegtuigen worden vergezeld door vliegtuigen die *suppression of enemy air defences*-bescherming (SEAD) konden bieden, ook mochten luchtverkenningsvluchten alleen nog op een minimale hoogte van tienduizend voet worden afgevoerd.

Met name deze laatste maatregel trof de KLU, omdat RF-16's met hun Orpheus-pod slechts op veel lagere hoogte hun taak konden uitvoeren. Daarop greep toenmalig bevelhebber der luchtstrijdkrachten, luitenant-generaal Manderfeld, in. In een persoonlijk onderhoud met de COMAIR-SOUTH, luitenant-generaal M.E. Ryan, wist hij te bedingen dat de Nederlandse RF-16's als enige luchtverken-

ners van de NAVO hun taak op een lagere hoogte mochten blijven uitvoeren.

Operatie Deliberate Force

Ondertussen verslechterde de situatie in Bosnië-Herzegovina zienderogen. Nadat in mei 1995 een granaat in Tuzla al voor veel burgerslachtoffers had gezorgd, werd nog geen twee maanden later met de val van de moslimenclave Srebrenica opnieuw een hoofdstuk van ongeëvenaarde omvang aan de Bosnische tragedie toegevoegd.

Eind augustus 1995 tolereerden de VN de uitwassen van met name de Bosnische Serviërs niet langer. De mortieraanval op de markt van Sarajevo op 28 augustus 1995 was de druppel die de emmer deed overlopen. De VN besloten daarop tot militaire actie over te gaan. Daartoe werd eind augustus 1995 het Nederlandse detachement op Villafranca opnieuw op volle sterkte gebracht.

Nadat op dinsdag 29 augustus al vier F-16's van de vliegbasis Leeuwarden waren overgevlogen naar Italië, landden op 30 augustus rond 12.00 uur ook twee RF-16's van Volkel op Villafranca. Naast dertien vliegtuigen in de *swing-role*-configuratie, waren vanaf dat moment ook vijf fotoverkenningsvliegtuigen in Italië gestationeerd. Enige uren eerder, in de nacht van 29 op 30 augustus, was de NAVO op verzoek van de VN gestart met het bombarderen van Bosnisch-Servische doelen.

Deze luchtcampagne kreeg de code-naam *Deliberate Force* mee en moest het VN-ultimatum kracht bijzetten. De Bosnische Serviërs dienden zich in het vervolg te onthouden van terreuraanvallen op burgerdoelen. Daarnaast moesten zij het beleg van Sarajevo opheffen, hun zware wapens rondom de stad terugtrekken en weer actief gaan deelnemen aan de vredesbesprekingen.

Voorafgaand aan de luchtcampagne waren door onder meer Nederlandse RF-16's alle doelen in kaart gebracht.

"We hadden kasten vol met foto's", aldus een luchtmachtingewijde. Op 30 augustus werden voor het eerst Nederlandse F-16's voor grondaanvallen ingezet. Bij een aanval op het munitiecomplex nabij het dorpje Ustikolina en een artilleriestelling ten zuiden van Sarajevo werd een aantal MK-82 bommen afgeworpen. Kort na het bombardement werden beide doelgebieden door vliegtuigen van het 306 Squadron gefotografeerd.

Ook de daaropvolgende dagen werden de RF-16's herhaaldelijk ingezet voor het vastleggen van de schade die door de bombardementen was aangericht. Eenmaal terug op Villafranca werden de ontwikkelde foto's direct per auto naar het nabijgelegen Vicenza overgebracht. Hier bevond zich het *Combined Air Operations Centre* (CAOC) van waaruit sinds 1993 de luchtoperaties boven de Balkan werden geleid en aangestuurd.

Overigens bleken de BDA-missies niet alleen van waarde bij het vaststellen van de schade. Mede door de inzet van RF-16's van het 306 squadron werd tijdens *Deliberate Force* ook de aanvalstactiek enigszins aangepast. Aanvankelijk werd tijdens de bombardementscampagne voornamelijk gewerkt met 500-ponds bommen, MK-82's. Spoedig bleek echter dat deze bewapening niet het gewenste effect sorteerde. De MK-82's werden per tweetal met korte tussenpozen afgeworpen. Doordat ze bij het afwerpen van de zogeheten *triple ejector rack*-bommenrekken (TER) onder de vleugel iets naar buiten werden weggedrukt, bestond er een gerede kans dat de projectielen kort voor en achter het doel detoneerden, maar juist niet op het vooraf vastgestelde ideale inslagpunt.

Dit bleek onder meer uit het fotomateriaal dat door de RF-16's was vervaardigd. Er werd daarop besloten de aanvalsmethode iets aan te passen. Het detachement ging meer gebruik maken van 2.000-ponds MK-84 bommen, waarmee veel betere resultaten werden behaald.

Periode na de Dayton-akkoorden

Mede als gevolg van het beperkte luchtoffensief trokken de Bosnische Serviërs uiteindelijk hun zware wapens terug uit de omgeving van Sarajevo en werd op 14 oktober 1995 een staakt-het-vuren bereikt. Dit maakte de weg vrij voor serieuze vredesonderhandelingen. Met het sluiten van een vredesakkoord werd op 21 december 1995, na ruim twee en een half jaar, ook de NAVO-operatie *Deny Flight* beëindigd. In totaal nam het Nederlandse detachement in de periode vanaf februari 1994 met 945 sorties ongeveer dertien procent van alle NAVO-fotoverkenningssmissies voor zijn rekening.

Het vredesakkoord luidde evenwel niet het einde in van het afdwingen van het vliegverbod boven voormalig Joegoslavië. De luchtoperaties werden 'gewoon' gecontinueerd, zij het voortaan in het kader van operatie *Decisive Endeavour*. Na het sluiten van de Dayton-akkoorden waren in de regel nog drie RF-16's op Villafranca aanwezig. Deze toestellen bleven onverminderd luchtverkenningen uitvoeren: eerst ten behoeve van de *Implementation Force* (IFOR) en vanaf eind 1996 in het kader van de *Stabilisation Force* (SFOR). De zogenaamde objecten die moesten worden gefotografeerd, konden zeer verschillen. Naast de 'gebruikelijke' BDA-missies werden de fotoverkenners van de KLU ook voor andere doeleinden ingezet. Zo diende luchtverkenning ter verificatie van in kaart gebrachte militaire middelen, en werd de wederopbouw van militaire complexen, bruggen en andere belangrijke infrastructuur nauwlettend in de gaten gehouden.

Het zogenaamde *change detection* – oftewel nagaan in hoeverre de situatie zich in vergelijking met de periode daarvoor had gewijzigd – was daarbij de voornaamste opdracht. Ook werden missies ontplooid om te onderzoeken of de wederopbouw van Bosnië-Herzegovina, die met financiële

hulp van de westerse wereld tot stand kwam, wel volgens plan verliep. Met name de hout- en steenindustrie werd op de voet gevolgd. Zowel de productie als de afzet van deze sectoren werd nauwlettend in de gaten gehouden.

Daarnaast kreeg het 306 Squadron af en toe ook opdracht bepaalde verdachte locaties te fotograferen waar massagraven werden vermoed. Voorts werden diverse posities gerapporteerd waarbij de fotoanalisten van 306 vermoedens in die richting hadden. 'Nader onderzoek moest dan uitwijzen of dat inderdaad zo was,' aldus een fotoanalist van het 306 Squadron. 'Helaas is ons vermoeden later enkele keren bevestigd.'

Invoering MARS-pod en de laatste jaren op 'Villa'

Ondanks dat met de *knife-edge*-tactiek bevredigende resultaten werden geboekt, echt ideaal kon zij niet worden genoemd. Weliswaar kon een doel met het Orpheus-systeem vanaf vijfduizend voet worden gedetecteerd en herkend, identificatie was vanaf die hoogte niet mogelijk. Hoewel de behoefte aan vervanging van het Orpheus-systeem al in de jaren tachtig aan de orde was gekomen en in april 1994 door de toenmalige staatssecretaris van Defensie A.B.M. Frinking nog eens formeel aan de Tweede Kamer was medegedeeld, beschikte de KLU halverwege de jaren negentig nog steeds niet over een nieuw fotoverkenningssysteem.

Om toch doelen in Joegoslavië vanaf vijfduizend voet te kunnen identificeren, werd daarom in 1996 besloten tot een interimoplossing en het zogeheten *Medium Altitude Recce System* (MARS) aangeschaft. De eerste van de vier Per Udsen-gondels, voorzien van dit systeem, werd begin december 1996 op de vliegbasis Volkel afgeleverd. Het MARS-fotoverkenningssysteem bestaat uit twee 'natte film' camera's met driehonderd-millimeter lenzen die door de bodem van de gondel naar beneden zijn gericht.

Ondanks dat men nog niet met het nieuwe materieel had getraind en ook het opereren vanaf middelbare hoogte een nieuw fenomeen was voor de KLU-vliegers, werd van hogerhand bepaald dat de pods onmiddellijk na certificering naar Villafranca moesten worden gestuurd. Aldus geschiedde en begin 1997 werden drie systemen naar Noord-Italië overgevlogen. De MARS-pod werd daarop in februari voor het eerst operationeel ingezet. Met het direct doorzenden van de fotoapparatuur werd een gecalculleerd risico genomen.

Het stante pede in operationeel gebruik nemen van nieuwe apparatuur boven een conflictgebied als Bosnië-Herzegowina kon immers problemen opleveren. Dat bleef de Nederlands-Belgische *Deployment Air Task Force* (DATF) – sinds oktober 1996 maakte ook Belgisch personeel en materieel deel uit van het F-16 detachement op Villafranca – echter bespaard. Ondanks de onbekendheid met het nieuwe materieel raakten de luchtmachtvliegers zonder al te veel moeite spoedig vertrouwd met de apparatuur.

Bovendien stabiliseerde de situatie in Bosnië-Herzegowina zich langzaam maar zeker. Tijdens de verkenningsvluchten in de periode tot eind 1998 stonden vrijwel continu dezelfde doelen – in totaal zo'n veertig – op het programma waarvan de betrokken vliegers en fotoanalisten inmiddels alle 'ins and outs' kenden. Volgens een luchtmachtgewijde waren er 'jongens die niet eens meer kaarten meenamen, omdat zij de doelen uit het hoofd wisten te vinden'.

Allied Force en recce

In december 1998 verhuisde de DATF van het Noord-Italiaanse Villafranca naar Amendola nabij Foggia in Zuid-Italië. Ook de luchtverkenningcomponent van het KLU-detachement werd overgeplaatst. Halverwege januari 1999 werden de reguliere werkzaamheden weer opgepakt. Anders

Tijdens operatie *Allied Force* opereerden RF-16's van het 306 Squadron zowel boven Kosovo als boven Servië. Op 28 mei 1999 werd door een Nederlands toestel nabij Kragujevac in Centraal-Servië een (dummy) SA-3 site gefotografeerd (Bron: Recce Intelligence Centre 311 Squadron)

dan op Villafranca, stuitte men in Amendola op het logistieke probleem hoe de foto's tijdig op het CAOC in Vicenza te krijgen.

Een dagelijkse autorit bleek geen haalbare kaart. Er werd daarop een koeriersbedrijf ingeschakeld die de foto's binnen vierentwintig uur op het CAOC diende af te leveren.

Tot de start van de luchtcampagne *Allied Force* vlogen de RF-16's vanaf Amendola in totaal 218 missies boven voormalig Joegoslavië. Met de oplopende spanningen in Kosovo werd er evenwel steeds minder een beroep gedaan op de luchtverkenningcapaciteit van het Nederlands-Belgische detachement.

Aan operatie *Eagle Eye* – waarbij met luchtverkenningmiddelen het in oktober 1998 bereikte bestand inzake Kosovo werd gecontroleerd – namen de RF-16's geen deel omdat hierbij enkel onbewapende NAVO-vliegtuigen mochten worden ingezet.

Ook nadat in de avond van 24 maart 1999 operatie *Allied Force* van start was gegaan, werd initieel geen gebruik gemaakt van tactische luchtverkenners. Verscheidene NAVO-lidstaten boden weliswaar tactische verkenningsvliegtuigen aan, maar de Amerikaanse luitenant-generaal M.C. Short, die was belast met de uitvoering van de luchtcampagne, wenste hier aanvankelijk geen gebruik van te maken. De Amerikaanse opperoffi-

cier wilde liefst zo veel mogelijk grondaanvalsvliegtuigen inzetten en vond tactische verkenningsvliegtuigen overbodig.

Ook achtte Short de inzet van foto-verkenners boven Servië en Kosovo veel te gevaarlijk omdat de dreiging van de luchtafweer veel hoger was dan boven Bosnië-Herzegowina. Voorts heerste er, vooral in de beginfase van het conflict, een structureel tekort aan tankervliegtuigen. De weinige beschikbare *air-to-air-refuelling* vliegtuigen werden door Short om dezelfde reden liever aangewend om jachtbommenwerpers van brandstof te voorzien.

Het niet-inzetten van de Nederlandse luchtverkenningcapaciteit vormde voor de KLU aanleiding om het op Amendola werkzame personeel van het 306 Squadron op 27 maart 1999, dus kort na aanvang van operatie *Allied Force*, terug te halen naar Nederland. De militairen bleven wel oproepbaar om binnen tweeënzeventig uur te kunnen terugkeren naar Italië. Besloten werd daarom ook de apparatuur voorlopig op de Italiaanse vliegbasis achter te laten.

Ook op Sigonella en Molesworth

Overigens was *intell*-personeel van het 306 Squadron wel vanaf andere locaties direct betrokken bij de luchtoperaties boven de *Former Republic of Yugoslavia*. Zo werd een sergeant-majoor van de luchtverkenningseenheid in de periode van 15 tot 26 maart op de marinevliegbasis Sigonella op Sicilië gedetacheerd, waar hij werd toegevoegd aan een team van de Marine Luchtvaartdienst (MLD) dat met een Lockheed P3C *Orion* wel deelnam aan luchtverkenningen in het kader van de operatie *Eagle Eye*. De KLU-onderofficier leverde daarbij de *recce*-expertise. Nadat echter operatie *Allied Force* een aanvang had genomen, werden de luchtverkenningen boven Kosovo met de onbewaakte vliegtuigen stopgezet.

Voorts werden ook twee KLU fotoanalisten op 31 maart 1999 uitgezonden naar het *Joint Analysis Centre* (JAC) te Molesworth in Groot-Brittannië. Beiden werden tewerkgesteld in het zogenaamde *Multi National Intelligence Coordination Centre* (MNICC) waarbij beelden werden geïnventariseerd van de onbemande *Predator*-verkenningsvliegtuigjes, die opereerden vanaf Tuzla in Bosnië-Herzegowina.

Het MNICC, waarvan ook een Belgische en twee Britse fotoanalisten deel uitmaakten, was aanvankelijk belast met de derde fase rapportering, de minst belangrijke. De eerste en tweede fase rapportage, waarbij de meest eminente informatie uit de urenlange beelden moest worden gevist, was geheel in handen van Amerikaanse specialisten die hun werkzaamheden op respectievelijk Beale AFB in Californië en Molesworth uitvoerden. Spoedig werd echter duidelijk dat het niveau en de kennis van de beide Nederlanders en hun Europese collega's ver uitstak boven die van de Amerikaanse fotoanalisten. Al na enkele dagen werden de twee KLU-militairen, samen met de Belgische en de twee Britse collega's, betrokken bij de eerste fase rapportering.

Op last van het Pentagon werden simpelweg de rollen omgedraaid: het MNICC ging zich met de eerste fase rapportering bezighouden, terwijl de Amerikaanse PI's op Beale werden 'gedegradeerd' naar de derde fase rapportering. Tevens werd door de twee Nederlandse militairen de rapporteringscyclus danig verbeterd. De Nederlandse beeldanalisten losten het probleem van de langzame verzending van de rapporteringen inventief op door met behulp van het *Powerpoint-software* programma een analyse op te maken. Vervolgens werden de gegevens gecodeerd naar het CAOC gestuurd. Deze wijze van rapportering bleek, geheel separaat, ook door de Nederlandse fotoanalisten op Amendola te zijn bedacht. 'Zelfs de *lay out* was identiek', volgens een van de direct betrokkenen.

Naast strategische toch ook tactische verkenningsmiddelen

Initieel werd tijdens *Allied Force* door de NAVO voornamelijk gebruik gemaakt van strategische verkenningsvliegtuigen (zoals de U-2S *Dragon Lady* en de Franse *Mirage IVP*), satellieten, alsook van de hiervoor genoemde *unmanned aerial vehicles* (UAV's). Spoedig bleek echter dat deze middelen niet volstonden om de vereiste informatie bijeen te sprokelen. De strategische verkenningsvliegtuigen en satellieten hadden, doordat zij op grote hoogte opereerden, regelmatig te lijden onder de slechte weersomstandigheden, terwijl UAV's als de RQ-1A *Predator* van de USAF vanwege hun beperkte actieradius niet geheel Joegoslavië konden bestrijken.

Al gauw deed zich het gemis gevoelen van (*near*) *real time* fotomateriaal en vooral informatie over toegebrachte schade. Dit was vooral nodig omdat de bombardementscampagne vanaf medio april tot tweeënzeventig uur vooruit werd gepland, waardoor het dus van groot belang werd geacht om op de hoogte te blijven van de laatste stand van zaken over schade aan gebombardeerde doelen. Meer dan eens bleek namelijk dat een aan te vallen doel in de dagen daarvoor al was beschadigd of zelfs vernietigd, zonder dat de planners op het CAOC hiervan op de hoogte waren. Om dit te ondervangen werd, na het probleem herhaaldelijk te hebben aangekaart bij generaal Short, alsnog besloten tactische fotoverkenners aan de NAVO-strijdmacht toe te voegen. Dat ging overigens wel gepaard met felle discussies. Omdat fotoverkenners op een BDA-missie altijd iets later over een aangevallen doel moeten vliegen om de toegebrachte schade op te nemen, zijn ze moeilijk in te plannen in een aanvalsformatie, in lucht-machtjargon ook wel *composite air operations* (COMAO) genoemd.

Desondanks werden de tactische luchtverkenners aan de strijdmacht

voor *Allied Force* toegevoegd. Een groot deel van de tactische verkenningmissies, zo'n twintig procent, werd uitgevoerd door Mirage F-1 CR's van de Franse luchtmacht en Etendards IVO's van de Ae'ronautique Navale afkomstig van het vliegkampschip *Foch*. Voorts werden ook Duitse *Tornado's* voor tactische luchtverkenningmissies ingezet. Hoewel ook *Jaguars* en *Harriers* van de *Royal Air Force* over verkenningcapaciteit beschikten, is daar tijdens *Allied Force* geen beroep op gedaan. De Nederlandse bijdrage bestond uit drie RF-16's van het 306 Squadron die op maandag 26 april 1999 naar Amendola werden overgevlogen. Ook het personeel van het 306 Squadron werd op deze dag naar Zuid-Italië gedirigeerd.

De vliegtuigen van de genoemde landen werden ingezet voor zowel het zogenaamde *pre strike recce* als voor het uitvoeren van *battle damage assessment*-missies. In het eerste geval werden de fotoverkenners in de regel met de overdag ingezette COMAO's meegestuurd om opnamen te maken voor de in de daaropvolgende nacht geplande strijdmacht, althans dat was de opzet. Deze wijze van opereren kende echter 'de nodige haken en ogen' omdat slechts zelden twee elkaar opvolgende COMAO's ruwweg dezelfde route aflegden.

Twee secties op het tijdens deze periode danig uitgebreide CAOC waren verantwoordelijk voor de planning en indeling van de tactische luchtverkenners: ten eerste de *Collection Coordination and Intelligence Requirements Management*-cell (CCIRM), waar werd bepaald hoe en met welke wapenplatforms informatie over bepaalde doelen moest worden verkregen. Ten tweede de afdeling plannen waar de *master attack planners* verantwoordelijk waren voor de samenstelling van de zogenaamde *Air Tasking Orders* (ATO), het 'spoorboekje' voor de luchtoperaties. Door het hoofd van het CCIRM – een Noorse officier zonder vliegerachtergrond – en de planners werd meer dan eens 'niet dezelfde taal gesproken'.

De drie landen met tactische fotoverkenners dienden continu een vinger aan de pols te houden wanneer het ging om het logisch inplannen van de fotoverkenners. Voorts dienden de visies van de CCIRM-cell én de planners op één lijn te worden gebracht en te worden gehouden. De zogenaamde *unit-representatives* van de betrokken landen – die de her en der gestationeerde detachementen op het CAOC vertegenwoordigden – vervulden daarbij een belangrijke rol en fun-

Nederlandse bijdrage

Zoals reeds aangegeven, bestond de Nederlandse bijdrage uit drie RF-16's, waarvan één toestel als reserve diende. Het Nederlandse 'luchtverkennings-clubje' dat vanaf eind april 1999 *acte de présence* gaf op Amendola, was klein van omvang. Naast twee vliegers – die halverwege mei 1999 door een 'fris' duo werden vervangen – en twee fotoanalisten bestond de luchtverkenningsscompo-

Een Belgische luchtmachtmilitair druk in de weer met de bevestiging van een MARS-pod aan een RF-16 op de Italiaanse vliegbasis Amendola tijdens operatie *Allied Force* (Bron: Sectie Luchtmachthistorie, Staf BDL)

geerden keer op keer als intermediair tussen de planners en de CCIRM-cell. Nadat de ATO eenmaal was vastgesteld, werden alle deelnemende vliegtuigen door een speciale *plannings-cell* op de Noord-Italiaanse vliegbasis Aviano ingedeeld. Ook hier stuitte het inpassen van de verkenningsvliegtuigen in de aanvalsstrijdmacht menigmaal op problemen, hetgeen met name kon worden teruggevoerd op onbekendheid met het fenomeen luchtverkenning.

ment van de DATF uit technisch personeel en militairen van een van de twee ontwikkelcentrales, de zogenaamde *Lucht Mobile Flights* (LMF).

De LMF's waren eind 1996 in gebruik genomen nadat de verouderde MFPU's waren afgestoten. Met name voor het ondersteunende personeel bleken werkdagen van zestien tot achttien uur eerder regel dan uitzondering.

Nadat op 29 april de eerste *sorties* vanwege technische problemen nog waren afgebroken, vlogen een dag

later wel twee RF-16's hun eerste fotomissie boven Kosovo. Zoals te doen gebruikelijk, werd ook tijdens *Allied Force* immer met 'paartjes' geopereerd. Daarbij ging de nummer één van de formatie in het doelgebied omlaag om foto's te maken, terwijl de nummer twee van bovenaf in de gaten hield of zijn collega daarbij niet onder vuur werd genomen. Bovendien kon, in geval van een technisch mankement aan de fotoapparatuur, altijd de nummer twee nog de doelen op de film vastleggen.

Dat de fotoverkenningmissies tijdens de Kosovocrisis een hoog risico voor de vliegers inhielden, drukte ook zijn stempel op het rendement. Terwijl boven Bosnië-Herzegowina per missie nog vijf tot tien doelen konden worden vastgelegd, fotograferden de vliegers boven 'Klein' Joegoslavië vanwege de dreiging van grond-lucht wapens niet meer dan twee tot vier doelen per keer. Het merendeel van de fotoverkenningmissies voerde naar doelen in Kosovo. Een enkele maal echter, stonden ook vluchten naar Servië op het programma.

De Nederlandse fotoverkenners gebruikten boven het oorlogsgebied uitsluitend de MARS-pod. Oorspronkelijk gold boven het oorlogsgebied een hoogterestrictie, in die zin dat niet lager dan tienduizend voet mocht worden geopereerd. Kende het *medium altitude reconnaissance system* op een hoogte van vijftienduizend voet nog voordelen ten opzichte van de Orpheus-pod, op tienduizend voet waren er wellicht zelfs meer nadelen.

Omdat de camera's met enkele graden overlapping verticaal – in jargon ook wel *split vertical* genoemd – naar beneden waren gericht, moest de vlieger het doel met de MARS-pod nage-nog loodrecht overvliegen. Wanneer hij nog ongeveer twee mijl van zijn te fotograferen doel was verwijderd, kon hij het niet meer zien omdat het op dat moment onder de neus van het toestel verdween. Voorts ontbrak, in

tegenstelling tot de zijwaarts gerichte camera's in de Orpheus-pod, een bepaalde mate van *stand off-range*. Daarenboven kregen de fotoanalisten alleen maar verticaal genomen foto's ter beschikking die veel minder geschikt waren voor de tactische analyse van een object. Ten slotte had de beperkte resolutie van de driehonderd-millimeter camera's ontegenzeggelijk gevolgen voor de details die op de foto's konden worden waargenomen. Dit leidde bij de fotoverkenningsvlucht op Amendola tot tegenstrijdige gevoelens. De vliegers liepen immers grote risico's voor een product waarvan de kwaliteit te wensen overliet. Om toch de werkzaamheden naar behoren te kunnen uitvoeren, vroeg de Nederlandse afvaardiging in Vicenza en Amendola, naarmate het conflict voortschreed, af en toe wel eens toestemming om lager te mogen opereren boven het doelgebied dan de vastgestelde tienduizend voet, bijvoorbeeld indien de weersomstandigheden daartoe aanleiding gaven. Uiteindelijk ging de NAVO ermee akkoord, dat de *foto run* ook op een hoogte van vijftienduizend voet kon worden uitgevoerd, wanneer het ermee belaste land dit wenselijk achtte.

'Adembenemende' ervaringen

De beperkingen van het MARS-foto-systeem in samenhang met de aanzienlijke dreiging om te worden neergeschoten, leidden een enkele maal tot situaties waarbij de KLU-vliegers bijna het onderspit moesten delven tegen vijandelijke luchtafweersystemen. De meest 'adembenemende' ervaring vond plaats op dinsdag 11 mei 1999 toen voor het eerst een *strike package* bij daglicht werd ingezet om doelen in de omgeving van Belgrado te bombarderen én te fotograferen. Het Nederlandse aandeel in de aanvalsformatie bestond uit vier MLU F-16's, waarvan enkele toestellen waren voorzien van de *Lantirno*-doelbaarstraler, alsmede twee RF-16's. De fotoverkenners dienden een viertal doelen in de omgeving van de

Joegoslavische hoofdstad vast te leggen. Aanvankelijk verliep de missie nog zonder incidenten, hoewel de nummer twee van de formatie de doelen moest fotograferen vanwege een mankement aan de MARS-pod van de andere F-16. Boven het tweede te fotograferen object ondervond vooral de vlieger die de foto's moest nemen welk een dreiging er van de grond-luchtwapens van de Serviërs uitging. Pal boven het doelgebied werd zijn vliegtuig aangestraald door de radar van een SA-3 raketsysteem. Vervolgens kreeg hij van andere vliegtuigen te horen dat hij ook daadwerkelijk werd beschoten. Bijna een minuut lang voerde de KLU-vlieger ontwijkmanoeuvres met zijn toestel uit om de Servische raketten en luchtafweer af te schudden. In de tussentijd werd ook de tweede RF-16 beschoten. Beide toestellen wisten onbeschadigd te ontkomen.

Ook van de naderhand nog gevlogen fotoverkenningsvluchten keerden de RF-16's ongeschonden terug op Amendola. In totaal zouden er tijdens *Allied Force* 48 luchtverkenningmissies worden voltooid die zo'n 73 vliegers in beslag namen.

Struikelblokken op de grond

Nadat de fotoverkenners op Amendola waren teruggekeerd, werden de films in een hoog tempo ontwikkeld. De daaropvolgende doorzending van de gegevens van Amendola naar het honderden kilometers verderop gelegen Vicenza stuitte op hindernissen. Vanwege de gevoeligheid van het materiaal én omdat er de grootste spoed was geboden om de foto's tijdig op het CAOC te krijgen, kon niet langer gebruik worden gemaakt van de eerdergenoemde koeriersdiensten. Voortaan moesten de gegevens via de beveiligde lijnen worden verzonden. Het daarvoor bestemde *Linked Operations-Intelligence Centers Europe*-systeem (LOCE) bleek veel te traag en bovendien zeer arbeidsintensief. Uiteindelijk losten de Nederlandse

beeldanalisten dit probleem, gelijk hun collega's in Groot-Brittannië, inventief op door een laptop op een scanner aan te sluiten waarmee de foto's digitaal in de computer werden ingevoerd.

Naast het probleem van de tijdige aflevering van de door fotoverken-ners vergaarde data, was onduidelijk over wat voor soort informatie het CAOC wenste te beschikken. Pas naarmate de operatie vorderde werd kenbaar gemaakt dat het operatiecentrum in Vicenza voornamelijk geïnteresseerd was in wijzigingen van eerder vergaarde gegevens en in de rapportering van schade die door NAVO-aanvallen aan doelen was toegebracht.

Een einde aan de inzet en dreigende opheffing

Na 78 dagen oorlog voeren werd op 9 juni 1999 een *Military Technical Agreement* ondertekend. Nadat Servië zijn troepen uit Kosovo had teruggetrokken en de door de NAVO geleide KFOR-vredesmacht de Servische provincie was binnengetrokken, werd op 20 juni operatie *Allied Force* formeel beëindigd. De NAVO-operatie die vanaf dat moment op de Balkan van start ging, kreeg bekendheid onder de naam *Joint Guardian*. De luchtoperaties werden op kleinere schaal voortgezet onder de codenaam *Joint Forge*. Met aanvankelijk twaalf vliegtuigen – waaronder drie RF-16's – bleef ook de DATF deelnemen aan de luchtoperaties boven Bosnië en Kosovo.

Enkele maanden later, op 6 augustus 1999, werden – juist nadat men had gevierd dat de foto-vlucht tweeduizend dagen aaneengesloten in Italië verbleef – de werkzaamheden van de fotoverkenningsvlucht van de DATF definitief gestaakt. Personeel en materieel keerden daarop terug naar de vliegbasis Volkel.

Voor het personeel zag de toekomst er op dat moment weinig hoopvol uit. Op 25 januari 1999 immers was de Hoofdlijnnotitie verschenen, een voorbode van de Defensienota, met daarin de aankondiging dat het 306

Squadron per 1 januari 2001 zou worden opgeheven. Gaandeweg stuitte dit voornemen op steeds meer weerstand in politiek Den Haag, en bij de bespreking van het beleidsdocument in de Tweede Kamer in juni 1999 werd – met *Allied Force* nog vers in het geheugen – duidelijk dat een Kamermeerderheid niet akkoord ging met de opheffing van het fotoverkenningssquadron.

Het aantal operationele F-16's van de KLU werd dan ook niet met achttien teruggebracht. Wel werd de fotoverkenningstaak per 1 november 2000 verdeeld over het 311, 315 en 322 Squadron op respectievelijk Volkel, Twenthe en Leeuwarden.

Bij de Volkelse *reaction force*-eenheid werd een zogenaamd *Recce Information Centre* (RIC) opgericht waarbij de fotoanalisten en militairen van de LMF werden ingedeeld. Het 306 Squadron zelf werd vanaf 2001 belast met de *Theatre Qualification Training* (TQT) van recent gebrevetteerde jet-vliegers, een taak die werd overgenomen van het Twentse 313 Squadron.

Conclusie en enige Lessons Learned

Luchtverkenning is een instrument dat voor vele doelen kan worden aangewend. De KLU beschikte sinds de hoogtijdagen van de Koude Oorlog over een eenheid die zich geheel op deze taak had gespecialiseerd; het 306 Squadron. Dat de verkenningsvliegtuigen van dit squadron in april 1993 samen met toestellen van de vliegbasis Twenthe naar Villafranca werden gedirigeerd wekt in dit opzicht geenszins verwondering.

Het verblijf op de Noord-Italiaanse vliegbasis was echter slechts van korte duur. Dat was voornamelijk te wijten aan het Orpheus-verkenningssysteem waarover men op dat moment beschikte en dat enkel geschikt was voor foto-missies op een hoogte tussen de honderd en drieduizend voet. Na terugkomst in Nederland werd vervolgens energie gewerkt

aan nieuwe procedures en tactieken waarvan de zogenaamde knife edge de voornaamste was. Deze maakte het mogelijk dat een fotoverkenningcomponent begin 1994 alsnog naar Villafranca kon worden ontplooid.

Het opereren met fotoverkenners boven Bosnië-Herzegovina mag gerust succesvol worden genoemd. Wel trok het continue verblijf in Italië een zeer zware wissel op het (specialistische) personeel van het squadron.

Ook na het sluiten van de Dayton-akkoorden eind 1995 bleef het 306 Squadron in Italië vertegenwoordigd. In 1996 opereerde men daarbij nog met de Orpheus-pod, pas vanaf begin 1997 kregen de RF-16's met de zogenaamde MARS-pod min of meer het vermogen om fotomissies vanaf grotere hoogte uit te voeren. Tot het losbarsten van de lucht oorlog boven Kosovo en Servië, eind maart 1999, werden (ook) met dit systeem – opererend in een beperkt dreigingsscenario vanaf vijfduizend voet – bevredigende resultaten bereikt.

Aanvankelijk werden tactische verkenningsvliegtuigen niet ingezet tijdens *Allied Force*. Nadat echter duidelijk was geworden dat onbemande verkenningsvliegtuigjes (UAV's) en strategische verkenningssystemen niet alle gewenste informatie konden leveren, gingen vanaf eind april 1999 tactische verkenningsvliegtuigen, waaronder ook toestellen van het 306 Squadron, actief aan operatie *Allied Force* deelnemen.

Daarbij bleek de MARS-pod onder 'echte' oorlogsomstandigheden maar beperkt inzetbaar. Door het gevaar van grondvuur mocht aanvankelijk slechts van een hoogte van tienduizend voet worden geopereerd. Uiteindelijk mocht men, op eigen risico, weliswaar vanaf een lagere hoogte gaan opereren, maar daarbij liepen de KLU-vliegers veel grotere risico's om te worden neergehaald.

Tijdens *Allied Force* bleef het vinden van een goede balans tussen het maken van betere opnamen en het nemen van meer veiligheidsrisico's letterlijk een zaak van levensbelang. Ook bracht *Allied Force* allerlei

tekortkomingen op het gebied van communicatievoering aan het licht. Zowel bij het samenstellen van de ATO's als het inplannen van de COMAO's zorgde het indelen van fotoverken- ners, veelal door onbekendheid met deze specifieke middelen, voor proble- men.

Hetzelfde gold voor de verwerking van de data. De verplaatsing van de DATF van Villafranca naar Amendola bracht in dit opzicht een extra compli- cerende factor met zich mee omdat

het fotomateriaal nu niet langer per auto binnen enkele uren op het CAOC te Vicenza kon worden afgeleverd. Om vanaf Amendola de data te verzenden, diende gebruik te worden gemaakt van zeer trage beveiligde telefoonlijnen.

Met name operatie *Allied Force* heeft een aantal belangrijke *lessons learned* opgeleverd. Bij toekomstige lucht- operaties zou de Koninklijke Lucht- macht eigenlijk moeten kunnen

beschikken over een fotoverken- ningssysteem dat goed bruikbaar is vanaf ten minste middelbare hoogte. Daarnaast behoort een dergelijk sys- teem digitaal te zijn. Het vermindert niet alleen de werklast van de betrok- kenen, maar vereenvoudigt en ver- snelt ook de rapporteringscyclus aan- zienlijk.

Voorts blijkt uit de Kosovo-oorlog dat slechts een beperkt aantal NAVO-mili- tairen over voldoende kennis op het gebied van fotoverkenning beschikt. Ook binnen de Koninklijke Lucht- macht is het aantal specialisten beperkt. Of de verdeling van deze kennis over de drie RF-squadrons het gewenste effect sorteert, zijnde een grotere flexibiliteit, moet nog in de praktijk worden bewezen.

Kan de luchtverkenningstaak bij het 311, het 315 en het 322 Squadron – die reeds zijn belast met zowel de grondaanvals- en luchtverdedigings- taak – even energiek worden opge- pakt als dat destijds bij het 306 Squadron het geval was? Hebben deze eenheden sowieso nog wel genoeg ruimte op de 'operationele agenda' voor een derde, zeer specia- listische, taak? De toekomst zal het leren. Daarin kan pas de vraag wor- den beantwoord of de KLU zich nog met recht '*NATO's only fighting eyes*' kan blijven noemen.

Bronnen en literatuur

Voor de samenstelling van dit artikel werden documenten uit het Centraal Archief KLU bestu- deerd, alsook gebruik gemaakt van documenta- tiemateriaal van Sectie Luchtmachthistorie. Verder werd informatie geput uit interviews met: kolonel-vlieger J. Abma, majoor-vlieger B. van Dop, majoor-vlieger M.A.J.W. Keij, kolonel-vlieger A.F. Kraak, adjudant onderoffi- cier J. Schouren, luitenant-kolonel-vlieger C. Snip en commodore-vlieger J.S. Willemse. Via deze weg dankt de auteur hen voor hun mede- werking. Een speciaal woord van dank aan het adres van *senior photo interpreter* Schouren is hier op zijn plaats. Hij leverde talloze malen met raad en daad bijstand. Ten slotte werd gebruik gemaakt van de volgende literatuur:

L.C.R.M. van den Born, 'Van de Detco' in: *Crossafranca*, nr. 10, februari 1995, 9 en nr. 11, februari 1995, 10.
'Briefje van Esther' in: *Peeljager* XLII (1994) nr. 11, 13.

W.F. Helfferich, *Squadrons van de Koninklijke Luchtmacht*, Hilversum 1994.

W.F. Helfferich, '35 jaar in the Picture. Recce tactieken drastisch bijgesteld' in: *Onze Luchtmacht* XL (1988) nr. 4, 14-16.

W.H. Lutgert en R. de Winter, *Check the Horizon. De Koninklijke Luchtmacht en het conflict in voormalig Joegoslavië 1991-1995*, Den Haag 2001.

'MFPU naar Villa Franca' in: *Peeljager* XLI (1993) nr. 5, 12-13.

'Ons Theater' in: *Friesa Franca*, maart 1994, 12-14.

W. Pennewaard, 'Leeuwarder luchtmachtdorp weer in bedrijf' in: *Leeuwarder Courant*, d.d. 02-10-1996.

J.L. Prome, 'French Operations Allied Force' in: *Air Forces Monthly*, nr. 141, december 1999, 28-35.

'Wazig clubje...' in: *De Peeljager*, april 1997, 6-7

J.S. Willemse, 'Komen en Gaan van 306' in: *Villa Versa*, nr. 9, d.d. 10-08-1994, 7.

Intelligence and strategic surprise

The Tet Offensive of 1968

Prof. dr. J.K. McDonald*

The Tet Offensive that the Viet Cong and North Vietnamese Army launched on 31 January 1968 was the turning point of the Vietnam War. For six months before Tet, President Lyndon Johnson and General William Westmoreland, the US commander in Vietnam, had assured the US public, press and Congress that the United States was making steady progress in the war. After the Tet Offensive's surprise and initial success stunned and disillusioned American public opinion, the US government within weeks reversed course and began to disengage from the war. This happened even though the communists' offensive, using a flawed strategy, suffered a costly military defeat.¹ That this defeated communist offensive nevertheless brought the United States to abandon its commitment to South Vietnam gives Tet a unique place in the history of strategic surprise and intelligence warning failures. It was the Tet Offensive's overwhelming strategic surprise, rather

than any military success, that gave the communists this remarkable political and psychological victory. It is this article's purpose to explain why the United States so disastrously succumbed to this surprise.

The story

The story begins in mid-1967, two years after US combat forces intervened in South Vietnam and over a year after they began 'search and destroy' operations. In June 1967, intelligence analysts at the Military Assistance Command Vietnam (usually called 'MACV') declared that the enemy's attrition had reached their long-standing objective, the 'cross-over point' where his losses exceeded his ability to replace them.² This led MACV to believe that the communists were losing their ability to undertake sustained major offensives in South Vietnam. Although in September 1967 CIA officers in Washington and

Saigon challenged MACV's optimistic order-of-battle numbers, MACV prevailed.³ In November 1967, General Westmoreland told a Washington audience,

I am absolutely certain that whereas in 1965 the enemy was winning, today he is certainly losing.

In late 1967, Lyndon Johnson and senior administration officials tried to persuade increasingly skeptical Americans that the United States was winning the war. Support for the war, which had been strong in 1965 when the Marines first landed in Danang, was seriously declining. As the war dragged on into 1968, the United States had committed forty percent of its Army combat-ready divisions, fifty percent of its Marine divisions, fifty percent of the Air Force's attack aircraft, and thirty percent of the Navy's ships to the war.⁴ With this concentration of force, the administration believed, in General Westmoreland's words, that the United States had reached a point

*where the end begins to come in view.*⁵

The offensive

In the early morning hours of 31 January 1968, the Tet New Year's holiday, communist forces launched coordinated surprise attacks throughout South Vietnam.⁶ They attacked mainly urban centers: 39 of 44 provincial capitals, five of six autonomous

* The author was head of the historical branch of the Central Intelligence Agency (CIA).

¹ I use the term 'communists' to include both the South Vietnamese National Liberation Front forces, commonly called the Viet Cong, and the North Vietnamese Army.

² James J. Wirtz, *The Tet Offensive: Intelligence Failure in War* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1991), pp. 117-119.

³ Harold P. Ford, *CIA and the Vietnam Policymakers: Three Episodes 1962-1968* (Washington, DC: CIA History Staff, 1998), pp. 85-103. CIA insisted that the MACV order-of-battle figure for the communists should include at least 120,000 Viet Cong irregulars

in addition to the enemy's main force strength. On 13 November 1967, Special National Intelligence Estimate 14.3-67 put total communist regular force strength in the south at 118,000 and its irregular strength at from 70,000 to 90,000.

⁴ Don Oberdorfer, *Tet: The Turning Point in the Vietnam War* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2001), p. 260. (This classic study was first published in 1971.)

⁵ Westmoreland speech to the National Press Club, Washington, DC, 21 Nov. 1967. Oberdorfer, p. 105.

⁶ Saigon time; Washington, DC, time is thirteen hours earlier.

cities, 71 of 242 district towns, over fifty hamlets, virtually every allied airfield and other military targets.⁷ Around Saigon, South Vietnam's capital, 11 Viet Cong battalions attacked the Long Binh ammunition depot, destroyed aircraft at Bien Hoa airbase, and broke through the perimeter defenses of Tan Son Nhut airbase, which included MACV Headquarters. Inside Saigon city, some four thousand Viet Cong emerged from hiding to attack the South Vietnamese presidential palace, Joint General Staff

headquarters, and national broadcasting station – as well as one highly vulnerable US target, the American Embassy.⁸

At 2:47 a.m. on 31 January 1968, nineteen Viet Cong sappers blasted a hole through the high front wall of the US Embassy compound in downtown Saigon. For the next six hours they attacked the new six-story main building with automatic weapons and rocket-launchers. The two US Army Military Police at the compound's

main entrance closed the gates before the Viet Cong gunned them down. This left only three US Marine security guards – two inside and one on the roof – who prevented the attackers from entering the embassy building. When a reaction force of seven more Marines arrived outside the compound at 3:20 a.m., the Viet Cong sappers were trapped in the compound, unable to enter the embassy or to escape through the walls.⁹

Newsmen who gathered nearby could not see the action inside the compound walls, but the two major US wire services both mistakenly reported that the Viet Cong sappers had seized and occupied the embassy itself. By 9:00 a.m. Marine and Army reinforcements had cleared the compound of the last Viet Cong attacker.¹⁰ Since 9:00 a.m. in Saigon was 8:00 p.m. the night before on the US east

⁷ H.P. Ford, p. 123.

⁸ Wirtz, p. 227.

⁹ C. Dougan and S. Weiss, *Nineteen Sixty-Eight* (Boston: Boston Publishing Co, 1983), pp.15 & 19. The Viet Cong sappers' attack might have been repulsed within minutes rather than hours if the embassy had been adequately protected. For the embassy's security US authorities relied on only two Army MPs and three Marine guards (one more than usual because

of the heightened alert).

¹⁰ Peter Braestrup, *Big Story: How the American Press and Television Reported and Interpreted the Crisis of Tet in Vietnam and Washington* (Boulder, CO: Westview Press, 1977) vol. I, pp. 86; 'United States Army Military Police History: Tet Offensive of 1968: Excerpts from the Staff Duty Log, 716th MP Battalion, Saigon.'

On the march

coast, the attack was not yet over as the major US television networks concentrated their evening news programs on the embassy assault.¹¹ Of nearly two thousand communist Tet attacks throughout South Vietnam, it was the attack on the US embassy that most profoundly shocked the American public. Although the embassy had no military significance, it was inevitably seen as the symbol of the American presence in Vietnam.

As soon as it was cleared, General Westmoreland inspected the embassy and spoke to newsmen in the courtyard.

The enemy's well-laid plans went afoul,

he stated.

Some superficial damage was done to the building. All the enemy that entered the compound so far as I can determine were killed.

He explained that the Tet attacks, which were being aggressively repulsed throughout South Vietnam, were diversionary to the main communist effort that he expected in the north at Khe Sanh.¹² Surrounded by the rubble of the attack and the Viet Cong sappers' dead bodies, the newsmen were astonished at Westmoreland's insistence that MACV had the situation well in hand. As reports of bold communist attacks in most of South Vietnam's urban areas followed the embassy raid, American public opinion soon came to believe that the Tet Offensive was a US military disaster.

¹¹ Braestrup, vol. I, p. 71.

¹² Dougan & Weiss, p. 19. The Marines and MPs killed seventeen of the attacking Viet Cong sappers and captured two they had wounded. For the US defenders, the six-hour action cost the lives of five MPs. *United States Army Military Police History: Tet Offensive of 1968.*

¹³ Oberdorfer, pp. 269-270 & 320-323.

Host confidence

As it turned out, US and South Vietnamese forces soundly defeated most of the Tet attacks within days, and the rest in hard fighting by the end of February. Yet in spite of the communists' heavy losses, the surprise and initial success of their attacks resulted in a great psychological victory over the United States. The alarming news coverage of the embassy raid first focused public anger at the leaders – notably Johnson and Westmoreland – who had assured them that the United States was win-

reluctantly decided to disengage from the war of attrition that American forces had waged in South Vietnam since April 1965.¹³ The Tet Offensive thus set in train the events that ultimately led to the US withdrawal from South Vietnam in 1973 and the fall of the Saigon government in 1975. Although the shock of Tet brought Americans to lose confidence in the president's policy and credibility, Johnson and Westmoreland were correct in contending that US operations had seriously damaged communist military capabilities in South Vietnam. After over two years of Ameri-

Waiting for action

ning the war. The following days' battles revealed an enemy who was much stronger, more dangerous and persistent than the US public had been led to believe. US forces in Vietnam, although badly surprised, recovered. The American public, angry and disillusioned, did not.

On 31 March 1968, President Lyndon Johnson announced both a partial bombing halt and a new peace overture for North Vietnam, and his own decision not to run for reelection in 1968. Rejecting Westmoreland's request for 206,000 troops to join the 510,000 already in Vietnam, Johnson

can military intervention, heavy losses had increasingly weakened the enemy's ability to shape the course of the war by offensive action.

Recognizing that the war had reached a stalemate, the Vietnamese communist party met in Hanoi in mid-1967 and decided that the time had come to plan for the General Offensive/General Uprising. This new strategy envisioned multiple coordinated attacks on urban areas throughout South Vietnam, including Saigon and cities and towns in the southern provinces. These attacks were to spark a general uprising, which was not only the war's final stage accord-

ing to Vietnamese communist ideology but also essential for the planned attacks to succeed. The objective was to produce a communist controlled coalition government in South Vietnam that would force the United States to withdraw from the country.¹⁴

The reasons

After the July decisions in Hanoi, captured documents, prisoner interrogations and communication intercepts gradually revealed many elements of the projected General Offensive/General Uprising to US intelligence.¹⁵ Three principal reasons explain why, in spite of the accumulating evidence, MACV and other US intelligence officers almost entirely failed to provide timely warning of the Tet Offensive. The *first reason* was MACV's confidence that by reaching the 'crossover point', the enemy's military position was inexorably deteriorating. On 20 December 1967, General Westmoreland reported that the enemy, recognizing that prolonging past policies

war would lead to defeat, had decided to undertake

*an intensified countrywide effort, perhaps a maximum effort, over a short period of time.*¹⁶

Although right about the new direction of communist strategy, Westmoreland greatly underestimated the enemy's potential force. In his view, the communists were not capable of more than a last desperate offensive, analogous to Hitler's 1944 attack in the Ardennes.¹⁷ The suicidal nature of the Germans' desperate attack in the

Battle of the Bulge led Westmoreland to believe that a last-gasp communist offensive be a similar prelude to their final collapse.

There was a *second reason* that the Tet Offensive surprised US forces. Plentiful reports convincingly revealed that even widespread attacks in the south could not ignite a general uprising. Certain that the communists must also know this, MACV dismissed as Viet Cong propaganda evidence that the forthcoming offensive's success would depend on the support and resources of a general uprising. In

Ready to attack

¹⁴ Ronnie E. Ford, *TET 1968: Understanding the Surprise* (London: Frank Cass, 1995), pp. 69-71. The new phase was characterized as 'negotiating while fighting', in which 'the side that fights more strongly will compel the adversary to accept his conditions'. Gen. Nguyen Van Vinh, speech of April 1966, quoted in R.E. Ford, p. 44.

¹⁵ A post-Tet interagency investigation ordered by the President's Foreign Intelligence Advisory Board (PFIAB) reported on 3 April 1968 that although various agencies had collected a lot of attack indicators before Tet, 'analytical inadequacies in both Saigon and Washington', made them all miss the overall enemy concept and his precise timetable. R.E. Ford, p. 178.

¹⁶ 12/20/67 Cable from Westmoreland to Adm. U.S.G. Sharp [CINCPAC], quoted in Wirtz, p. 187.

¹⁷ Wirtz, 219. On 18 December 1967 the Chairman of the Joint Chiefs of Staff, General Earle Wheeler, told the Detroit Economic Club that although both NVA and Viet Cong were 'feeling the manpower pinch, it is entirely possible that there may be a communist thrust similar to the desperate effort of the Germans in the Battle of the Bulge'. Wirtz, p. 129.

early December 1967, analysts at CIA's Saigon station challenged MACV's position. The station cabled CIA Headquarters in Washington that recent captured documents 'call for all-out coordinated attacks throughout [South Vietnam]' and a General Offensive/General Uprising that would¹⁸ take and hold some urban centers and to isolate others. If this campaign and uprising succeeded, negotiations might achieve the communists' major objective, 'the withdrawal of US troops and the organization of a coalition government under NLF control'.¹⁹

CIA Headquarters rejected this Saigon assessment, informing the White House that it was 'predicated on certain assumptions whose validity seems questionable from our perspective here in Washington'.²⁰

MACV intelligence also rejected the CIA warning, as well as one of its main sources, a captured Viet Cong report that Communist Central Headquarters had decided that time for a direct revolution had come and that the opportunity for a general offensive and general uprising was within reach.²¹

Unconvinced by this and other reports that the communists expected popular uprisings in towns and cities to support their general offensive, MACV dismissed this captured document as an 'ambiguous indicator'. Yet only the goal of provoking local uprisings explains the nearly twohundred Tet attacks all over South Vietnam. In the event, of course, none of these attacks

touched off a general uprising and all of them failed. MACV's chief intelligence officer later observed,

*Even had I know exactly what was to take place, it was so preposterous that I probably would have been unable to sell it to anyone.*²²

The third and final reason for the warning failure was closely related to the second. Westmoreland was certain that any new enemy offensive would concentrate on the north rather than waste resources on futile attacks in the south. From early in the war, MACV was determined to close the Ho Chi Minh Trail, the supply route that ran from North Vietnam through neighboring Laos and into the northern provinces of South Vietnam.

In 1967, continuing infiltration of enemy troops and materiel into the northern provinces worried General Westmoreland. January 1968 intelligence reports indicated that as many as 15,000 enemy troops were now in place near Khe Sanh, where 6053 allied troops, mostly US Marines, were encircled. Alarmed, Westmoreland reinforced the Marines with US Army units from the south.²³

Westmoreland discounted intelligence reports of a projected major offensive against Saigon and urban areas in southern Vietnam, certain that any such southern attacks would only be diversions to mask the main offensive in the north. He believed that the communists, recalling the psychological impact of their 1954

Dien Bien Phu victory on the French, would aim their offensive at Khe Sanh and the north in order to influence American opinion on the war. Such a communist attempt to achieve psychological victory in the north, Westmoreland observed,

*will permit us to make maximum use of our superior mobility and firepower in inflicting additional severe losses on the (enemy) forces.*²⁴

In fact, communist strategy deceived Westmoreland by keeping pressure on the north before Tet to draw MACV forces away from the southern targets of their general offensive. When the Tet Offensive opened, there was no sudden offensive in the north and MACV found that the multiple enemy attacks in the south were not mere diversions.²⁵

Conclusion

Thus three pervasive American misconceptions, first, the coming offensive's strength, secondly, its strategic objectives, and finally its location, explain why the United States suffered Tet's disastrous strategic surprise. MACV's analysis of communist capabilities and intentions was not irrational or implausible, but it was wrong. Erratic and inadequate tactical warnings on the eve of Tet compounded MACV's strategic warning failure. Even as the offensive began, MACV only slowly recognized the power and scope of the Viet Cong attacks on towns and cities all over South Vietnam. Although the impact of Tet precipitated President Johnson's decision to disengage from the war, already declining American public support for the war was in any case unlikely to allow this costly war of attrition to continue much longer. We can never know what might have been, but we do know that at the Tetturning point, the US reversed course, halted the war's escalation, and began its long and difficult withdrawal from Vietnam.

¹⁸ R.E. Ford, Annex 4, 'Excerpts from 8 December 1967 cable from CIA's Saigon Station to Washington', p. 212.

¹⁹ R.E. Ford, Annex 4, p. 212. NLF was the National Liberation Front, the official name of the Viet Cong.

²⁰ H.P. Ford, pp. 120-121.

²¹ Braestrup, vol. I, p. 71; and Wirtz, p. 156. Military attacks, the Viet Cong report continued, would be conducted in conjunction with uprisings of the local population to take over towns and cities. MACV released this document to the press on 5 January 1968.

²² Brig. Gen. Phillip Davidson, quoted in Gen. William C. Westmoreland's memoirs, *A Soldier Reports* (New York: Doubleday, 1976), p. 321.

²³ William M. Hammond, *The Military and the Media 1962-1968* (Washington DC: Center for Military History, 1988), p. 341; and Peter Brush, 'The Battle for Khe Sanh, 1968', in M.J. Gilbert & Wm. Head, eds., *The Tet Offensive* (Westport, CT: Praeger, 1996) p. 194.

²⁴ Wirtz, p. 172.

²⁵ Khe Sanh and the north continued to preoccupy Westmoreland, even in the midst of Tet. After the offensive had been defeated he discussed with Gen. Earle Wheeler, Chairman of the JCS, the possible use of tactical nuclear weapons to defend Khe Sanh if a surge of North Vietnamese attacked it. Peter Brush, 'The Battle for Khe Sanh, 1968', in Gilbert & Head, eds., *The Tet Offensive*, pp. 201-02.

HAHO en HALO: nieuwe inzetmethoden van het Korps Commandotroepen

drs. J.R. Swillens - majoor*

... der Soldat hinter einem der Flugzeugabwehr-MG's war einer der ersten, die die seltsamen Dinger am nördlichen Himmel sah. Aber bald herrschte nichts als Verwirrung, als die grossen Fledermäuse direkt über ihnen, ja genau zwischen und unter ihnen waren...

(uit: *Lastensegler auf Eben Emaël*, J.E. Mrazek)

Inleiding

Voor het eerst in de geschiedenis zijn onlangs operationele ploegen van het Korps Commando Troepen (KCT) ingezet tijdens oefeningen door middel van *high altitude high opening* (HAHO) en *high altitude low opening* (HALO). Bij beide methoden vindt inzet plaats met parachutes waarbij de commando's van extreme hoogte het vliegtuig verlaten. Tot voor kort waren alleen de instructeurs van de Instructiegroep Para van het KCT tot een dergelijk inzet in staat.

In dit artikel wil ik u in algemene zin informeren over deze 'ongewone' inzetmethode van *Special Forces* (SF) en hoe het KCT hier invulling aan geeft.

Hiertoe ga ik eerst in op de begrippen HAHO en HALO. Daarbij geef ik bij beide inzetmethoden de voor- en

nadelen cq. de beperkingen aan en sta ik stil bij de operationele inzet. Om te komen tot een operationele inzet moet het personeel eerst worden geselecteerd, opgeleid en getraind. Ik schets hoe dit binnen het KCT gebeurt. Het is logisch dat op een aantal gebieden nog ontwikkelingen gaande zijn. Ik sluit het artikel dan ook af met een korte beschouwing van een aantal belangrijke ontwikkelingen.

Wat is HAHO?

De begrippen HAHO/HALO worden vaak in één adem genoemd. Ten onrechte, want het zijn twee verschillende inzetmethoden met eigen karakteristieken. HAHO staat zoals eerder aangegeven voor *high altitude high opening*. Het is een inzetmethode waarbij de commando met een parachute op extreme hoogte (circa tien kilometer) het vliegtuig verlaat. Op deze hoogte is het noodzakelijk dat elke para een eigen zuurstofuitrusting gebruikt. Uiteraard vindt de inzet bij voorkeur bij duisternis plaats.

Zo'n vijf tot acht seconden na het verlaten van het vliegtuig, opent de para direct de parachute en vliegt hij met de wind in de rug, over een theoretisch, maximale afstand van honderd-twintig kilometer naar het geplande landingsgebied. De grootst afgelegde afstand tot nu toe is tachtig kilometer. De inzet vindt plaats in ploeg- (acht personen) of sectieverband (vier personen). De ploeg/sectie landt bij elkaar binnen een straal van vijftig meter en begint vanaf daar met de eigenlijke opdracht.

Een aantal details wil ik u niet ophouden. In de eerste plaats is de snelheid van het vliegtuig door de ijle lucht op het moment van het verlaten van het vliegtuig ongeveer 400 km/h. De temperatuur is op dat moment circa -50 graden Celsius. Met kleding en uitrusting moet hier rekening mee worden gehouden. De dikke handschoenen, de helm, de zuurstofuitrusting en de duisternis dwingen de para alle handelingen op de tast uit te voeren.

In de tweede plaats kan de horizontale verplaatsingssnelheid onder de parachute tijdens de vlucht oplopen tot honderdnegentig kilometer per uur, al dan niet dwars door bewolking. Het is van levensbelang de vliegprocedures en deconflictiemaatregelen, dat wil zeggen maatregelen ter voorkoming van botsingen, nauwgezet uit te voeren.

In de derde plaats vindt de inzet (bij voorkeur) bij duisternis plaats, hetgeen oriëntatie niet eenvoudiger maakt. Uiteraard helpen het handheld *Global Positioning System* (GPS) en het kompas. Dit neemt niet weg dat in de voorbereidingsfase een goede kaartstudie moet plaatsvinden, liefst ondersteund door actuele luchtfoto's. In de vierde plaats is de ploeg of de sectie volledig op zichzelf aangewezen na de landing. Dit betekent dat de ploegleden alle benodigde uitrusting en voeding zelf meenemen tijdens de inzet. De gemiddelde rugzak weegt dan ook circa veertig kilogram.

* De auteur is commandant van 105 Commandotroepen compagnie.

Wat is HALO?

De naam zegt het al: *high altitude low opening*. Bij een HALO-inzet verlaat de commando het vliegtuig op grote hoogte (recht)boven het geplande landingsgebied. Ook hier geldt dat de sprong – bij voorkeur bij duisternis – met zuurstofuitrusting, rugzak, opsvest en wapens wordt uitgevoerd. Na het verlaten van het vliegtuig opent de para niet direct de parachute maar wacht hiermee tot de gewenste openingshoogte. De laagste hoogte waarop de parachute moet worden geopend is drieduizend voet, circa duizend meter. Dit betekent dat de para bij een exit van dertigduizend voet eerst twee tot tweeënhalve minuut vrij valt met een snelheid van ongeveer tweehonderd kilometer per uur.

Operationele inzet

Het inzetten van *special forces* gebeurt door het hoogste militair stra-

tegische niveau en is gericht op strategische doelen. Voor de inzet van *special forces* moeten tijdig inzetmiddelen, lees *air assets*, worden toegevoerd. Een HAHO- of HALO-inzet zal dan ook minimaal tweeënveertig uur van tevoren gepland moeten worden, conform de *Air Tasking Order* (ATO) cyclus.

Enerzijds omdat de benodigde *air assets* gereserveerd moeten worden. Anderzijds om de ploegen de tijd en gelegenheid te geven zich grondig voor te bereiden. In de zogenoemde *isolation* fase bereidt de ploeg zich in afzondering voor op de opdracht. Minutieus en tot in detail wordt de gehele missie gepland en worden essentiële onderdelen voorgeoefend.

Ook wordt veel tijd besteed aan *contingency planning*. Zo moet er bijvoorbeeld altijd rekening mee worden gehouden dat één of meerdere ploegleden het landingsgebied niet bereiken. Om meer inzicht te geven in de afwe-

gingen die een rol spelen in het operationeel besluitvormingsproces met betrekking tot HAHO- en/of HALO-inzet, belicht ik nu de belangrijkste voor- en nadelen van beide methoden.

Voordelen HAHO

Het belangrijkste voordeel van beide inzetmethoden is de geringe kans op onderkenning. De methode is geruisloos en bij duisternis zijn de parachutes nauwelijks te zien. Ook op een radar is detectie bijzonder lastig. Dit is uiteraard van groot belang voor een eenheid die de kreet 'zien zonder gezien te worden' hoog in het vaandel heeft staan.

Bovendien is HAHO- of HALO-inzet verrassend. En verrassing is een grondbeginsel van het gevecht dat in elke speciale operatie moet worden nagestreefd. Een ander belangrijk voordeel van HAHO is dat relatief eenvoudig een *cross flot*-actie kan plaatsvinden. De ploegen kunnen immers afspringen boven eigen gebied en ver-

Gereed voor actie (Bron: fotograaf Peter Blok)

Korps Commandotroepen

Het Korps Commandotroepen bestaat uit drie operationele compagnieën (104, 105 en 108) en een Staf Instructiecompagnie. In de Staf Instructiecompagnie is een groot aantal specialistische instructiegroepen ondergebracht, waaronder de Instructiegroep Para. De operationele compagnieën hebben elk acht ploegen van acht personen. Binnen elke ploeg zijn twee medics, twee communicatiespecialisten, twee demolisten en twee snipers aanwezig. Elke ploeg is in staat tot het uitvoeren van opdrachten gericht op *special reconnaissance* (speciale verkenningen) en/of *direct action* (offensief optreden).

Daarnaast heeft een aantal ploegen een bijzondere specialisatie. Binnen elke compagnie is een aantal ploegen aanvullend opgeleid voor contra-terreur-taken. Binnen 104 commandotroepen-

compagnie is daarnaast een aantal ploegen gespecialiseerd in Optreden in Bergachtig Terrein (OBT) en in de 108 commandotroepencompagnie is een aantal ploegen aanvullend opgeleid in het Optreden in Waterrijke Gebieden (OWG). De 105 commandotroepencompagnie beschikt ten slotte over ploegen die inzetbaar zijn middels de HAHO/HALO-methode.

Deze inzetmethode wordt slechts uitgevoerd door *Special Forces*. Binnen de Nederlandse krijgsmacht is het KCT de enige eenheid die deze inzettaliteit in haar takenpakket heeft en kan uitvoeren. Reeds langere tijd waren alleen instructeurs van de Instructiegroep Para tot een dergelijke inzet in staat, maar sinds kort is ook een aantal ploegen van 105 commandotroepencompagnie hiertoe opgeleid.

volgens het vijandelijk gebied ongezien 'invliegen'.

Ten slotte is een sterk punt dat inzet kan plaatsvinden met Nederlandse middelen. De C-130 Hercules in gebruik bij de Koninklijke Luchtmacht is in staat om HAHO/HALO-inzet uit te voeren. Bij de eerste inzetten zijn dan ook deze vliegtuigen gebruikt.

Beperkingen HAHO

Bij HAHO-inzet is wind dé bepalende factor. Zowel de windrichting als de windsterkte bepalen of een HAHO-inzet mogelijk is. Windkracht vijf is de maximaal toegestane (grond)windsterkte. Voor wat betreft de zogenaamde bovenwind is het duidelijk dat deze uiteindelijk bepaalt welke afstand de ploeg kan overbruggen. Sneeuw, hagel of regen vormen in principe geen probleem in tegenstelling tot onweer. Bij onweer moet inzet worden uitgesteld.

Een tweede belangrijke beperking is dat het mee te nemen gewicht is gelimiteerd. Hierna zal ik bij lopende ont-

wikkelingen ingaan op hoe hier een oplossing voor gevonden kan worden. Een derde belangrijk aandachtspunt betreft het terughalen naar veilig gebied van de ploeg (*extractie*). Uiteraard moet de opdrachtgever voor de HAHO- of HALO-inzet hebben nagedacht over de extractie van de ploeg(en) na uitvoering van de opdracht.

Voor- en nadelen HALO

Een aantal hiervoor genoemde voordelen geldt ook voor HALO-inzet. Ten opzichte van HAHO-inzet is een HALO-inzet relatief eenvoudiger. Een belangrijk voordeel van HALO ten opzichte van HAHO, is dat de kans dat de ploeg compleet bij elkaar landt groter is.

Een belangrijk uitgangspunt bij HALO is dat het vliegtuig wordt verlaten boven het geplande landingsgebied. Dit kan vijandelijk gebied zijn en dan moet er dus luchtoverwicht zijn of (plaatselijk en tijdelijk) worden gecreëerd. De kans op onderkenning neemt daarmee toe en het verrassings-element wordt teniet gedaan.

Een ander punt is dat de openingsklap van de parachute hoorbaar is vanaf de grond, bij openingen lager dan zesduizend voet. Ook dit aspect moet in de plannings- en besluitvormingsfase worden meegenomen.

De sprong (Bron: fotograaf Peter Blok)

(Bron: fotograaf Peter Blok)

Overige operationele aspecten

Bij beide inzetmethoden is het wenselijk dat de ploeg bij elkaar in de buurt landt. Immers daar begint de eigenlijke actie. Het GPS blijkt in de praktijk een uitstekend hulpmiddel te zijn. Echter, in de planningsfase moet de contingency worden uitgewerkt dat één of meerdere ploegleden – al dan niet in het bezit van essentieel materieel – niet op het afgesproken contactpunt verschijnen.

Een ander belangrijk aspect is dat meteogegevens in de planningsfase onmisbaar zijn. Het is niet mogelijk een HAHO- en/of HALO-inzet voor te bereiden en uit te voeren zonder betrouwbare meteogegevens.

Uit oefeningen is inmiddels gebleken dat ook de combinatie (hoe kan het

ook anders!) van HAHO en HALO ook een uitstekende optie kan zijn: het vliegtuig verlaten op dertigduizend voet, parachute openen op zesduizend voet en vervolgens nog vijf tot zes kilometer invliegen. Gedurende het operationeel besluitvormingsproces (OBP) wordt duidelijk op welke wijze de opdracht het best kan worden uitgevoerd. Maar om te komen tot een daadwerkelijke inzet, gaat een proces van selecteren, opleiden en trainen vooraf.

Selectie, opleiding en training

Het KCT beschikt met de Instructiegroep Para over meer dan voldoende expertise om HAHO/HALO-opleidingen te verzorgen.

Elke commando speciale operaties (CDO SPECOPS) volgt in zijn initiële opleiding de Basisopleiding Vrije Val (BOVV). Het doel van deze opleiding is drieledig. In de eerste plaats is na de BOVV elke CDO SPECOPS operationeel inzetbaar als para. In de tweede plaats is de BOVV een uitstekende opleiding om de CDO SPECOPS grensverleggende ervaringen te laten meemaken. In de derde plaats wordt in de BOVV duidelijk wie aanleg heeft voor vrije-val-springen. Deze mensen volgen later eventueel het HAHO/HALO-opleidingstraject.

Zowel in de BOVV als gedurende het HAHO/HALO-opleidingstraject is de leercurve van de commando steil. Dit komt doordat in de regel één op één wordt gesprongen, dat wil zeggen één instructeur bij één leerling. Bovendien legt de instructeur de sprongen op video vast en koppelt de sprongen aan de hand van de beelden direct terug.

Het HAHO/HALO-opleidingstraject bestaat uit drie delen. In het eerste deel wordt in twee weken het springniveau verhoogd. De leerling raakt nog meer vertrouwd met het vrij vallen. Na in totaal vijftig sprongen te hebben gemaakt begint deel twee, de zogenaamde zuurstofopleiding. In een week staan procedures en de speciale zuurstofuitrusting centraal. Ook volgt de commando de 'Hoogte Indoctriatie Cursus' bij het Aëro Medisch Instituut te Soesterberg. Hier leert hij in de drukkamer bij zichzelf de verschijnselen van zuurstoftekort te herkennen.

Na deze periode volgt een laatste springperiode van drie weken waarbij in de laatste week tien tot twaalf sprongen van twintigduizend tot dertigduizend voet worden gemaakt. Dit gebeurt vanuit een C-130 van de Koninklijke Luchtmacht met ondersteuning van *Oxygen Supervisors* van de Koninklijke Luchtmacht. Deze sprongen worden in het buitenland gemaakt, aangezien het in Nederland niet is toegestaan sprongen boven achttienduizend voet te maken.

De commando krijgt na afloop bij voldoende resultaat het HAHO/HALO-brevet uitgereikt door commandant

KCT. In de 105 Commandotroepen compagnie vindt verdere training plaats. Inmiddels zijn bij diverse oefeningen, ploegen een aantal malen ingezet middels deze inzetmethoden.

Ontwikkelingen

Vooraf op materieelgebied is er een aantal ontwikkelingen waar ik kort bij wil stil staan. Met de huidige parachutes kan slechts een beperkt gewicht worden meegevoerd. Om dit probleem op te lossen is een aantal oplossingsrichtingen te onderscheiden. Het is een optie om andere, zwaarder te belasten parachutes aan te schaffen. Ook is het mogelijk om in een ploeg één of meerdere personen op te leiden tot tandemmaster. Een tandemmaster kan met een speciale parachute met een extra zware last of zelfs met een extra persoon springen. Een derde mogelijke oplossing is gebruik te maken van een extra, onbemande parachute met een last.

Deze onbemande parachute kan op verschillende manieren worden bestuurd. Een mogelijkheid is autonome, geprogrammeerde besturing middels GPS. Bij een ander besturingssysteem volgt de onbemande parachute exact de handelingen van één van de para's. Ten slotte is het ook mogelijk de onbemande parachute middels afstandsbediening te sturen vanaf de grond. Het is belangrijk dat deze ontwikkelingen nauwlettend worden gevolgd.

(Bron: fotograaf Peter Blok)

Afsluiting

In dit artikel heb ik beoogd u een beeld te geven van de inzetmethoden HAHO en HALO. Ook heb ik een beeld geschetst hoe het KCT met deze materie omgaat. Het opleiden en trainen van BBT-commando's tot operationeel inzetbare HAHO/HALO-springers is haalbaar gebleken. Internationaal dwingt dit veel respect af. Het binnenhouden van deze militaire specialisten is dan ook van groot belang en hier kan nog veel gewonnen worden.

Ten slotte nog dit: de inzet van *Special Forces* zal per definitie *joint* zijn. Niet voor niets staat in elke militaire doctrine dat het basisinzetmiddel van *Special Forces* de helikopter is. Helaas is de afgelopen jaren slechts zelden geoefend met Nederlandse helikopters en het is betreurenswaardig dat het KCT niet kan beschikken over *dedicated Special Forces*-helikopters. De inzetmethoden HAHO en HALO zijn mede daarom een welkome uitbreiding van de inzetmogelijkheden van het KCT.

BOEKEN bespreking

De Militaire Inlichtingen Dienst 1914-2000

Dr. D. Engelen, 178 blz., Sdu Uitgevers, Den Haag, 2000.

f 39,89

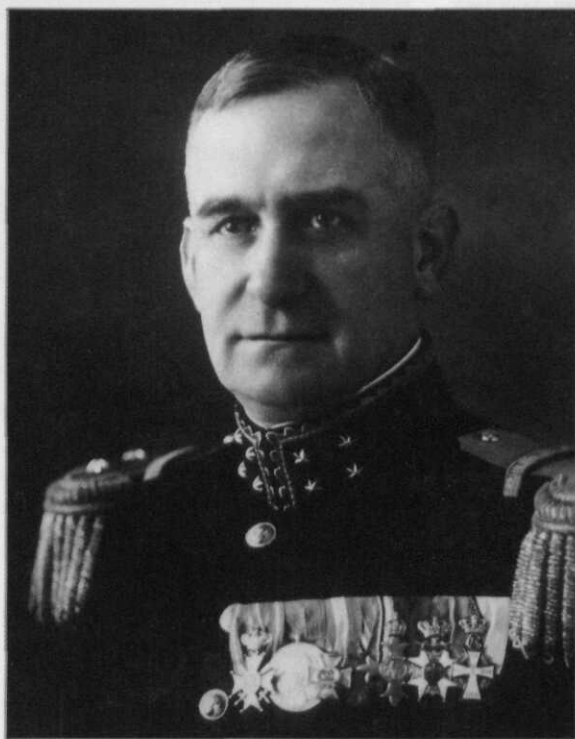
ISBN 90 12 08773 2

Wie een boek uitsluitend op de titel aanschaft, komt vaak bedrogen uit. Ook in dit geval. Wie echter verder kijkt dan zijn of haar neus lang is, kan in de verantwoording vooraf lezen dat dit plezierig geschreven boek een bewerking is van PIVOT-rapport nummer 61 *De Militaire Inlichtingendiensten*, en derhalve een institutioneel overzicht biedt van alle Nederlandse overheidsdiensten op het weerbaarste terrein van militaire inlichtingen en veiligheid.

Het einde van de Koude Oorlog heeft geleid tot een toenemende belangstelling voor de geschiedenis en het functioneren van inlichtingen- en veiligheidsdiensten, terwijl de diensten zelf de vertrouwde paraplu van geheim per definitie hebben verruild voor een grotere mate van transparantie. Ook de Wet Openbaarheid van Bestuur maakte 'inkijkoperaties' in het archiefdomein van de diensten mogelijk en het resultaat stemde niet altijd vrolijk. Op 9 december 1997 moest minister van Defensie J.J.C. Voorhoeve de Tweede Kamer berichten dat het archiefbeheer bij de Militaire Inlichtingendienst (MID) nadrukkelijk te wensen overliet en dat bij de dienst – in strijd met de Archiefwet – archiefbescheiden waren vernietigd. Bij de maatregelen die toen – in nauwe samenwerking met de Algemeen Rijksarchivaris – werden getroffen, behoorde het aantrekken van de huishistoricus van de Binnenlandse Veiligheidsdienst, dr. Dick Engelen, voor het institutioneel onderzoek. Hij heeft zich met verve van de opdracht gekwetend en met de publiekseditie is – na het verschijnen van zijn proefschrift over de *Geschiedenis van de Binnenlandse Veilig-*

heidsdienst (1995), het boek van M.W. Jensen en G. Platje over *De MARID. De Marine Inlichtingendienst van binnenuit belicht* (1997) en het werk van Bob de Graaff en Cees Wiebes, *Villa Maarheeze. De geschiedenis van de Inlichtingendienst Buitenland* (1998) – opnieuw een belangrijke lacune in de historiografie gedicht.

In de eerste vier hoofdstukken beschrijft Engelen de ontstaansgeschiedenis van de derde afdeling van de Generale Staf (GS III) op 25 juni 1914, die kan worden beschouwd als de moeder van de Nederlandse diensten, in reactie op de toenemende internationale spanningen en de daaruit voortvloeiende behoefte aan militair-strategische informatie bij de chef van de Generale Staf, luitenant-generaal C.J.

H.A.C. Fabius: grondlegger van de militaire inlichtingendienst

Snijders en minister van Oorlog H. Colijn. Met vaardige pen zet de auteur uiteen hoe GS III zich tijdens de Eerste Wereldoorlog onder competente officieren als H.A.C. Fabius, C.A. van Woelder en H. Koot (de codebreker) ontwikkelde tot een – naar de normen van de tijd – professionele organisatie. Na de 'Novemberrevolutie'

van 1918 nam de waakzaamheid tegen de binnenlandse vijand een centrale plaats in; hoewel GS III formeel belast was met het handhaven van de 'goede geest' binnen de krijgsmacht, was zij – formeel politiek aangestuurd door het ministerie van Binnenlandse Zaken – ook de spin in het web bij het volgen van revolutionaire (en later ook rechts-extremistische) groepen in de samenleving.

Op basis van gedegen archiefonderzoek slaagt Engelen erin het niveau van de louter institutionele geschiedenis te ontstijgen en weet hij kleurrijke figuren tot leven te brengen en – voor zover het aanwezige archiefmateriaal dit toelaat – het functioneren van GS III te schetsen. De onthulling dat chef van de Generale Staf en NSB-sympathisant, luitenant-generaal H.A. Seyffardt (tijdens de Tweede Wereldoorlog door het verzet geliquideerd) een mislukte poging heeft gedaan om de activiteiten van GS III richting rechts-extremistische groepen aan banden te leggen, is slechts een van de krenten.

In het vijfde hoofdstuk bevestigt hij het bestaande beeld van een veelheid van diensten onder de Nederlandse regering in ballingschap te Londen. Bij gebrek aan kennis, mensen en middelen poogden zij vooral elkaar de loef af te steken. Belangrijke erfenis van die Londense periode was dat in de naoorlogse jaren de civiele veiligheid in handen kwam van wat uiteindelijk de Binnenlandse Veiligheidsdienst zou gaan heten, het ministerie van Algemene Zaken de beschikking kreeg over een buitenlandse inlichtingendienst en de ministeries van Oorlog en Marine elk een eigen inlichtingendienst kenden.

Deze situatie werd bij Koninklijk Besluit van 8 augustus 1951 geïnstitutionaliseerd en toen de luchtmacht in 1951 verzelfstandigd werd, kreeg ook dit krijgsmachtdeel een eigen inlichtingendienst.

Nauwgezet behandelt de auteur de institutionele ontwikkelingen tijdens de Koude Oorlog. Hij beschrijft welke de taken waren van de respectievelijke militaire diensten op het gebied van inlichtingen en veiligheid en hoe ze hieraan inhoud gaven. In tegenstelling tot de vooroorlogse jaren slaagt hij er minder goed in de diensten tot leven te brengen, laat staan een indicatie te geven van de effectiviteit van hun optreden. Hier wreekt zich duidelijk zijn beperkte opdracht, alsmede het niet-toegankelijk zijn van veel bronnen, hetzij omdat zij in de vaart der volkeren zijn verdwenen, dan wel omdat modus operandi bescherming behoeven. Zelfs de vaardige pen van de auteur kan niet verhinderen dat de tekstgedeelten naarmate het heden dichterbij komt een hoog bureaucratisch gehalte krijgen.

Wat deze hoofdstukken echter interessant maakt, is de beschrijving van de strijd die de achtereenvolgende bevelhebbers van de krijgsmacht delen hebben gevoerd om hun greep op 'hun' militaire diensten te behouden. Waar het Koninklijk Besluit van 1972 een ontwikkeling bezegelde waarin de diensten in toenemende mate instrumenteel waren geworden in handen van de militaire elite, plaatste de voorzitter van de Algemene Rekenkamer in datzelfde jaar vraagtekens bij het voortbestaan van drie afzonderlijke diensten. Ook minister Vredeling en vooral zijn eerste chef defensiestaf, luitenant-generaal A.J.W. Wijting, bleken voorstander van meer integratie. Het verzet van de bevelhebbers was echter taai en met de term 'coördinatie' werden integratievoorstellen doodgeknuffeld.

Het wetsontwerp op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, dat op 24 maart 1982 aan de Tweede Kamer werd aangeboden, ging dan ook uit van drie afzonderlijke militaire inlichtingendiensten, elk met taken op het gebied van inlichtingen en veiligheid. Een kamerbrede meerderheid verwierp de leidende gedachte van decentralisatie en wenste één militaire inlichtingendienst. Per 1 januari 1987 kwam – formeel – die ene Militaire Inlichtingendienst tot stand en was een politieke wens ingewilligd. In de praktijk markeert deze datum echter, zoals Engelen diplomatiek opmerkt, eerder het begin van een integratieproces dan dat het de afloop bezegelt.

Frederikkazerne te Den Haag, thuisbasis van de MID

In de jaren negentig blijft – met knarsende bevelhebbers op de achtergrond – de vormgeving van die gecentraliseerde MID een punt op de agenda binnen het ministerie van Defensie. Met de nieuwe Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten, waarbij de MID zal worden omgedoopt tot Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst en de dienst de bevoegdheid krijgt om in het buitenland met menselijke bronnen ('geheim agenten') te werken, krijgt Nederland een centrale militair inlichtingendienst, zoals de stuwende kracht van GS III, H.A.C. Fabius, die in 1921 al bepleitte.

Dick Engelen heeft, zeker gelet op zijn opdracht en de beperkt beschikbare bronnen, op gewetensvolle wijze de institutio-

nele geschiedenis van de MID en zijn voorgangers geboekstaafd. Waar hij de ruimte had om een beeld van de dienst(en) in actie neer te zetten, heeft hij dat gedaan; waar die ruimte er niet was, heeft hij zich beperkt tot zijn opdracht. De niet-ingewijde lezer mist daardoor twee belangrijke observaties met betrekking tot de sterkte/zwakte-analyse van de militaire diensten. Allereerst, de unieke positie die zij hebben op het terrein van de verbindingsinlichtingen (en de successen die daarmee zijn behaald) en de toegang tot het *old boys*-netwerk die militairen – ook over landsgrenzen heen – bezitten. Maar zeker bij dit boek geldt dat een (meer dan) half ei te verliezen valt boven een lege dop.

drs. P.H. KAMPHUIS

Samenvattingen

J.R. Mulder. Inlichtingen bij HQ 1 (GE/NL) Corps

De auteur is hoofd van de sectie Inlichtingen en Veiligheid van het Corps. Hij is dus de juiste man om aan te geven hoe het Corps aandacht besteedt aan het thema. Na enkele algemene opmerkingen gaat hij met name in op de beschikbare middelen die variëren van open bronnen, verbindingsinlichtingen en luchtfoto's tot mensen die informatie verzamelen. Daarnaast beschrijft hij de rol van de inlichtingensecties bij de operationele planning, het inlichtingenproces, contra-inlichtingen en veiligheid, de rol van weer en terrein en het belang van goed opgeleid inlichtingenpersoneel.

dr. P. Chalk. Transnational threats and the challenges of the 21st century

De wereld wordt op dit ogenblik met een complexe werkelijkheid geconfronteerd. Het is niet langer duidelijk wie, wat en met welke middelen, tegen wie kan doen. De auteur gaat in op de dreigingen die kunnen voortvloeien uit binnenlandse conflicten, terrorisme, de handel in drugs, piratendom, de afbraak van onze leefomgeving en de ongecontroleerde verplaatsingen van grote bevolkingsgroepen. Hij doet ook suggesties hoe in deze complexiteit zou kunnen worden opgetreden. Duidelijk is wel dat, bij het ontbreken van actie, het einde van de Koude Oorlog beduidend meer problemen veroorzaakte dan oploste.

E.A.O. Onderdelinden. Verbindingsinlichtingen

Vele jaren werd geheimgehouden dat ook Nederland actief was op het gebied van verbindingsinlichtingen. In de nieuwe Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten is het één van de thema's waar regels voor worden gesteld. De auteur gaat in op deze bijzondere wereld. Hij verklaart begrippen als coderen, vercijferen, intercepteren, enz. Hij legt uit wat de betekenis kan zijn van deze bron. Uiteraard wordt aandacht besteed aan de genoemde nieuwe wet. De auteur gaat ten slotte in op enkele toekomstige ontwikkelingen.

drs. P.E. van Loo. Een open oog voor de Balkan

In 1953 werd het eerste en enige fotoverkennings squadron van de Koninklijke Luchtmacht opgericht. De auteur gaat in op de bijzondere rol van deze eenheid en de effecten van de invoering van de RF-16. Vervolgens beschrijft hij de operationele inzet boven het voormalige Joegoslavië. Uiteraard volgen een conclusie en *lessons learned*.

prof. dr. J.K. McDonald. Intelligence and strategic surprise

Op 31 januari 1968 begonnen de Vietcong en het Noord-Vietnamese leger het Tet-offensief. Alhoewel de operatie mislukte betekende zij toch een keerpunt in de Amerikaanse betrokkenheid bij Vietnam. Dit geeft dit offensief een unieke plaats in de geschiedenis van strategische verrassing. De auteur analyseert hoe dit kon gebeuren.

drs. J.R. Swillens. HAHO en HALO

Het Korps Commandotroepen telt drie operationele compagnieën en een instructiecompagnie. Alle commando's zijn opgeleid voor *Special Reconnaissance* en *Direct Action*, het offensief optreden van *Special Forces*. Daarnaast zijn het steeds ook specialisten. De auteur informeert over nieuwe springtechnieken waarmee commando's verrassend kunnen worden ingezet.

Summaries

J.R. Mulder. Intelligence at HQ 1 (GE/NL) Corps

As head of the G2-branch, the author is the 'right man' to explain how this headquarters deals with matters of intelligence, counter-intelligence and security. After some general remarks on the role of intelligence the author clarifies the available assets, ranging from Open Source Intelligence, through Signal Intelligence and Imagery Intelligence to Human Intelligence. He also discusses the role of the intelligence-branch in operational planning, the intelligence-process, counter-intelligence and security, the influence of weather and terrain, and the importance of qualified personnel.

dr. P. Chalk. Transnational threats

The array of challenges currently facing the world community is truly bewildering. It is no longer apparent exactly who can do what to whom and with what means. The author discusses the challenges of internal war and conflict, terrorism, heroin and cocaine trade, piracy, environmental degradation, and unregulated mass population movements. He also presents some policy prescriptions to counter them. What is clear, however, is that in the absence of a firm commitment history will likely record the end of the Cold War as the beginning of an episode that created far more problems than it actually solved.

E.A.O. Onderdelinden. Communications Intelligence

For a long time it was kept a secret that the Military Intelligence Service was active in the field of Signal Intelligence. The author clarifies the 'what' and 'how' of *SIGINT* in general and Communications Intelligence or *COMINT*, in particular. *SIGINT* being the combination of *COMINT* and electronic Intelligence (*ELINT*), the latter being focussed at other electromagnetic signals, for example radar. What is encode, what is encryption? What about interception, traffic-analysis and sanitising? He also explains the influence of the new law on the intelligence and security services. Some reflections on the future round up his observations.

drs. P.E. van Loo. An open eye for the Balkans

In 1953 the first and only recce-squadron of the Royal Netherlands Air Force was established. The author clarifies the special position of 306 Squadron and the effects of the introduction of the RF-16. He then discusses the role of this squadron during operations Deny Flight, Deliberate Force and Allied Force. He also presents a conclusion and lessons learned. Those lessons are important, particularly for the three squadrons which now have reconnaissance added to their tasks.

prof. dr. J.K. McDonald. Intelligence and Strategic Surprise

On January 31, 1968 the Viet Cong and North Vietnamese Army launched the Tet Offensive. This defeated offensive caused the United States to abandon its commitment to South Vietnam. This gives Tet a unique place in the history of strategic surprise and intelligence warning failures. The author identifies three pervasive American misconceptions that explain why the United States suffered Tet's disastrous strategic surprise.

drs. J.R. Swillens. HAHO and HALO

The Dutch Army has three operational commando-companies. All commando's are trained for Special Reconnaissance and Direct Action. Besides that, all commando's are also specialists. Some are now trained to use 'High Altitude High Opening' parachutes in a 'HALO' or 'High Altitude Low Opening' – method to enter 'non-friendly' – territory. The author describes this relatively new development.